

Дж. О. Кервуд
з тавром
убийника
повість

Випуск 105

ДЖЕЙМС ОЛИВЕР КЕРВУД

З ТАВРОМ УБИЙНИКА

РОМАН
2-ге видання

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО "ГОВЕРЛЯ"
НЮ ЙОРК ЗДА

1962

Переклав з англійського Михайло Лотоцький.

Вінета й марка роботи Павла Ковжуна. -

Замовляйте цю книжку в:
"HOWERLA"

41 E. 7th St., New York 3, N. Y.

Як умирав Кенністен.

Кенністен із королівської кінної поліції та Кійт, злочинець, винятий з під права, були до себе зовсім подібні з лица та росту. Само-собою знали про це. Воно навіть створило між ними деяке довіря. Творило невловиму, а таки сильну духову злуку. Нераз Кенністен задля цієї людини хотів поступати проти обов'язку. Може з місяць здавлював у собі цей порив. Був представником закону. Був навіть персоніфікацією закону. Вже двадцятьсім місяців стежив Кійта й усе сторчав йому в мозку один із параграфів інструкції, яку одержав: »Не вертати, поки не вдасться зловити злочинця живого або мертвого!« Або інакше...

Хрипкий кашель перервав йому думки. Кійт, як почув зойк болю, що разом із кров'ю виступив на устах хорого, підійшов мерцій та сильною рукою підпер йому плечі. Оба мовчали. Та по хвилі Кенністен обтер кров і осміхнувся слабо, хоч в очах видніли ще сліди терпіння. Поклав руку на Кійтове рамя, в місці, де досі червонівся слід ланцюжків. Це пригадало йому сумну дійсність. Справді доля дивно сплела їх життя.

— Спасибі, старий друже! — сказав Кенністен.
— Спасибі!

Понад їх головами лютував підбігуновий буревій, наче хотів роздавити хатиночку, побудовану серед буро-сивої пустині на самому краю світа. В завиваннях вихру чути було проймаючий зойк, дивовижній скрегіт і пронизливий рев. Колиж ураган завмер і настала гробова тишина, оба вони чули, як дріжить замерзла земля під їх ногами, струшувана далеким лоскотом ледяних піль, що ломилися. Із дріжанням землі плив придавлений, та впертий гук, наче далекий грюхт громів із поля бою. Часом, коли склиста гора тріскала на двоє, переривав його рев, похожий на голос тяжкої гармати. В Годсоновім заливі біліони тон леду посувалися вперед і торщили та роздавлювали все по дорозі, наче дикі орди гунів.

— Краще положися! — радив Кійт.

Замість послухати, Кенністен підвівся та спровола підійшов до стола, на якому горіла лампа з тюленевим товщем. Як ішов, заточувався дещо. Сів. Кійт сів напроти. Між ними лежала колодка заялзених карт. Кенністен махінально мішав її, а рівночасно глянув на Кійта й осміхнувся сумно.

— Це все до чорта таке дивовижне! — сказав. — Правда, Кійте? Дивовижне та забавне?

Кенністен був англієць і його сині очі сяли холодною іронією.

— Дивовижне, але нітрохи не забавне! — відповів Кійт.

— О, забавне! — стояв при своєму Кенністен. — Саме двадцятьсім місяців тому, до речинця недостає ледви три дні, вислали мене, щоби я зловив тебе, Кійте! Казали мені схопити тебе живого або мертвого тай по двадцятьшести місяцях я схопив тебе живого. Правду сказати, ти радше заслужив

на сто літ щастя, ніж на стричок, за витревалість, із якою ти висмикувався мені з рук. Заки ти мені попався, перейшов я страшні пекольні муки. Я мерз, голодував, потопав! За півтора року ніразу не бачив лица білої жінки. Це було страшне! Та вкінці я побідив! У цьому саме весь глум. Я побідив тебе, схопив тебе й на кістках твоїх рук до нині видно свідоцтво тієї правди. Я виграв! Погоджуєшся з цим, правда? Мусиш бути ширий, старий друже, боже це була моя остання ставка...

Останні слова сказав голосом зломаним і повним жалю.

Кїйт притакнув головою.

— Ти виграв! — сказав.

— Виграв аж так, що відморозив собі легені!

— Ти не вихіснував того! — перебив Кенністен. —

— Кїйте, тут саме починається забава! Тут починається комізм! Ти був закований тай невідклично призначений на шибеницю. Аж тарах! Філя морозу наджерла мені легені, карти змінюються. А ти, замість зробити зі мною так, як я хотів зробити з тобою, або втекти, коли я був безсилий, Кїйте, старий друже, ти старався вилікувати мене! І не забавне воно? Чи щонебудь могло би бути смішніше?

Простягнув руку через стіл і схопив Кїйтову руку. Потім скорчився знову, похилив голову та дріжав. Стрясав ним новий напад хрипкого кашлю. Кїйт відчував товаришеві муки в страшнім стиску його пальців. Коли вкінці Кенністен підвів голову, на його устах видно було знову струйку крові.

— Бачиш, я устійнив мій речинець майже точно на день! — говорив англієць, як обтер кров ган-

чіркою, що була вже повна червоних пятен. Не діжду я неділі. Вмру в п'ятницю вночі, або найдалше в суботу рано. Я не раз слідував, як поступає недуга при відмороженні легенів. Розуміш, я маю перед собою цілі два дні й один сумнівний. Потім мусиш викопати яму та похоронити мене. Тоді не буде вже обов'язувати тебе слово чести, яке ти дав мені, як я здіймив із тебе кайдани. Тому питаю тебе, що гадавш тоді робити?

На Кійтовім лиці видно було глибокі борозди, що їх жолобило долото болю та трагічних переживань. Учора порівнювали свої літа. Кійт мав три цятівсім літ і був мало що молодший від того, який здоганяв його колись, а тепер умирав у хвили сумнівного тріумфу. Досі положення ніколи не обмірковували ясно. Для Кійта була це морока, бо хоч колись міг убити свого ворога, нині не важився би сказати йому, що смерть недалеко. Тепер, коли Кенністен сам сказав, коли прийде кінець його мукам — а сказав це дивно спокійно — з Кійта зпав страшний тягар. Гляділи через стіл собі в очі. Кійтові пальці затиснулися на Кенністеновій руці. В слабім світлі тюленевого товщу виглядали наче брати.

— Що гадаєш робити? — повторив Кенністен. Кійт посоловів нараз.

— Гадаю, що вернуся там! — сказав із трудом.

— Хочеш вертати над залив Коронейшен? До цієї смердючої ескімоської оселі? Як зробиш це, збожеволієш.

— Мабуть! — сказав глухо Кійт. — Щож іншого можу зробити! Ти сам знаєш це гаразд. Так, ти передовсім знаєш, як за мною стежать. Колиб я пішов на південь...

Кенністен задумчиво притакнув головою.

— Так, самособою! — признав. — Стежать тебе завзято, а ти водиш їх за ніс. Та вкінці й там зловлять тебе. А шкода!

Руки їх розділилися. Кенністен набив люльку і закурив її. Кійт запримітив, що Кенністеніві руки не дріжать ні трішки. Справді, у Кенністена були залізні нерви.

— Жаль мені... — говорив знову. — Я люблю тебе! Знаєш, Кійте, я хотів би, щоби ми були вродилися братами та щоби ти не вбив був людини! Тої ночі, як я заложив був тобі кайдани на руки, я дійсно був наче чорт. Я не говорив би тобі того, колиб не мої легені. Та тепер уже нема чого затаювати щонебудь. То ганьба казати комусь жити в такій країні, три роки скриватися по западнях, наче щур а потім повести його на шибеницю. Знаю, що передовсім для тебе це дуже недобре. Відчуваю це. Не хочу щоби ти виявляв мені свої тайни, приятелю, але признаю, не вірю в вислід слідства. Я заложивсяби, що ти не такий, яким тебе змалював закон. А рад би я знати, чому ти вбив суддю Кіркстена.

Кійтові п'ястуки затиснулися по середині стола. Кенністен запримітив, що сині втікачеві очі запалали страшним огнем. У хатині царила тишина. Безупинне, хвилююче гавкання білих лисів чути було голосніше на тлі далекого гуку тріскаючих ледів.

»Чому я вбив?«

— Чому я вбив суддю Кіркстена? — повторив Кійт із провола. Затиснені м'язи охляли, але в очах

усе ще горіло дике полум'я. — Які факти подало тобі слідство?

— Що ти вбив його холоднокрівно та що честь поліції буде наражена, коли не вдасться повісити тебе!

— Ріжно можна думати! А колиб я так сказав тобі, що я не вбив судді Кіркстена?!

Кенністен нахилився трохи цілим тілом. Страшний кашель схопив його знову, а як пройшов, виривався з грудей хрипкий та свистючий віддих, наче з під сильного стиску.

— Мій Боже, Кійте! — зітхнув. Не вмру я ні в суботу ні в неділю, а завтра...

— Ні! Помиляєшся! — заперечив Кійт і почув, що його здавило в горлі. — Мусиш покластися!

Кенністен на ново зібрав сили.

— І смерти на леговищі, наче крілик! Спасибі, друже! Мені тепер розходитья про це, щоби я довідався правди. Чейже не говоритимеш неправди вмираючому... Чи ти вбив суддю Кіркстена?

— Не знаю! — відповів із провола Кійт і в'явив очі в товариша. — Гадаю, що ні, але я не зовсім певний. Того вечора пішов я до нього лише тому, щоби домагатися справедливости для мого батька. Ти зрозумів би краще мене, Кенністене, колиб ти знав мого батька. Знаєш, мати вмерла мені як я ще був дитиною, тож жили ми з батьком наче два товариші. Я може й не думав ніколи про нього, як про батька виключно. Батько, це щось буденного. Він був чимсь більше. Коли мені скінчилося десять літ ми не розлучалися. Було мені двадцять літ, коли він признався мені, що між ним і суддею Кіркстеном є смертельна ненависть. Це мені зрештою не відбирало сну, бо я не прив'язував до того

занадто великої ваги. Аж нараз Кіркстен узявся за діло. Я переконався тоді, що старий тарахкавець уже довгі літа ждав нагоди. Наставив сіти тай батько дав зловитися. Навіть тоді думав, що це політичні вороги так його перехитрили. Кіркстена нітрохи не підозрівав. Та небаром ми здогадалися правди. Батька засудили на десять літ вязниці. Він був невинний. Одинокий, хто міг виказати що батько невинний, був Кіркстен. Слухай, колиб ти знав це все та був на моім місці, що ти зробив би?

Кенністен закурював саме наново люльку над полум'ям каганця. Відповів виминаюче:

— Ще не знаю, друже! — А щож, ти зробив?

— Я мало що не повз на вколішках до того драба — говорив Кійт. — Благав, як лише в силі благати можна, помилування для батька, благав цих кілька слів, які могли видобути його з тюрми. Я обіцював за це все, що мав на землі, навіть моє тіло та душу. Ах, Боже, ніколи не забуду цієї ночі! Суддя сидів товстий, спашений; з двома перстеньми на товстеньких пальцях, огидлива ропуха в людськiм тілі — та хихотав і сміявся такий дуже радий, начеб я був кльовн. А в менеж кровавилася душа перед його очима! Потім увійшов його син, також товстезний як батько. Кляв іглумився також. Я дійсно не думав, що на світі є така ненависть і що пімста може зродити таку пекольну радість. Коли я ввійшов заточуючись, чув усе ще їх скрегітливий сміх. Переслідував мене. Повторяли його дерева. Я мав повний мозок цих насмішок. Нараз я завернув, увійшов не стукаючи та в тій самій кімнаті глянув ім обом у вічі. Тепер я мусів одержати справедливість або вбити. Та я не взяв зі собою ніякого зружя. В дверях був ключ. Я обернув ним у замку.

Потім без обиняків сказав я, чого хочу. Не тратив слів надаремно.

Кійт устав від стола та ходив по хаті сюди й туди. Вітер знову затих. Оба чули гавкання лисів і глухий грюхит тріскаючих ледняків.

— Син зачав перший! — говорив далі Кійт. — Кинувся на мене! Я звалив його з ніг. Ми схопилися за барки, а батько взявся помагати синові, вимахував чимсь ніби оружжам. Я не знав, що це таке, але відчував що тяжке. Перший удар мало що не роздавив мені рамени. В метушні я вирвав йому оружжя з руки тай тоді побачив, що це довга мідяна штаба для притискання паперів. У цюж мить син схопив зі стола зовсім подібну штабу, а рівночасно перевернув лямпу. Ми далі боролися в темноті. Я зовсім не мав вражіння, що борюся з людьми. Це були потвори, я мав огидливе вражіння, що довкола мене повзуть гади. Так, я не жалів ударів! Одначе й вони гатили, а ніхто з нас не міг нічого бачити. Нараз почув я, що моє оружжя вдарило в щось м'яжке. В цюж мить суддя Кіркстен повалився. Харчів глухо. Що було далі, ти знаєш. У кімнаті найшли лише оден мідяний тягарець. Син сховав другий. Цей, що остав, мав на собі Кіркстенову кров і волосся. Для мене не було ніякого рятунку. Тому я втік. Шість місяців пізніше батько мій помер у в'язниці, а мене стежили три роки, наче кічна лиса. Ось і все. Чи я вбив суддю Кіркстена? Не знаю! Та коли вбив, то хоч би я мав і повиснути за це, гадавш що жалую?

— Сідай! — сказав приказуючо англієць. — Коли людина знає, що житиме, то не добачує багато дечого. Колиж знає, що вмре, думас зовсім інакше. Колиб ти розповів мені те саме місяць тому:

я віддав би тебе судові. Це мій обов'язок. Я сам оправдав би себе, що може говориш неправду. Та тепер не маєш причини обманювати мене. Кіркстенові належається смерть. Тому я вже роздумав, що ти далі повинен робити. Не вернеш над залив Коронейшен. Підеш на південь на стрічу Божій країні. Та вже не як Джан Кійт, убийник, а як Дервент Кенністен із королівської північно-західної кінної поліції! Розумієш мене?

Кійт глядів без слів. Англієць підкрутив уси, в очах його з'яснив на-пів глумливий осміх. Уложив собі цей плян віддавна та згори знав, яке зробить вражіння.

— Дивна думка, правда, приятелю? Люблю тебе, знаєш? Говорю отверто, що думаю про тебе якнайкраще, тож не знаю, чому ти не мав би ходити по світі в моїй шкірі. З морального боку нічого не стоїть на перешкоді цьому плянові. Мене ніхто не жалітиме. Там в Англії це нікого не обходить. Коли я мав вибирати між Африкою та Канадою, я рішився на Канаду. Гордість англійця це щось найдикіше в світі. Я певний, дома думають, що я помер. Шість чи сім літ не писав до них ні словечка. Забули мене. Та найліпше з усього, що ми до себе такі дуже подібні. Скороти трохи бороду та волосся, зроби собі загоїну над правим оком, а сміло можеш стати перед самим Мек Давелем. Заложуся, що він зірветься, як побачить, тебе, тай скаже:

— Ради Бога, таж це Кенністен у власній особі!— Все, що можу тобі оставити в спадщині, Кенністене, це одяг пкійника та його ім'я. Прошу тебе, візьми й це й те. Позавтра вже нічого не потребуватиму.

— Ні! Годі! — озвався Кійт.

— Кенністене, чи ти розумієш що говориш?

— Дуже добре, приятелю Крім того рахуюся з кожним словом, бо чую біль, як говорю. Тож не силуї, щоби я переконував тебе. Зближається найважливіша хвиля в моєму житті. Незабаром умру. Похорони мене, прошу тебе, під долівкою, щоби лиси не вигребали тіла. Одначе моє ім'я буде ще жити! Надягнеш мій одяг, вернеш до Принс Алберт і розповіш Мек Давелові, як ти зловив збігця та як він тут помер, бо відморозив собі легені. На доказ запакуєш свій власний одяг із деякими іншими власними річачами таї будеш старшим десятником! Мек Давел обіцяв тобі це, коли зловив утікача. Розумієш? А Мек Давел не бачив мене вже два роки й три місяці, тож навіть колиб і запримітив яку зміну, признає це зовсім природним. Таж ми оба шлялися весь той час на самій окраїні світа. Зрештою ми такі подібні до себе. Справді, яка чудова думка!

У захопленні Кенністен забув навіть, що смерть недалеко. А Кійт, якому серце билося молотом, умить схопив думкою незвичайну сміливість цього пляну та вигляди здійснення його. Після чотирохлітньої неприсутности ніхто не пізнає в ньому Джана-Кійта. Колись було в нього свіже лице, плечі злегка згорблені та ослаблі мязи: Нині був справжнім силачем. Стільки літ боротьби із розшалілими силами природи відтиснули на ньому своє п'ятно. Порівнував свій вигляд із виглядом Кенністена. Виглядали на близнюків.

Полісмен наче читав у думках Кійта. Його очі жевріли огнем.

— Це мабуть з причини заросту! — сказав. — Знаєш, друже, борода та вуси можуть закрити багато фізичних недомогань і ріжниць. Я залуєстив

бороду на два роки перед початком цієї виправи. Я все стриг бороду в клин. Раджу тобі щиро, радше не вживай бритви. З лиця ніхто не пізнає тебе. Та розходиться про що іншого. До двадцятьчотирох годин мусиш навчитися напам'ять історії Дервента Кенністена від хвилі, коли вступив до королівської кінної поліції. Далі не будемо запускатися. Там немає нічого цікавого. Зрештою ці дуже давні події не будуть тобі ніколи потрібні. Найтяжше прийдеться тобі з Мек Давелом, командантом дивізії Ф у Принс Алберт. Це хитрець, кутий на всі чотири ноги, має замашисті вуси, а прогляне людину наскрізь. Одначе серце в нього золоте. Був мені щирим приятелем, тому історія Дервента Кенністена тісно вяжеться з історією Мек Давела. Богато дечого треба розповісти... Ах Боже!...

Притиснув долонею груди. Страшний кашель мучив його дуже. Якось несамовито було у хатині. Втер завивав знову та заглушував гавкіт лисів і грюхит тріскаючого льоду.

Тієї ночі в слабій світлі лямпи, з тюленевим товщем, ішла дивна розмова. Оба з великим напруженням переводили переміну своєї особи. Один відчував, що смерть недалеко й боровся проти її побідного походу, другий благав проволочки у долі. Кенністен боровся по геройськи, а Кійт, як глядів на нього, бачив, що це божевільне змагання скорочує ще тих кілька дарованих йому годин. Кійт любив досі лише одну істоту: свого батька. Тепер полюбив Кенністена. Раз не видержав і розплакався, наче дитина. Говорив, що радше він сам повинен умерти, коби лише Кенністен жив. Умираючий англієць поклав йому руку на долоню і втікач чув, що ця рука липка від холодного поту.

За ці страшні години, що прийшли потім, Кійтові здавалося, що загартування вмираючого Кенністена переходить помало на нього самого. Була це справжня епопея. Кенністен поводився по героїськи, а Кійт чув, як його розпучливий та зломаний дух набирає помало нової сили. Його підбадьорювала думка, що мусить багато-багато працювати над собою, щоби стати на висоті цього англійця.

Насамперед Кенністен оповідав свої пригоди.

Зачав від тої хвили, як зазнакомився з Мек Давелем. Поміж пароксизмами кашлю, що наповняв йому уста кровю, виляся нитка дрібних переживань. Він осміхався слабо, коли згадав, як то Мек Давел казав йому раз присягнути, що не зрадить ніколи одної пригоди начальника. Годину пізніше Кійт стояв посеред хати, а Кенністен підперся ліктями на столі, згорбився й дріжав, та переробляв із ним муштру. Потім дав утікачеві знищену книжечку із службовими приписами. Казав йому вивчитися її, коли він сам буде відпочивати. Кійт допоміг хорому доволіктися до причі та пробував читати. Одначе йому тьмилосся в очах, мозок не слухався. Виснажуючий свист віддиху англійця справляв йому майже фізичний біль. Вкінці, як почув, що його здавило в горлі, встав і вийшов із хати, у сіру, глуху ніч.

Втягав у груди ледоватий подув. Не було дуже холодно. Настала вже Куескі-гу, або Велика Зміна. В повітрі було чути відгомони боротьби останніх сил зими із вістунами весни. Земля під Кійтовими ногами дріжала, стряшувана борнею двох могутностей. Чув тепер виразно грюхит і лоскіт роздавлених ледняків, що їх струя накопичувала в Годсоновім заливі. Над ним розпрістерла крила не-

самовита ніч. Небо не було чорне, а мало примарно-синій відтінок. Із хаосу хмарних височин плили дивовижні звуки, переплітані завиванням вихру. Кійт подумав, що колиб довше прийшлося йому жити самому одному серед такого оточення, він збожеволів би. Тай тепер іще часом здавалося йому, що з під невидимих зір пливуть стони людських голосів. У минулих місяцях не раз було причувався йому плач дітей, жінок, або демонічний регіт. Бачив не раз, як ескімоси, що хоч родилися в цьому пеклі, проте доведені до божевілля муками безкочної ночі, дерли на собі одяг і нагі кидалися в обійми немилосерної темряви, на певну смерть. Кенністенові не судилося ніколи дізнатись, як недалеко було Кійтові до божевілля тоді, коли попався в його руки, що ум стояв на краю божевілля. Полісмен урятував його перед божевіллям, одначе це знання Кійт заховав для себе.

Прикучнув мимоволі, бо вітер стряс хатою та завив проймаючо. Та зараз здвигнув плечима й розсміявся. Гавкання лисів не доводило вже його до нервового дріжання. Очима душі бачив рідні сторони — Божу Країну! Зелені ліси та води, золочені сонцем, усе це, про що вже майже забув. Бачив знову лиця білих жінок. Чув знакому мову та співи пташок. Під ногами мав оксамітний килим трав, перетикуваний цвітами. Так, усе майже забулося. Вчора майоріло лише дещо наче уява. Огортала його омана. Нині бачив виразно сонішню країну на півдні. Вертав туди.

Розкинув руки та крикнув пронизливо. В цьому крику чути було побіду й захоплення. Три роки такого життя — а він видержав! Три роки на втечі з криївки в криївку: Три роки голоду, холоду та

страшної самоти, це все доводило його до божевілля. А тепер вертає на південь.

Відітхнув глибоко й увійшов у хату. Вже з порога побачив бліде лице англійця, що слабо маячіло в блідім світлі ляпки. Кенністен притискав рукою груди, а на устах його виступив пів жалісний пів глумливий осміх. Годинник, що лежав на столі, вказував північ, коли Кенністен почав наново перервану лекцію.

Трохи пізніше Кенністен розпалив дуло револьвера над коптячим полум'ям ляпки.

— Ну, Кійте, треба бути відважним, — сказав. Зроблю тобі знак над оком, друже! Воно болітиме трошки, та дарма! Зате Мек Давел зловиться на це.

Кенністен замовк, але не спускав очей із Кіита. Потім усміхнувся якимось так дивно та сказав:

— Нема що казати, се буде чудове !

Кійт-Кенністен вертає на південь.

Світанок, сумерк, знову ніч. Кійт підвів голову. З уст вирвався йому сливе жіночий стогін. Англівець помер. Гордо держався до останньої хвилини. Заки замкнув очі, в останнє прошептав іще слова, які повторяв передше раз-у-раз: »Памятай, друже, вигравш або програвш з хвилиною, як Мек Давел побачить тебе вперше!« Потім заскреготіло щось йому в грудях, наче здавлюване ридання, і — помер. А Кійтові очі зайшли сльозами. Був гордий, що від тепер вільно йому зватися: Дервент Кенністен.

Так, тепер це було його назвище. Джан Кійт помер! Дервент Кенністен жив! Як глядів на хо-

лодне, неповорухне лице геройського англійця, Кійт думав, що здобув уже його статъ, а важне, що-би здобути собі його незломного духа.

Цієї ночі лоскіт ледяних піль було чути виразніше, бо не придушував його стогін вітру. На небі не було хмар, а зорі подобали на жовті очища, що гляділи крізь діраву, чорну заслону. Кійт вийшов із хати, щоби відітхнути свіжим повітрям. Глянув на нічний краєвид і здригнувся. Зорі слідкували його, наче живі сотворіння. Під їх примарливим блеском білі лиси счиняли божевільні герці. Кійт-тові здавалося, що ці хитрі звірі збилися ще густіше довкола хати та що в їх гавкітні чути новий тон, ще більш впертий та кровожадний. Кенністен передбачив замисли білих грабарів. Тому то Кійт, як вернув у хату, забрався до праці, що її приобіцяв був покійникові. Коли провиднілося, працю скінчено.

Пів години пізніше Кійт стояв на краю хащів, що окружали рівнину. В останнє глянув на хатину, під долівкою якої спочивав англієць. Заки відійшов замкнув старанно хату. Даремно кружлятимуть довкола пажерливі лиси, даремно вихор стрясатиме основами хатини. Хата сильно побудована з товстих бервен, постоїть довгі літа, наче гробниця, побудована на спомин геройської людини, сміливої та справді великодушної. Кійт глянув ще раз на са-мітну хатину, відкрив голову та прошептав:

— Хай Господь береже тебе, Кенністене! — і помало завернув на південь.

Перед собою мав вісімсот миль пустелі. Вісімсот миль було між ним і містечком над рікою Саскачеваном, де Мек Давел був командантом королівської кінної дивізії Ф. Не лякала його думка на цю

далечинь. Чотири літа прожив на краю світа, тож привик до безмежних просторів і до всякого само-відречення. Цієї зими Кенністен здогоняв його вперто, наче ласиця, приневолював мандрувати тисячі миль здовж полярної смуги. Якимсь чудом Кійт не вбив полісмена підчас погоні. Щоби рятуватися перед погонею, не потребував би був навіть плямити собі рук убивством. Приязні ескімоси на перший знак готові були зробити йому цю прислугу. Одначе Кійт дарував життя англійцеві, а він, хоч неживий, вертав йому отсе волю.

Не мав ані санок, ані собак. Його собаки погинули вже давно. Зрадливий Коґмелок із Ровс Велкам обікрав Кенністена підчас останнього етапу погоні. Все, що Кійт мав, було полісменове. Мав на собі лише свою власну футряну капузу та футряну куртку, а на плечах свій кріс. Навіть годинник був Кенністенів. Наплечник не був тяжкий; було в ньому трохи муки, трифунтовий намет і мішок для спання. Крім того Кійт узяв іще деякі дрібниці, що мали доказати ідентичність покійного вбийника, Джана Кійта.

Першого дня мандрівки, година за годиною, сверлував йому мозок одноманітний скригіт чобіт по замерзлій землі. Не міг думати ні про що. Все йому здавалося, що щось тягне його назад. Усе чув Кенністенів голос, а в сірій мряці все бачив його лице. Перейшов вузку смугу гушавини, що її дивні примхи природи кинули впоперек мертвої рівнини, і знову майорів на білому просторі, наче чорне рухоме пятно. Під вечір добачив на південнім краєчку овиду темну полосу. Здогадався що це ліс, перший який бачив від хвилі, коли півтора року тому пропав перед його очима ліс, що росте ген да-

леко понад берегами Мекензі. Це вкінці був видимий слід зміни. Ліс творив означену границю між цим понурим світом і його рідною країною. Вісімсот миль дороги, що її мав зробити, це не було для нього навіть стільки, що кількасот метрів.

Добився до ліса, коли вечірний присумерк боровся вже з темнію ночі. Розложив намет під охроною приземистих сосон. Потім назбирав ріща та розгнітив вогонь. Не рахував полін, як це робив передше. Був щедрий, марнотратний. Від рана зробив сорок миль, але не чув змучення. Збирав ріща та наскладав його цілий стіс під рукою. Вогнені язички били в гору все вище й вище, аж чатиння сосон понад головою сквирчало від жару. Зварив горня слабого чаю, що із шматком печені карібу та дешицею сухарів було його вечерою. Потім сів, підпертий плечима об дерево та глядів у вогонь.

Вогонь, що весело бухав перед очима Кійта, був найкращим ліком. Пробуджував почування давно похоронені на дні душі. Нищив тяжке чотиролітнє отупіння, живо змальовував події місяців, довгих наче століття. Трісли окуви, що вели до божевілля. Кожен нерв дріжав, підбадьорюваний силою житедайного вогню. Мозок працював добре, вільний вкінці від оков. В серці полум'я бачив хату, надію, життя! — все це відоме, й цінне перед роками, заморожене в його умі ледяним подихом півночі. Оглядає широкий Саскачеван, що плыв величаво посеред золотих рівнин і збочей, окутаний веселковою мрякою ранків. Бачив родинне місто, якого домидоходили майже над сам беріг ріки. Чув ритмічний сопіт старої черпалки золота та скрегіт її ланцюгів, коли вилловлювала тонни піску, щоби здобути кілька зерен золота. Понад головою мав зно-

ву блакит неба, прибрану уявними хмаринками. Чув голоси, сміхи, тупіт ніг. Коли душа віджила в ньому наново, встав і витягнув руки, аж затріщали йому в сугавах. Ні, там його ніхто не пізнає!

Розсміявся тихо, коли подумав про колишнього Джана Кійта. Люди, що живуть у небогатих уличках міста, пахучих живицею, звали його Джанні. Старий Реді Мек Тейб називав його правою батьковою рукою. Кійт згадував тепер минувшину спокійно та тверезо. Навіть ненависть вигасла в ньому до дна. Бев зденервування призадумувався над тим, чи дім судді Кіркстена стоїть як і колись на вершкy горба, та чи Мірієм Кіркстен вернула у батьківську хату, хоч там розігралася трагедія. Чотири роки! Поправді воно є дуже багато цей час волієся для нього в безконечність. Певно не багато змінилось там. Усюди все по давньому лише не в старій, рідній хаті. Він і батько уложили колись її плян, а потім самі наглядали над будовою. Це був хуторець, кріпко побудований з товстезних пнів, зараз за містом. У долі плила ріка, ззаду був ліс. Чотири роки без господаря, все мусіло там дуже постарітися.

Кійт машинально перебирав пальцями в кишені тай намацав Кенністенів годинник. Виняв його та відчинив і пестив до золотого блиску вогню. Доходила десята. В середині, в коверті, Кенністен помістив був малесенький портретик. Зробив це певно багато літ тому, бо лице було поблідле, майже зовсім витерте. Лише очі були такі, як колись і в світлі огню гляділи наче живі. Було це лице якоїсь дівчинки, інститутки десять - або дванадцятьлітньої. Так бодай здавалося Кійтові. Очі виглядали на старші. Гляділи так благально, наче хотіли зором переслати думку, що зродилася в глибині душі. Кійт

замкнув годинник. Його чикання було чути голосніше. Тоді встромив його в кишеню, але й тепер чути було його звучний, рівномірний хід.

Галузка, переповна живицею, бухнула нараз ясно, наче ракета. Кійт здригнувся. Він був певен, що хвилиночку бачив Кенністенове лице та що англівець глядів на нього очима, похжими на очи тої дівчинки з годинника. Привид був такий правдоподібний, що Кійт аж подався назад. Мимоволі шукав тіни тої примари й зрозумів, яким дуже виснажучим життям жив тих останніх кілька днів. Віддавна не відпочивав довше. Та йому ні трохи не збиралося на сон і ледви відчував змучення. Інстинкт самозбереження казав йому покласти спальний мішок на верстві соснових галузок під наметом і покластися на кілька годин.

Одначе й тепер не кидала його ця виснажуюча безсонниця. Примкнув очи, але незабаром мусів знову отворити їх. Звуки ночі, вельми виразні, вдарили на нього звідусіль: тріскіт вогню, сик скверчучої живиці, наче вужа, шепіт галузя дерев і вперте чикання Кенністенового годинника. А на пустелі, поза охороною лісової гущавини, вітер знову завивав і трівожно лементував.

Кійт затискав п'ястуки, прогоняв із мозку глупу думку, всетаки здавалося йому вперто, що в завиваннях вихру чує голос англійця. І нараз спитав себе: — що це значить? Про що в самій речі забув Кенністен? Що хотів сказати, як слідкував його цілий день сніговою пустинею? Чи може знову хотів заманити його? А може хотів перестерегти його?

Старався позбутись цих пригноблюючих думок. Та був таки певен, що за пів години, заки смерть увійшла в цю хату, Кенністен хотів щось йому вия-

вити. Одначе здавив у собі це бажання. Останні його слова були: »Памятай, приятелю, виграєш або програєш, — коли Мек Давел гляне на тебе вперше!« Та коли агонія раз на все відбрала йому мову, англієць беззвучно ворухнув устами, хотів вимовити слова, з якими зволікав до останньої хвилини. А тепер, коли Кійт ловив нащуреним ухом завивання вихру та тріск вогню, раз-у-раз питав себе: що це таке Кенністен хотів сказати?

Вітер застогнав пронизливіше, а Кенністенів годинник під металевою ковертою вдаряв, наче людське серце та ніби говорив: вертай, вертай, вертай...

Кійт заривав, розжалоблений почуттям власної слабости та вложив годинник глибоко під постіль. Там заглухло його чикання. А людину знеміг вкінці сильний сон.

Як розвиднілося вийшов із намету та розгнітив вогонь. Найшов у попелі ще кілька жевріючих вугликів, привернув їх до життя та приложив хвостом. Не міг забути примар минулої ночі, але вже не призадумувався над їх значінням. Сміявся з самого себе та подумав, що то сказав би Кенністен, що він так піддався був своїм нервам. Уперше віддавна спогадав шкільні літа, коли між іншим учився психології. Колись уважав себе знавцем у ділянці пояснювання феноменів думки. Колись жив згідно з філософічними наказами. Це, що звичайне виснаження так його мучило минулої ночі, виглядале йому забавним. Розвязка не була трудна. Просто ум виснажився зовсім за час чотирьохлітнього скитання. Ум мав ясний. Послухав чикання годинника та переконався, що все в порядку. Як приладжував сніданок, посвистував з тиха

Зівши, спакував річи та пустився знову на південь. Призадумувався, чи теж Кенністен знав коли так точно, як він тепер — поліційний правильник. Під кінець шестого дня знав його на вишивки, що години приставав на хвилю та салютував до дерева приписово. Був певен, що тут Мек Давел не зможе нічого йому закинути.

— Я Дервент Кенністен! — повторяв раз за разом. — Джан Кійт не жив! Я похоронив його під долівкою хати, яку побудував старий десятник Тросці зі своїми людьми в тисячадев'ятьсотсьомому році. Називаюся Дервент, Дервент Кенністен!

За довгі роки самотини привик говорити сам до себе вголос або приговорював сам собі, щоби піддержати енергію та ум:

Кійте, чувш, мусимо ще й те видержати!

Тепер уже повторяв уперто:

— Кенністене, чувш, побіда або смерть!

Коли минуло три дні спогадав Джана Кійта вже лише як покійника:

— Джан Кійт помер як герой, сер! — говорив засалютувавши службово перед сосною, що нібито була Мек Далевем. — І мушу признати, що це була гарна людина, як рідко хто!

Шестого дня діждався тужно вижиданого чуда: вперше по стільки місяцях побачив сонце. Бачив його вже й передше, як продиралось крізь блідий серпанок мряки та випарів, що нависли були над пустинею. Та сьогодні побачив сонце в повній красі, хоч лише на хвилиночку. Тепер уже сонце було з кожним днем тепліше та ближче, в міру того, як снігові хмари й морозні тумани оставали позаду. Колиж розяснилося зовсім Кійт завернув на захід. Не спішився занадто, бо ж був на волі, то й хотів

навітшатися власним щастям. Знав також, що треба набрати сили та загартування, щоби побідити в недалекій боротьбі.

Тепер, коли сонце й небо відсвіжили йому ум, бачив на своєму шляху багато ям, видів, що може посовгнутися, запримічував сіти, закинені на хвилю, коли буде слабосильний або нерозважний. Добровільно віддався в руки ката. Там, куди йшов, житиме все в тіни шибениці. Ніколи не буде певен життя. Як день так ніч муситиме пильнуватися та берегтися, контролювати вимову, рухи, думки, а ніколи не знатиме, коли око справедливости добачить підступ і заверне все на інший шлях. Бувало що таке роздумування доводило його до божевільного жаху та підсувало інші способи розв'язки. Одначе заразже чув біля себе холодний голос, чув як у жили напливала горяча кров — і тоді не звертав із наміченого шляху.

Він Дервент Кенністен! Та раз за разом вдарило йому до мозку питання, хто саме цей Дервент Кенністен? Ріжне здогадувався, лучив дрібні, знані йому факти таї все доходив до мертвої точки. Англієць, який помер для своїх, коли взагалі має яких свояків, емігрант і найліпша, найсміливіша людина чести, яку колинебудь знав. Ось і все. Невідома причина кінцевої стадії все хвилювала його, як ніколи досі. Англієць рішучо та понуро забрав зі собою у могилу свою тайну. Йому, Джанові Кійтові, що тепер звався Дервент Кенністен, оставив у спадщині нерозгадану загадку та завдання, — коли така мета всміхатиметься йому — довідатися, хто він саме був, відкіля, прийшов і чому.

Йшов так цілими тижнями а зпід сніжної поволоки, що таяла Кійтові під ногами, показувалася

вогка, солодко пахуча земля. З початком травня, коли пустеля остала позаду яких триста миль, Кійт найшовся біля озера Ріндір (реніферів). Цілий тиждень пересидів у хатині самотнього трепера (ловця, що полює на шкіри звірят). Потім пустився в напрямі Комберленд Гавс. Прийшов до факторії (фабрики) десять днів пізніше, а за два дни в сонішне полудне розложив вогонь над берегом Саскачевану.

Могутня ріка, яку так любив, як іще був хлопчиною, пестила його знову цієї ночі давно забутою, чарівною мовою. Місяць світив над водою, зполудня повівав теплий легіт. Кійт курич люльку, сидів довго, прислухувався жемчужному журчінню филь, що котилися у його ніг.

Виріс над цією рікою, зрісся з нею. Колисала його перші сни. Берегла його молодечі пориви. Разом із нею мріяв про це, що мало прийти. Була його товаришкою та приятелькою. Тепер здавалося йому, що в її шепоті дріжить радість, що в ньому чути привитальні звуки. Обхопив оком широкі мілини, що миготіли в місячному сляві. Филя споминів нахлинула на нього. Трицять літ, це ще не так багато, щоби міг забути рідну неньку та казки, які розповідала при заході сонця, заки заколисалася його до сну. Найгарніша була про ріку, що випливає десь на заході зпоміж тазмничих гір, далеко куди не ходять людські ноги й не сягають людські очі; про це як спливала з верхів на нижчі горби, а відтам у долини та як усе зростає вшир і здовж як набирає сили, аж филі її перекочувалися недалеко їх дверей, а несли зі собою зеренця золотого піску, що дають людям багатства.

Нинішньої ночі ріка була самотнім його скарбом. Була самотнім приятелем, на якого приязнь

міг здатися. Лише їй міг розповісти свою журу а не потребував боятися, що зрадить його.

Витягнув руки та викликнув:

— Ріко моя, ріко! Це я Джанні Кійт! Це я вернувся!

А ріка наче відповідала шепотом:

— Це Джанні Кійт! Джан Кійт вернув!

Принс Алберт.

Джан Кійт мандрував цілий тиждень берегами Саскачевану. Факторію Компанії Годсонового Заливу, Комберленд Гавс, ділило від міста Принс Алберт ледви сто сорок миль воздушної лінії. Та Кійт не держався простої дороги. Лише подекуди йшов утоптаним шляхом. Ішов краєм ріки тай так робив ще на додаток шістьдесят миль. Тепер, коли година проби була така недалеко, конче потребував біля себе кріпкого друга. Шепіт води підбадьорював його, додавав йому віри в себе. Коли чув його, міг ясніше думати. Нічю кочував на жовтих, отворених піщинах і зорі мерехтіли йому над головою, коли спав Впивався звуками, за якими тужив на-пів божевільно цілими роками: милим вечірним співом птичок, привітливим тіві-тіві надбережної слукви, пугуканням сичів, плюскотом і сонливим криком диких гусей, що вже аж сюди прилетіли з півдня. Із півдня також коли місцями прерії спирали ліс аж над саму ріку, неслася часом на-пів собача гавкітня невеличких, білих кайотів — товаришів колишніх кінних герців — а з другого берега доходило виття вовків.

Кійт ішов вузкою межею, що справді відділювала два світи. Цією межею була ріка. По одному боці недалечко філювали прерії, зеленіли ниви, вростали в землю доми й оселі. По другому боці була дика пустиня. Її ворота все ще стояли для нього отвором. Смого дня мандрівки, із сумерком, нові звуки відбилися об його вуха. Це був свист льокомотиви з Принс Алберт.

За чотири роки цей свист нітрохи не змінився. В Кійтовім серці у відповідь здригнулися всі струни. Це був перший голос, що витав його на порозі рідних сторін; спомини нахлинули на нього, наче філі потопи. Тепер уже пізнавав усе. кожную подобицю. Знав, що буде на найближчім скруті. За кілька хвиль почув сопіння черпалки. Так, це була »Бетті М.«, якої доглядав старий Енді Мек Даґен, що з чорною люлькою в зубах рив піски більше ніж двадцять літ.

Кійт уже наче бачив Даґена, як чепить на своєму становищі, окутаний хмарою тютюнового диму, рудобородий, з розкуйовдженою чуприною. Велика цього звало ціле місто з приязни річним розбишакою. Кійт осміхнувся, коли пригадав собі, як то Мек Даґен пристрасно любить усяку вудженину. Довкола »Бетті М.« усе заносило вудженкою, а де хто доказував навіть, що від самого Енді вже таки добре з далека чути вудженкою.

Тепер Кійт кинув беріг ріки та пішов давньою лісовою дорогою. Хоч уже довго гартував нерви на цей »психольогічний мент«—як говорив Кенністен—був якось так прикро схвильований. Оце зачиналася велика ставка. За кілька годин мав кинути на стіл свого одинокого туза. Коли виграє, життя ос-

міхнеться йому наново. Коли програє, вишкірять до нього зуби — смерть.

Вертало давнє питання, здавлюване стільки разів і з таким трудом. Чи варта ризкувати? Абож ці дивно повязані пригоди не зачалися в хвилі замрячення? Ось тутже ліс! Кождої хвилини міг завернути! Ставка поправді ще не зачалася. Міг сховати карти, взяти назад витягнену руку! Хвилиночку готов був майже зробити це. Та нараз, як вийшов із гущавини на поляну, побачив черпалку над берогом, а напроти нього йшов Енді Даґен — у власній особі. В цюж мить Кійт пристанув і витягнув руку на привітання.

Коли Даґен підходив скоро, Кійт чув, що серце молотом б'ється йому в грудях. Чи міг він подумати, що дідуган не пізнає його? Забув про бороду, яку залустив був, забув і про це, як дуже змінився за цих чотири роки. Пам'ятав лише, що Даґен був його приятель, що нераз пересиджували тут у сумерку погідних днів, велибалачки про ріку, яку оба так дуже любили. Даґен говорив понайбільше про мітичний рай, що є за західнім ланцюгом гір — про джерело ріки, рай золотої примани, де випливає Саскачеван і де він сам тому багато літ назад шукав укритого скарбу, а хоч був певен, що такий скарб є, не міг найти його.

Чотири роки не змінили Даґена ні крихітки. Хіба що борода була довша та ще рудіша, а чуприна ще більше розкуйовджена. Кійт почув навіть у повітрі знаний запах вудженини. Втягнув його широко розтвореними ніздрями. Мила була йому. Колись не терпів її. Тепер вічно нюхав би її. Також страшно був рад простягнути руки до надходячого Даґена та сказати: »Я Джан Кійт! Що, ти

не пізнавш мене, Енді?» Одначе здавив у собі цей порив і пролепетав:

— Гарний день нині!

Даґен непевно притакнув головою. Напевно не знав, хто це стоїть перед ним і це бентежило його. Відповів:

— Над рікою все гарно, чи дощ чи погода! Правду кажу!

Це був той сам Даґен, готовий боротися за честь своєї ріки, колиб лише хтось закинув їй щонебудь. Кійт мав охоту обняти його. Скинув на землю наплечник і сказав:

— Я спав над нею цілий тиждень, просто для товариства. Йду з Комберленд Гавс. Приємно вертати до дому!

Перервав, ізняв шапку та видержав на собі допитливий дідуганів погляд.

— Не чули ви часом, чи Мек Давел у касарні? — спитав.

— В касарні, — відповів Даґен.

Це було все. Енді поглядав на Кійта дуже пильно. Кійт запер віддих. Що він не дав би, щоби, відчитати Даґенові думки. В словах дідугана чути було гострий тон. Не розумів того. А на звук імени Мек Давела очи »річного розбишаки« заіскрилися понуро.

— Інспектор не рухається відсіля! — пробурмотів. І на превелике счудування Кійта минув його вже без слова та зник у гущавині.

Що це з добрягою Енді? Кійт натиснув шапку та пустився даліше. На краю галяви пристанув і оглянувся. Даґен стояв посеред дороги; встромив руки глибоко в кишені та слідкував його очима. Кійт на працання кивнув іще рукою, одначе Енді

не відповів йому зівсім. Стояв неповоружно, наче сфінкс, полискуючи до сонця рудою бородою, та не спускав очей з мандрівника, поки сей не зник за деревами.

Перша ця спроба розчарувала, ба навіть затрівожила трохи Кійта. Що-правда, Енді не пізнав у ньому Джана Кійта, але не пізнав теж у ньому Дервента Кенністена! Даген не був із тих, що забувають приятелів по трьох-чотирьох літах, а навіть і за пядесять літ. Кійт бачив перед собою нову перешкоду, якої досі не запримітив. А коли Мек Давел, таксамо як Даген, побачить у ньому лише незнакомого?

Англійцеві слова вдарили йому в ухах, як пальці, що вистукують знаний знак на тюремнім мурі »Виграєш, або програєш, коли Мек Давел гляне на тебе вперше!« Тепер уже розумів Кенністенову пересторогу. Небезпека була не лише в цьому, що в ньому могли пізнати Джана Кійта. Так само було небезпечно, коли в ньому не пізнають Дервента Кенністена!

Хоч трівожили його лихі прочуття та дораджували завернути — ради ці потонули в благородньому схвилюванні на думку близької небезпеки, яка йому грозила. Тепер Жан Кійт тужно вижидав уже цієї хвили, коли віч-на-віч стане перед Мек Давелем. Щойно тоді почнуться справжні змагання.

Вперше зрозумів, що англієць помилявся. Він не вигравав і не програвав, коли стане перед інспектором. Міг, щоправда, програти, коли досвідчене Мек Давелеве око викриє обманство, але навіть і побіда ворожила довгу та отверту боротьбу.

Щойно тепер зрозумів, що до рідного міста вертає нині як ворог. Закон домагався його голови. Кійт

ніколи ще не ненавидів так прастарої максимї: око за око, зуб за зуб — як у цю хвилю, коли над долиною, що берегла його рідне місто, побачив сині стяжки диму. В душі ніколи не вважав себе злочинцем. Знав, що коли й убив Кіркстена, то вбив потвору, яка давно заслугувала на смерть. Ба, навіть сотки разів повторяв у думці, що для людства було би рішучо краще, колиб і Кіркстеневого сина стрінула така доля.

Увільнив суспільність від потвори, а суспільність хотіла покарати його за те. Мешканці міста, яке колись любив, яке ще й тепер любив, були його ворогами, щоби здобути наново їх приязнь, мусів скритися під чужим іменем.

Пригадав собі, що попри місто йде полева дорога, незабудована з одного боку, а вкінці доходить до невеличкої вулички, при при кінці якої в фризійерня. Передовсім мусить дістатися туди. Коли годину пізніше ввійшов у вуличку, був рад, що ще ранок, тож не стріне багато людей. Вуличка змінилася чимало. Пусті площі заповнили доми. Кійт оглянувся, на спогад, що колись із батьком закупив був за безцін великі терени на передмісті. Місто розросталося, тож сі парцелі становили тепер великий масток.

Заки дійшов до фризійерні, переконався, що мрії мешканців Принс Алберт вкінці сповнілися. Щастя йшло до них семимилевими чобітьми. Населення зросло тричі. Був багатий! Та рівночасно — помер! як там і не було би, вмре офіційально з хвилею, коли зложив владі рапорт. Якаж це комічна боротьба розгориться між спадкоємцями покійника Джана Кійта.

Стара буда стояла все ще на давньому місці, біля наріжньої крамниці споживних товарів. Одначе фризир був інший. Був сам у робітні. Кійт сказав фризирові, як хоче має обстригти його та показав йому Кенністенову фотографію, вліплену в службовій книжечці. Борода та вуси мусять бути підстрижені точно так, по англійськи та по військовому, волося обстрижене відповідно та гладко зачесане назад.

Коли робота була готова, Кійт погратулював фризирові та собі. Засмалений наче індіанин — димом ватри та вітрами, простий наче свічка, з м'язами повними сили — з осміхом глядів у зеркало та порівнював колишнього Джана Кійта з цим Дервентом Кенністеном. Заки вийшов, стягнув ремінь на одну дірку тісніше. Потім пустився просто до касарень королівської кінної північно-західної поліції.

Дорога його вела самою серединою міста. Минав ряди крамниць, які були вже й тому чотири роки. Минув готель «Саскачеван» і невеличке бюро виміни, причеплене на давньому місці на верхку стрімкої збочі, що спадала над рікою. Перед бюро стояв урядовець, англівць Персівел Клейрі. Та як він змінився! Був більше тіловитий, запустив уски, дбайливо випомадовані. Штани мав старанно випрасовані, черевики вилискувалися наче зеркало. Стояв перед дверми свого, видно поплатного підприємства, недбало підпертий на тонкій палиці.

Кійт осміхнувся, бо бачив, що Персівел Клейрі змінився разом із містом, як настали добрі часи.

Йшов дальше та шукав очима знайомих лиць. Запримічував їх від часу до часу, але більше прохжих це були незнакомі, що поспішали як люди,

заняті зовсім власними орудками. Вулицею мчалися авта в гору й на діл. Де колись гнав лише один, тепер тиснулося їх двадцять.

Скільки разів стрічав жінку або дівчину, з трудом здержував погляд. По дорозі до касарні стрінув їх щось дванадцять. За кожним разом хотів пристанути, щоби надивитися на них.

Ніколи не був бабієм. Шанував жінок, вірив, що вони ліпша частина людства, обожав неньку, але його серце не завнало досі любовної насолоди або розпуки. Тепер цілою душею тужив до тих стрічних дванадцяти «янголів». Деякі були таки гидкі, інші погані, але й трапилося теж кілька гарних личок. Для Кійта кожна була гарна. Цеж були білі жінки, а не брудні ескімоски або індіанки. Підкидав би шапкою в гору та кричав би: славно! колиб не боявся, що сміятимуться із нього тай занадто зверне увагу на себе. Чотири роки — й ось вернув у Божу Країну! На хвильку забув навіть про Мек Давела.

Голова крутилася йому як дійшов до касарні. Ні, життя таки гарне! Варта боротись за нього, а вінжеж завзятий борець. Пішов просто до Мек Давелового кабінету. Застукав до дверей. Вийшов секретар. На Кійтові слова, що хоче зараз таки бачитися з командантом, секретар відповів:

— Інспектор дуже занятий, але з оголошу вас. —

— Прошу сказати, що я в дуже важній справі — додав Кійт. — Прийме мене напевно, коли скажете, що приходжу в справі Джана Кійта.

Секретар зник в одних із дальших дверей, а за хвилину вернув знову.

— Прощу! — сказав. Кійт відітхнув глибоко, щоби втишити неспокойне серце. Хоч який був сміливий, чув, начеб чиясь холодна рука тягнула його назад. Почув знову завмираючий Кенністенів шепіт: »Памятай, друже, вигравш або програєш, коли Мек Давел гляне на тебе вперше!«

Чи Кенністен говорив правду?

Виграв або програє, одначе борснитиметься так, як англівць борвся би на його місці.

Випростувався й увійшов, щоби стати вічна-віч із Мек Давелем, найздібнішим ловцем людей на далекій півночі.

Ловець людей.

Кійт побачив насамперед не Мек Давела, а молоду дівчину Сиділа напроти дверей. Глянула на входячого Світло, що вливалось крізь вікно, падало тепло й ясно на її лице та волосся. Була дуже гарна. Сонце освічувало її волосся миготлячим золотом. Кійт побачив, що її очі чудової ясно-сірої барви вдивлялися в нього пильно, як він увіходив. Вона зірвалася, на лиці її малювалося сильне напруження, що говорило про несподіване та незвичайне схвилювання. Це все зловив Кійт одним поглядом ока. Щойно опісля побачив Мек Давела.

Інспектор сидів при бюрку, закиданім паперами. Кійт зараз відчув на собі його пронизливий погляд. На хвилиночку збентежився. Потім охолов та глянув Мек Давелеві просто в очі. Ці очі, як упреджував його Кенністен, могли повертити навіть сталь. Неозначеної барви, глибоко осаджені під частими, сивими бровами, впилися в нього відразу.

Кійт побачив шпакваті, дбайливо випомадовані ву-си, коротко підстрижену сиву чуприну, напружені мязи мужеськи-строного лица та вклонився по військовому.

Чув, що зморозило йому кров у жилах. В сталевих інспекторових рисах не видно було привіту, а доброї чверть хвили навіть знаку, що пізнає його. А потім — сонце й далі гралося волоссям дівчини — Мек Давелеве лице ворохнулося і Кійт уперше побачив людину, що була не лише начальником, але й приятелем Дервента Кенністена.

Інспектор устав, похилився через стіл; сказав дуже здивовано й радувано:

— Про вовка помовка, а вовк тут! Як ся маєш, Кенністене!

Кійт наче не бачив малу хвилиночку. Тож він виграв. Кров кипіла в ньому так страшно, що на хвилю оглух і осліп. Перед очима пересунувся йому привид сталевого лица Дервента Кенністена. Стояв випростований, з піднесеною головою, навіть трохи осміхнений, одначе не розумів цього всього, бо що робив, робив машинально. Мек Давел усе ще стискав у своїй його руку а другу поклав йому на плече, обернув його легко так, що Кійт найшовся віч-на-віч із дівчиною. Вона гляділа на нього, наче на мерця, який щойно встав із гробу.

Мек Давелів голос вдаряв гостро:

— Кенністене, привитайся з панною Мірієм, дочкою судді Кіркстена!

Кійт уклонився та хвильку стискав у своїй руку дівчини, що її вчинив сиротою. Була холодна й мертва. Уста її задріжали, як шепнула його ймення. Кійтові уста надармо силувалися промовити. Мек Давел говорив щось голосно про гегемонію закона

та високе завдання поліції. А нараз перервав пото-
ку власних слів і сказав коротко:

— Кенністене! А що, зловив ти збігця?

Це питання спамятало Кійта. Притакнув легко
головою та сказав:

— Сповіджаю, що Джан Кійт не жив!

Побачив, як Мірієм Кіркстен здригнулася, на-
чеб ці слова завдали їй несподіваний удар. Видно
було, що щоби скрити збентеження, озвалася до
Мек Давела:

— Ви були дуже ввічливі, пане інспекторе!
Сподіюся, що мені вільно буде незабаром погово-
рити з паном Кенністеном — про Джана Кійта!

Вклонилася легко на працання й вийшла.

Коли ддвері за нею замкнулися в Мек Давело-
вих очах замигтіло счудування:

— Вона вже від пів року якась така загадочна!
— пояснював. — Страшно цікавиться цим Кійтом
і його долею. Здається мені, що вона так само нетер-
пляче як я, вижидала твого повороту. Та найціка-
віше, що тому шість місяців ціла та справа наче не
обходила її. Побоююся не раз, що з розпуки по смер-
ти батька зсунулася трохи з глуздів. Самособою,
гарна дівчина, Кенністене! Гарна, нема що казати!
Зате її брат, це справжній смерділь!*) Та ти певно
пригадуєш собі його?

Присунув друге крісло близько до свого та дав
знак Кійтові, щоби сів.

— Змінився ти, Кенністене!

*) Смерділь (*Mephitis mesomelas*, сунк, чінба) живе
в Північній Америці. Належить до родини куніць. Вистрілює
на ворога дуже смердючою течєю, щоби так оборонити
себе. Зі смерділевої шкіри роблять дорогі футра.

Слова ці впали гостро, наче вистріл. Були такі ненадійні, що Кійт відчув їх кожним волоконцем нервів. Умить зрозумів, що Мек Давел має на думці. Рішучо не був схожий на покійного англійця. Не доставало йому свobodної поведінки, холодної самопевності цього знаменитого спортсмена. Видержував на собі допитливий інспекторів погляд, а рівночасно бачив Кенністена, як сидить на тім самім кріслі, підкрчує вуси й осміхається так недбало, наче щойно вчора вибрався на північ, а нині відтам вернувся. Кенністен був такий, що глядів просто в очі інспекторові або й начальному командантові та погідно ігноруючи правильник — готов був сказати:

— Гарний день маємо нині! Правда?

Кійт також мав вроджений змісл гумору. Якжеж дух англійця мусить сердитися, коли він привний при цій розмові! Осміхнувся та здвигнув плечима.

— Чи ти був там коли, сам один, у довгу, безмежну ніч? — спитав. — Шість місяців мук, коли зорі глумлять собі з тебе безупину, а лиси гавкають, що мало не збожеволіш. Я двічі пережив таке, тож вірю, що правду кажеш. Так, я змінився. І сумніваюся, чи коли ще верну до давнього життя. Чогось мені неостає. Не вмію сказати — чого, але воно так! Я наче лише одною половиною повернувся сюди! А цей нещасливець Джан Кійт цілий остав там... Дивне, правда?

Відчув, що зробив щасливе посунення. Мек Давел висунув зі стола шуфляду та підсунув йому під ніс скриньку товстезних цигар.

— Кури, Деррі! Закури собі й оповідж, що було! Ради Бога, це неправда, що ти лише одною по-

ловиною вернув. Мине тиждень і все уложиться! Все буде, як колись!

Засвітив сірник і приложив його до Кійтового цигара.

Цілу годину майже Кійт оповідав свої пригоди. Це була його Іліяда. Коли говорив, здавалося йому, що Кенністен є тут разом із ним. Забув майже про Мек Давела, який слухав його цікаво. Оповідав про труди, виснаження, холод і голод, про цю неможливу боротьбу-погоню, про безконечну ніч, повну розпуки та божевілля. Оповідав про власні невдачі, а його устами говорив Кенністен. Потім ролі відвернулися. Говорив, яка страшна кара стрінула Кійта — а на думці мав англійця. Колиж дійшов до останніх його днів у самотній хатині, серед ледової пустелі — в його голосі чути було мало що не ридання.

— Ось, як помер Джан Кійт, джентельмен і відважна людина!

Мав на думці англійця, думав по це, як спокійно та відважно гляділи його очі в останній годині, про пращальні слова та як стиснув був його руку.

Мек Давел наче бачив це все, наче був при цьому всьому. Протер лице рукою, наче згортав мряку з очей. Коли Кійт скінчив, інспектор стояв довго, до нього плечима та глядів на зелену долину Саскачевана. Колиж знову звернувся до Кійта, то це була давня залізна людина — персоніфікація немилосерного права.

— Коли знаю, що ти пережив — сказав Мек Давел — то не дивує мене, що навіть убийник виглядав тобі майже янголом. Як там і не було би, ти, Кенністене, списався добре. Цілу цю справу пере-

шлю до департаменту, колиж зараз не признають тобі офіцерської ранги, я подамся до димісії. Та жаль мені, що Кійт помер і годі віддати його катові.

— І так відпокутував страшно! — перебив Кійт.

— Ні, не вирівнав навіть рахунку! Він помер звичайною смертю, а повинен був повиснути на шибениці. Він же допустився страшного злочину! Вбив, щоби заспокоїти ненависть! Викреслю його назвище з моїх книг, але шкода, велика шкода... Я радо віддав би рік мого життя, щоби тепер мати його перед собою. Це, мабуть, не булаб за велика ціна. Який-жеж нечуваний був би це тріумф, коли би було вдалося зловити його по трьох роках і віддати справедливості!

Затирав руки й осміхався. Очі горіли йому. Закон! Так, був персоніфікацією закону, закону неможлимого, без серця та душі, закону, що домагався покарання злочинця. Кійт слухав його з обрідженням.

Хтось застукав до дверей.

— Прошу! — крикнув Мек Давел.

Двері відхилися трохи. Крюз, молодий писар всунув голову:

— Пане команданте, — сказав — прийшов Шан-Тонг.

Кійта наче хто здавив за горло. Обернувся, щоби скрити лице. Шан-Тонг! Тепер уже знав, що здержувало його. Знав, чому змучене Кенністенове лице переслідувало його цілу ледову пустиню. Знав, що Кенністен хотів сказати в передсмертній агонії. Знав це тепер, тепер — коли вже було запізно. Оба забули про китайця Шан-Тонга.

Китаєць.

Шан-Тонґ ждав у ждальні поза Мек Давеле вим кабінетом. Мек Давел був персоніфікацією містицизму та незмінчivosti своєї раси. Лице його це була маска, вирита в живім, а таки неповорушнім матеріялі: спокійна, терпелива, без яких небудь пристрасних дрожань. Що діялося в мізку, поза ослоною очей, що визирали споміж морщин жовтої шкіри, це знав лише сам Шан-Тонґ. Навіть Мек Давел не пробував уже збагнути його або зрозуміти. Закон не міг заспокоїти цікавості, тому згодився глядіти на китайця, наче на чарівника, як на чудодійний механізм, як на надлюдину наділену небуденною силою. Ця сила, це був неправдоподібний східний талант запямятування лиця. Коли Шан-Тонґ кинув раз оком на когось, умів відтворити собі в памяти його риси й за Бог зна скільки літ. Ні час, ні якінебудь зміни не були в силі обманути його. Тому користувалася ним поліція.

У рапорті до начальної команди Мек Давел схарактеризував Шан-Тонґа коротко: »Начальний китайський прокуратор на відпустці, або — справжній чорт у жовтій шкірі! Вік: Невідомий. Минувшина: Справжня тайна. З'явився в Принс Алберт у 1908 році в лякерах, із брилянтом на пальці. Чужий тоді тай чужий тепер. Власник і управитель каварні. Образований, ввічливий, але лише з ним болявся би я остати віч-у-віч у темній кімнаті. Послуґуюся ним, не довіряю йому, підозріваю його й подекуди побоюся його. Наскільки я міг вивідатися, не допустився досі ніякого проступку та не стоїть у колізії із законом. Усетаки така ласиця мусіла вже щось зжерти!«

Ось кого не згадав був Кенністен! Ось кого збентежився тепер Кїйт.

Шан-Тонґ стояв довго біля вікна, глядів на майдан вправ, залитий сонцем і на смугу зеленого ліса поза майданом. Бездумно гладив долонею віконну футрину. На устах дріжала йому рівнодушна слаба осмішка. Ніхто ніколи не бачив, щоби лице китаїця було розсіяне. Волосся мав чорне, лискуче, дбайливо зачесане. В стані був гнучкий, наче дівчина.

Коли Крюз прийшов попросити Шан-Тонґа, перед його очима все ще мерехтів привид: золото-волоса голівка Мірієм Кїркстен, така, яка перед хвилиною промайнула була попри нього у сонці. Віддихав легко муркотячи там біля вікна, сплітав і розплітав непосидючі пальці. Колиж почув писарів голос, руки здеревіли йому, муркотіння затихло, а слабкий осміх зник із уст. Обернувся помаленьки. Крюз не сказав нічого, вказав лише головою на двері. Шан-Тонґові ноги ступали без шесту.

Ледви чутний скрипіт відчинюваних і зачинюваних дверей сповістив, що китаєць уже в інспекторовій кімнаті. Лише Шан-Тонґ, ніхто інший, умів так тихенько втиснутися. Крюз здригнувся. Він усе здригався так, скільки разів цей азіят переходив біля нього. Присягав, що довкола Шан-Тонґа чути якийсь несамовитий запах, наче випари отруї.

Кїйт глядів крізь вікно й ждав. Коли лише двері відхилилися, відчув приявність азіяця. Всі його нерви напружилися. Почування, що втрачає владу над собою тай то через отього китаїця, доводило його до бежевїлля. Знав, що повинен відвернутися.

Виминати Шан-Тонґовий погляд, значило добровільно загирити цілу справу.

На силу свобідно підкрутив уси, як це робив Кенністен, і відвернувся помало, зводячи очи на Шан-Тонґа.

На його превелике студування китаєць наче не зважав на це, що він тут. Глянув на нього лише раз і то мимоходом. Голосом, який хтось поза дверми міг узяти за жіночий, говорив до Мек Давела:

— Я бачив того чоловіка, що ви прислали, щоби я приглянувся йому, пане Мек Давел! Це Лерсен!! Змінився дуже за вісім літ. Запустив бороду Втратив одно око. Посивів. Одначе це Лерсен!

На такий спосіб говорення і певний голос Кійт іздрігнувся, так як хвилиночку передтим здрігнувся був молодий писар. На Мек Давелому лиці промайнув вираз тріумфу.

— Не підозрівав вас, пане Шан-Тонґ.

— Навіть не здогадався, що я пізнав його! Будете його мати, коли — тут помало звернувся до Кійта — пан Кенністен пійде, заарештувати його!

Похилив голову та бездумно відступав до дверей. Його очи, що гляділи з поміж жовтих щілин, не відривалися від Кійтового лица. Кійтові здавалося, що бачить у них зловіщий блеск. У голосі азійця чути було ледви замітний слід нового звуку, а його пальці дріжали знову, буцім машинально, але в іншому темпі, ніж тоді, коли глядів крізь вікно на Мірієм Кіркстен. Вії опали низько, а зіниці подобали на два сталеві вівстря. Кійтові здавалося, що китаєць виривав йому тими сліпаками душу з тіла. Хвилиночка і Шан-Тонґа вже не було.

— Справжній чорт! — салнув Мек Давел. — Як відійде, мені все здається, що перед хвилиною в кімнаті була гадина! Він усе ще ненавидить тебе, Деррі! Три роки не змінили нічогосінько. Має до тебе відразу, наче до отруї. Мені здається що радо вбив би тебе, колиб міг зробити це безкарно. А ти, старий дурню, підкручуєш уся тай всміхавшся Я на твоєму місці рішучо був би менше спокійний!

Кійт слухав і питав в душі, чому Шан-Тонґ так дуже ненавидить Кенністена?

Мек Давел не сказав уже більше нічого, що могло би прояснити сумніви. Складав тепер на одну купу папери, порозкидувані по бюрку.

— То напевно Лерсен, коли Шан-Тонґ так каже! — завважав у бік Кійта. А потім, начеб щойно тепер прийшла йому на думку ця справа, додав:

— Знову станеш на службу, Кенністене, що?

— Маю ще місяць служби, чи щось! — відповів Кійт. — А потім, гадаю, відновлю умову.

— Добре! — вдоволено сказав Мек Давел.

— За місяць матиму твій аванс. Тимчасом ти на відпустці та можеш робити, що тобі завгодно. Знаєш, Брейдія агента компанії? Він тепер у подорожі, вгору Мекензі, а оце ключ до його хати. Знаю, що зрадієш, як увійдеш знову у справжню хату. Брейді не матиме нічого проти того, коли я складатиму трицять долярів місячно за комірне. Самособою й касарня не замкнена для тебе, але я гадаю, що відпустку хочеш провести інакше. Найдеш там усе, чого забажає душа, від гумової ванни до лускача горіхів. Я знаю одного японця, який пошукує місця кухаря. Що скажеш на те?

— Дуже добре! — озвався Кійт. — Іду там за-

раз і буду вдячний за того японця. Прошу йому сказати, щоби відразу приніс щось на обід.

Мек Давел дав йому ключ і за десять хвиль Кійт, утративши з очей касарні, спинався зеленою збічу, на вершку якої була агентова хата.

Хоч відчував, що він не першорядний грач, усе таки здавалося йому, що покищо побідив зовсім. Енді Даген не пізнав його, хоч був колись одним із його найближчих приятелів Мек Давел не підозрівав нічого. А Шан-Тонг?

Саме Шан-Тонг хвилював його страшно хоч у душі рвався до успішної боротьби. Не міг забути китайця, як він відступав до дверей інспекторського кабінету, ні його очей, двох сверликів, що перевіряли його наскрізь. У Шан-Тонгових зіницях не добачив ненависти. Був цього певен. Одначе не міг назвати почування, яке вичитав у тих очах. Робили вражіння очей неживої істоти, механічної потвори. Та як би там не було, Шан-Тонг був людиною, з мяса і крові, одначе незвичайно хитрою. Його бесіда, його поведінка справді збивали з пантелику, наче погрожували.

Кійт старався струснути зі себе гнітучий тягар зловіщого прочуття. Підозрівав, що таки не вдалося йому вийти ціло зпід палючих Шан-Тонгових очей. Ріжною фізичною працею пробував позбутися морального неспокою. Закурив одно з шістьох цигар, що їх Мек Давел устроїв йому в кишеню. Це була велика розкіш чути знову цигаро між зубами та втягати його запах. На вершку горба, на яким побудована була агентова хата, пристанув і повів очима довкола. Інстинктивно його очи звернулися насамперед на захід.

Тут лежала під ним половина міста, пліла

ріка. По її другому боці тяглися горби, порослі лісом, і зелені прерії, поперетинані вузькими стежками. Серце в Кійта забилося, як кинув оком іще далі. Якої пів милі над рікою був невеличкий лісок, а в його зелені скривався Кійтів рідний дім. Споміж верховіття дерев визирав лише комин із червоної цегли, наче витав засланця.

Кійт забув Шан-Тонґа, забув Мек Давела, забув, що це він убийник Джан Кійт. Самотина проковтнула його. Цей світ, у який слав допитливі погляди, був колись його світом. Остання цегла комина це й було все, що йому з того всього було вільно бачити. Так то старий вірний димар перемінився для нього в гробницю, на гробі того всього, що йому колись було таке миле та близьке. Відчинив двері деревляного домика торговельного агента Брейді. Його здавило в горлі, а очі зайшли мрякою.

Занавіси були поспускані, тож у хаті тільки сутінок. Кійт підносив занавіси одну за одною, сонце вливалось до середини. Брейді ставив усе в найбільшому порядку. Цей затишок успокоїв Кійта. Брейді гарно господарив, хоч був нежонатий. Назвав був свою хату »деревляною будою«, бо була побудована з бервен, одначе навіть і жінка не владила би її вигідніше. Кійт оглядав світлицю. В однім куті був великий коминок, повний смоляків, а біля ватри вязка березової кори. Наче просилося це все, щоби розложити огонь. Біля ватри стояло Брейдієве крісло та бюро. Мокасини (тепло футровані, індійські чоботи), замість ходаків, лежали на низькому стільці. На столі були люльки, пакети тютюну, ілюстровані журнали та книжки. Кійт осміхнувся нехотячи та кивнув головою могутньому лосеві, що витріщив на нього мертві сліпаки із

вершка коминка. Перебігав очима по стінах, обвішаних ловецькими трофеями, образами, снігівцями, триніжками від рушниць і різними такими речами, що ними послугувався Брейді в своєму працьовитому, веселому житті.

Із світлиці переходилося до невеличкої їдальні, біля якої була кухня. Оглянув і тут усе та переконався, що Мек Давел говорив правду. Тут справді був лускач до горіхів. Була теж лазничка, завбільшки скрині від фортепяну, але у ванні міг поміститися дорослий мущина. Кійт відчинив вікно, виглянув і побачив, що ванна була получена з резервуаром води. Якийсь винахідливий ум помістив резервуар так штудерно вгорі, що дощівка з ринів спливала до нього, та мала доволі тиснення, щоби відпливати. Кійт засміявся в голос. Це не був сміх людини яка чимсь розвеселилася, лише сміх із внутрішнього вдоволення.

Оглянув іще й обі спальні та справді відчув щиру прихильність до Брейдія. Одну спальню призначив для себе. І тут найшов люльки та тютун, книжки та газети, столик із лямпою біля ліжка для читання перед сном. Що в хаті був навіть телефон, переконався Кійт, як уже добре став розгосподарюватися.

Та ось побачив, що сонце зайшло. Із заходу насувалася густа хмара. Відчинив двері, що виходили до ріки, а вітер, віщун бурі, розбурхав йому волосся й охолодив лице. І знов вони тут, давні мрії його молодечих літ. Знову здавалося йому, наче з вітром несеться запах безмежних, безлюдних прерій, наче манить його холод верховин. Як колись, так і нині, цей вітер, що нісся з рікою із сніжних гір, із країни його мрій, співав йому пісню про

джерела ріки. Як дуже схопила його нині туга діточих літ, туга що росла у його грудях разом із ним: мандрувати в гору здовж любої ріки, здобути скелісті твердині-гори що скривали тайну коліски Саскачевану.

Вітер перемінився в буревій. Треба було боротися з ним. Чорні хмари скоро закрили небо. Загремів перший далекий грім, лискавки перетинали темне небо, наче біло-лискучі багнети. Електричність, що нею було насичене повітря, переходила в Кійтові жили, хвилювала його груди. Серце його кричало слова, яких уста не сміли сказати: Чому йому не йти за голосом, який через стільки літ не втартив для нього примани тай тепер схопив його цупко, наче залізними, кріпкими руками? Чи не пора тепер на це? Чому не пійти би йому? Навіщо спокушувати долю пригодами зайдиголови, коли померла його батьківщина, померли всі його приятелі, вся любов для нього? Чого оставати в країні мерців, коли там у горі над рікою була країна його невмірущої туги? Кійт витягнув руки. З горла вирвався йому крик якогось дивного захоплення. Ще не все втратив! Ще не все вмерло для нього! Понад цвинтарищем його минувшини нісся до нього сильний голос. Це вже не була туга та бажання, це був приказ, який силував його. Пійде за тим приказом! Уже завтра, ще нині в ночі уложить собі, що має робити, приготувиться!...

Приглядався зливі, що мчалася на крилах буревію, рвучий, шипучий вал, під напором якого дерева клонили верхівття, як громада людей серед молитви похиляє голови. Кійт борикаючись із вихром притиснув двері плечима. Тяжкі струї води били його по лиц. Кійт любив таку бурю. Громи

тарахкотіли на небі, наче Бог зна скільки величезних коліс.

В хаті було темно, мовби запала уже ніч. Кійт прикляк перед стосом полін, що були в печі, та шарнув сірником. Насамперед скрутилася березова кора, потім огонь обхопив сухе дерево, наче губка, наповна нафтою, жовте полум'я тріскотіло та бухало в комін.

Кійт не любив курити з чужої люльки. Взяв свою власну, набив її агентовим тютюном. Була це англійська мішанка, сильна та запашна. Огонь у коминку палахкотів весело, запах тютюну розходився по хаті, а Кійт сів собі вигідно в Брейдовім фотелі та, зітхнувши глибоко з вдовolenня, витягнув ноги перед себе. Думками линув за бурю гори Саскачевану. Матиме таку хату, як оця, там у горі, серед недоступних гір. Побудує її зовсім так само, як Брейдова хатина, буде там навіть такий резервуар на дощівку. А за кілька літ уже ніхто й не пам'ятатиме, що колись жив якийсь Джан Кійт.

Нараз зірвався. Дзвонив телефон. По чотирьох літах такий звук шарпнув неприємно кожним нервом. Це певно Мек Давел хотів сказати щось про того кухаря-японця, або може хотів спитати, як подобається йому нове мешкання. «Це мабуть Мек Давел» — сказав Кійт голосно сам до себе та поклав люльку на столі. Все таки, коли сягнув рукою по слухавку, насилу поборов себе, щоби не здригнутися. Чи не була це пересторога? Чи не краще не зголошуватися, втекти відсіля, заки ще буря затьмарила небо, ще нині зачати боротьбу за колиську Саскачевану?

Одним рухом підняв слухавку та приложив її до вуха:

Почув голос; одначе не Мек Давелів і не Шан-Тонгів. На превелике счудування пізнав здавлений бурєю голос Мірієм Кіркстен.

Тайна Мірієм Кіркстен.

Чому Мірієм Кіркстен телефонувала саме тоді, коли сірчано-жовті лискавки роздирали небо а земля дрижала від громів? Таке питання завдавав собі Кійт, як прислухувався голосові з другого кінця дроту. Вона говорила поквално, виразно. Видно боялася, що буря приглушить її голос. Мірієм сказала, що дзвонила вже до Мед Давела, але запізно, бо вже його там не застала. Просила не гніватися, що так зараз після його повороту забирає йому час, але вона сподіється, що він зрозуміє її. Дуже-дуже просить його зайти до ньої нині вечором в осьмій годині. Це булоб дуже важне — для неї. Чи прийде?

Кійт, навіть не надумуючися, відповів, що прийде. Почув її »щиренько дякую«, »До побачення«! та повісив слухавку. Наскільки пригадував собі, не промовив до неї навіть сім слів. Ця молода дівчина на хуторі Кіркстенів аж надто виразно зрадилася, що боїться лискавок, а свою орудку полагдила як могла найскорше. Чому вона не підождала аж пройде буря?

Стукіт до дверей вирвав його із задуми. Відчинив і впустив сотворіння, яке не зважало на це, що промочло до нитки, а сміялося приязно від уха до уха. Це був Уолі, японець. Не був більший ніж чотирнацятьлітний хлопець. Із очей, вух, із носа та волосся стікала йому вода. Загортка повіддувалася, бо він сховав був під спід клунки, щоби не змокли,

як перебивався серед зливи вгору до хатини. Кійт полюбив японця з першої хвили. Не міг і собі здержатися від сміху, коли глядів на всміхненого Уолі. А як Уолі побіг у кухню, наче перемокла собачка, Кійт пішов за ним і помагав складати клунки. Коли японець поклав останній клунок, сказав, що такий дощ це щось чудове, що він називається Уолі, що сподіється пять долярів тижнево, а на кухні розуміється »як янгол«. Кійт сміявся щиро. Уолі був дуже радий, що все так гарно складається, вдаряв запятками та кланявся поважно. Потім просить оставити кухню йому самому одному »так на годинку«. Небаром з різних звуків і запахів, як час від часу доходили до його вуха та носа, переконався Кійт, що Уолі не марнував ні хвилиночки, аби показати свій надзвичайний куховарський хист.

Це, що Уолі зголосився до служби, дало Кійтові нагоду зателефонувати до Мек Давела. Мусів признати собі в душі, що невідклично хоче говорити з Мед Давелем, аби впокоїтися. Ніяк не міг вибити собі з голови жаху, якого нагнав йому Шан-Тонг. Сподівався також дістати деякі пояснення в справі Мірієм Кіркстен, яка чомусь так дуже поспішилася запросити його до себе. Як Кійт получився телефоном із Мек Давелем буря вже була перестала. Падав іще тільки рясний, рівномірний дощ. Успокоївся значно, коли пізнав, що голос у телефоні був таксамо привітливий. Коли Шан-Тонг справді щось підозрівав, то задержав це для себе.

На Кійтове счудування Мек Давел перший став говорити про Мірієм Кіркстен:

— Вона завзялася говорити з тобою — сказав він. — Мене трівожить одна справа, тому я рад би

поговорити з тобою, Кенністене, заки ще підеш там нині вечером.

Кійт втягнув носом повітря.

— Уолі найдалше за пів години зготує обід. Візьми дощовий плащ і зайди до мене! Гадаю, обід буде дуже добрий.

— Прийду — відповів Мек Давел. — Зараз іду.

Чверть години пізніше Кійт помагав Мек Давелєві роздягнутися з перемоклого плаща. Сподівався, що інспектор скаже щось про приймний огонь або багато обіцяючі запахи, які доходили з Уолієвої кухні, одначе інспектор розчарував його сподівання. Постояв трохи плечима до вогню, набив люльку та зовсім не старався скривати, що має справи, важніші ніж обід і веселий березовий вогонь.

Глянув на телефон, вказав рухом голови та сказав:

— Вона мабуть дуже хоче бачитися з тобою, правда Кенністене? Говорю про панну Кіркстен.

— Так, — притакнув Кійт. — Мабуть щось важного має мені сказати.

Мек Давел усів, засвітив сірник. Вона — була — якась — така — нервова, правда? — говорив він попакуючи люльку — ти чейже не візьмеш мені за-зле, що я так випитую тебе?

— Зовсім ні, — впевняв Кійт — Бачиш, я навіть думав, що ти міг би мені дещо розяснити...

Мек Давел глядів понуро та клопітливо. — Правду сказати, це якось не тее, що вона так зараз після твого повороту телефонує до тебе та ще до того в таку бурю. Що? Вона вже в моім бюрі хотіла говорити з тобою телефоном. Я зовсім виразно чув,

як лискавки тріскали на телефонічнім дроті! Мусіло щось дуже наглити її.

— Можливо.

Мек Давел не говорив хвилину та глядів Кійтові допитливо в лице, начеб хотів переконатися, чи був би він здібний до якоїсь справи.

— Признаюся тобі, що мене дуже цікавить панна Кіркстен. Ти не бачив її з того часу як убито суддю Кіркстена. Вона була ввесь час у школі, а ти був у погоні за Кійтом, коли вона вернула сюди. Я ніколи не був великий бабій, Кенністене, але скажу тобі щиро, що ще тому яких шість-сім місяців Мірієм Кіркстен була найгарнішою дівчиною, яку я коли небудь бачив. Що я дав би, щоби знати той день і годину, коли в неї зачалася та зміна. Може я міг би поробити з цього висновки. Буде тому в шість місяців, як вона почала дуже цікавитися долею Джана Кійта. Тривожить мене ця її переміна, Кенністене. Не розумію цього. Сама вона не згадує про це нічого. Та я бачу, що вона вмирає помало з дня на день. У порівнанні в цим якою вона була колись, це бліда вянуча квітка. Напевно знаю, що це не недуга, хіба душевна. Підозріваю щось, але боюся сказати це. Підеш нині вечером до неї — будеш там сам оден із нею, будеш з нею говорити, і ти міг би багато дечого вивідатися, колиб наперед дівнався що наче рана гризе мою душу. Хочеш мені поможти збагнути тайну Мірієм Кіркстен?

Нахилився до Кійта. Це вже не була залізна людина. З лица його пробивалася людська щирість і гнітуха жура.

— Нікому іншому в світі я цього не зрадив би — говорив він спрвола. — До того треба справжнього джентельмена. Мусить бути настільки джен-

тельменом, щоби забув про все, якби показалося, що моє підозріння було неоправдане; мусить бути такий великодушний, щоби зрозумів, що значить обов'язок мовчанки, коли виявиться, що мої підозріння були оправдані. Ця справа вимагає надзвичайно ніжного почування. Я вагаюся, всеж таки це мій службовий обов'язок, Кенністене. Чи маю просити тебе, щоби ти нікому не зрадився з цим?

Кїйт подав йому руку. Мек Давел стиснув її кріпко.

— Це — Шан-Тонг! — сказав Мек Давел голо-
сом шепучим від здавлюваної люті. — Шан-Тонг
і Мірієм Кіркстен! Розумієш, Кенністене? Ти також
розумієш цілу гидоту цього! Чи можеш повірити
в щось такого? Чи я збожеволів, щоби подумати
щось такого? Шан-Тонг — Мірієм Кіркстен! А тепер
і вона сама зрозуміла, що стоїть над безоднею най-
страшнішого пекла тай оце добиває її.

Кїйт чув, що йому кров холоне в жилах, коли
глянув інспекторові в лице, на якому було написа-
не се, чого не сказав зовсім виразно. Як джентельмен
почувався обидженим. Майже на силу вирвав свою
руку із Мек Давелевої.

— Це не може бути! — скрикнув він. — Ти збо-
жеволів. Щось такого годі собі уявити, це рішучо
неможливе!

— А таки я сам мусів собі сказати, що воно
можливе — відповів Мек Давел. Його лице знову
приняло сталеву маску. Обома руками хопився по-
ручя крісла та вдивлявся в Кїйта, начеб крізь нього
бачив ще щось інше. Говорив поволи, важив кожне
слово, заки вимовив його.

— Я не підзорливий. Я все вважав моїм обо-
в'язком не брати занадто легко таких здогадів за

правдиві, а все на основі незбитих доказів переконатися про їх правдивість. У щось неправдоподібне не повірю, поки сам не побачу цього на власні очі. При всіх цих правилах роблю виїмок щодо Шан-Тонґа. Я ніколи не вважав його людиною, як наприклад ти або й я сам, лише якоюсь несамовитою машиною з надлюдською силою. В нього страшний психічний хист. Зачинаєш розуміти мене? Я гадаю, що він ужив усієї цієї сили в відношенні до Мірієм Кіркстен — і вона піддалася йому. Вірю в це — а таки я не певен.

— І ти слідував обоім цілих шість місяців?

— Ні, ще ледви місяць, як у мені зродилося це підозріння. Ніхто, кого я знаю, не мав ніколи нагоди бодай раз заглянути у приватне Шан-Тонґове життя. Цей дім поза його каварнею це незглибима тайна. Здогадуюся, що там можна дістатися через каварню, а потім з заду вузькими східцями. Раз дуже пізно в ночі я бачив, як Мірієм Кіркстен сходила на діл цими східцями. За минулий місяць була двічі в ночі в Шан-Тонґа. Себто, що я двічі довідався про це, розумієш? Та це ще не все.

Кійт бачив як Мек Давелеві на затиснених п'ястуках напучнявіли жили. Він знав, як дуже Мек Давел мусів боротися зі собою, щоби розповісти це.

— Я — я сам — слідував її дім. Тричі того самого місяця навідувався там до неї Шан-Тонґ. За третім разом впавав я сміливо до середини ніби то тому, що мав їй щось сказати. Я був у неї більше ніж годину. Ввесь той час не бачив я ані не чув Шан-Тонґа. Він був скрився або викрався, як я входив. —

Кійт бачив Мірієм Кіркстен перед собою такою, якою бачив її в інспекторівім бюрі. Пригадував со-

бі добре її гарну струнку, біляву, її чудові сірі очі та лискуче золоте волосся, коли то сонце падало на нього крізь вікно. А потім бачив виніженого Шан-Тонґа, з хитро-повзучими руками, вузенькими косими очима й усе це, на що натякав Мек Давел, стало перед ним жахливою примарою

— Чомуж ти сам не скажеш панні Кіркстен, щоби дала тобі вияснення? — спитав Кійт.

— Я питав, а вона все рішучо заперечила. Признала лише, що Шан-Тонґ раз заходив до неї, віддати її брата. Впевняла мене, що ще навіть не бачила тих вузеньких сідців у Шан-Тонґовім домі.

— А ти їй не віриш?

— Певно, що ні, бо я сам бачив її на цих сходах. Та сказати ясно й отверто: вона говорить неправду, щоби скрити щось такого, про що, на її думку, не повинен дізнатися ніхто в світі.

Кійт похилився через стіл:

— Якжеж цей нещасний Джан Кійт, неживий та похоронений, може мати щось спільного з цим усім? Чому це її »незвичайне зацікавлення«
Джаном Кійтом, про яке ти згадував, зродилося майже точно тоді, коли ти став підозрівати Шан-Тонґа?

Мек Давел похитав головою:

— Можливо, що Мірієм Кіркстен цікавилася не так Джаном Кійтом як тобою, Кенністене. Розгадати цю загадку — це буде твоїм завданням — нині вечером. Як би там і не було, це справа дуже цікава. Може мати навіть щось трагічного в собі. Як лише найдеш докази на мої підозріння, заберемося до Шан-Тонґа. Та ось Уолі стоїть позад тебе тай сміється, наче кіт, що надивав сир. Певно обід вдався йому знаменито.

Меткий японець відчинив був тихесенько двері до невеличкої їдальні, в якій накрив стіл для двох.

Кійт осміхнувся, сідаючи проти людини, яка, колиб знала правду, якстій віддала би його катові. Як дивитися на це все, то справді від комедії до трагедії лише оден крок. І саме тепер впало Кійтові на думку, що його положення справді мало в собі щось із жахливого гумору.

Розмова з Мірієм.

Мед Давел вийшов о другій годині пополудні. Дощ падав ще трохи. Кійт слідкував очима цього високого, випростованого мушину, поки не зник у мряці у стіп горбка. Якось дивно було йому на душі. Заки ще інспектор навідався був до Кійта, він дуже докладно уложив був собі цілий плян. Вихіснує відпустку, щоби вибратися на захід, напише Мек Давелеві, що рішився не вертати вже до служби, а заки ще прийде до нього відповідь, скриється глибоко в горах Бритійської Колюмбії. Одиноким слідом по ньому буде це, що люди невиразно натякатимуть, що вн хотів переселитися до Японії або Австралії. Тепер уже не був такий певний себе ні свого пляну. Переконався, що нетерпляче ждав сумерку, коли то мав бачитися з Мірієм Кіркстен, та що тепер уже не боявся так Шан-Тонга, як тому кілька годин. Сам Мек Давел дав йому оружя в руку. Потайно та довірочно поручив йому слідкувати Шан-Тонга. Просто віддав у його руки справу Мірієм Кіркстен. Що це все ялось загадочно виглядало в звязи з ним самим — з Джаном Кійтом —

це ще більше підбадьорювало його слідкувати далі цілу справу.

Нетерпляче вижидав вечора. Уолі, в гумовім плащі (яким міг двічі обгорнутися) на приказ свого пана пішов накупити харчів і принести з касарні деякі його річі. Було три чверти на осьму, як Кійт пустився до хутору Кіркстенів.

На дворі була вже чорна, темна ніч, бо знімалися густі мряки. Надармо старався Кійт із горба глянути в долину Саскачевану. Сходив наче в темну шахту, в якій то тут то там блідо й непевно мерехтіли світла домів. Було по осьмій, як станув перед хутором Кіркстенів. Дім стояв серед огороду, окруженого залізними штахетами, далеко від ulиці, укритий серед дерев і корчів. Над дверми світилося, щоби вказати йому дорогу. Занавіси були поспускані але світло пробивалося крізь них.

Мірієм Кіркстен напевно чула як пісок скрипів йому під ногами, бо ледви він ударив у двері старосвітським тарахкалом, вони зараз відчинилися: на порозі стояла Мірієм. Привиталася з ним. Кійт подержав її руку хвилиночку в своїй.

Одначе цим разом рука не була холодна, як тоді у Мек Давелевім бюрі. Була горяча наче у пропасниці, а очи палали. Колиб не ждала Кійта, можна було погадати, що це Кійтів прихід так налякав її. Та що так не могло бути, то це схвилювання, яке виразно зраджували її очи, мусіло спричинити щось іще перед тим. Кійтові здавалося, начеб чув, як хтось тихесенькко замкнув двері на другому кінці коридору, а його добрий нюх зачув у повітрі слабкий запах якоїсь перфуми. Між Кійтом і ліхтарнею уносився тонсенький серпанок диму. Переконався, що це був дим із папіроски. Голос панни Кіркстен

був непевний, коли попросила його повісити плащ на старосвітському вішалі біля дверей. Кійт не спшився та при цьому старався пригадати собі, де це він уже чув цю перфуму. Як пригадав собі, мало що не здригнувся. Такий сам запах чув він у Мек Давелевім бюрі, коли відтам вийшов був Шан-Тонг. Мірієм усміхнулася до Кійта, як обернувся до неї. Вона щераз просила вибачення, що так скоро запросила його до себе, зараз на перший вечір. — Певно, що це не ялося, — сказала та я відчувала, що ви будете виrozumілі для мене, пане Кенністене. Я теж немало боялася лискавок, і ви певно гадаєте, що я не хотіла ждати аж до завтра, щоби довідатися, що там сталося, на далекій півночі. Воно все — якесь таке дивне. Чи вам моя поведінка виглядає дуже дивовижною?

Пізнійше Кійт сам не знав докладно, що він їй відповів. Вона йшла попереду, а він за нею коридором, через поріг у кімнату. Були це ті самі тяжкі дубові двері, з чотирокутним вікном до відсування, які він замкнув був тому кілька літ у цю трагічну ніч, заки зачалася бійка з її батьком і братом. Тепер через хвилину її струнка стать відбивала в ясному світлі від темного дерева. Її мати мусіла бути дуже гарна! Ця думка промайнула Кійтові через голову, як побачив цю кімнату та коли станули йому перед очима ці трагічні спомини. Як добре знав він цю кімнату! Дивно, як мало тут змінилося. Он тут стояв великий фотель оббитий шкірою, в якому сидів її випашений батько, тоді коли він був увійшов. Був там теж іще той сам стіл і Кійтові здавалося, що на гзимсі коминка, як і тоді, порозкладані ті самі дрібнички. Висів там усе ще поміж обома вікнами образ пресвятої Діви. Син, такийже тов-

стюк, як і його батько, стояв тоді плечима до образу. Як добре пригадував собі все!

Дівчина гляділа на нього пильно. Кійт не давав цього пізнати по собі й пильно розглядався по хаті. Вона віддихала скоро й неспокійно, волосся її влискувалося та мерехтіло до світла висячої лампи, наче щире золото. Сіла й його попросила сісти на кріслі напроти неї. Так сиділи біля бюрка, з якого її брат ухопив був металеву штабу, що вбила старого Кіркстена. Кійт глядів у її гарні очі, що спокійно та пильно вдивлялися в нього. Пригадав собі підозріння Мек Давела та мусів заволодіти над собою, щоби не змінитися. У повітрі, яке вдихав, чути було слабкий запах такої перфуми, який був уже запримітив у сінях. На срібній попільничці, біля його ліктя, лежали три недокурки папіросок, недавно скурених.

— Самособою, пригадуєте собі цю кімнату.

Кійт притакнув:

— Так! Була вже ніч, так як ніні, коли я прийшов сюди. На другий день я вибрався в погоню за Джаном Кійтом.

Вона нахилилася до нього, сильно затиснені руки поклала на бюрку

— Скажете мені правду про Джана Кійта? — спитала його тихо, але виразно. — Присягніть, що скажете правду!

— Повторю вам, пані, все, що я говорив інспекторові Мек Давелеві, — відповів і силувався не глядіти їй в очі. — Навіть дещо більше!

— Чи ви говорили правду, як здавали звіт інспекторові Мек Давелеві? Чи Джан Кійт справді помер?

Чи можна було подумати що Шан-Тонг, глядів

у ці очі, як володар, як це натякав Мек Давел? Перед Мек Давелем Кійтові нетяжко було сказати неправду, тепер брехня застрягла йому в горлі. Мірієм не давала йому часу до надуми, а відразу приступила до справи, яка означала для нього смерть або життя. Хвилину не знав, що відповісти. Було зовсім ясне, що підозривала його. Не було сумніву. Воно прийшло так несподівано та заскочило його, що здригнувся на всьому тілі. Та скоро прийшов до себе й заволодів над собою ще більше ніж колинебудь.

— Хочете знати, чи Джан Кійт помер і як помер? — спитав.

— Так, я це мушу знати, — притакнула Мірієм.

— Я вагаюся, бо я обіцяв вам сказати більше, ніж сказав Мек Давелеві — говорив він. — Та воно не дуже розрадує вас. Він жеж убив вашого батька. В вашому серці не може бути ні іскорки спочування. Не може вас радувати, коли почувете, що я любив його та що мене болить, що він помер.

— Оповідайте — прошу вас!

Звільнила руки. Охлялі пальці лягли на столі. В лиці її наче погасло світло, наче поклала на щось надію, а оце надія розвіялася. Чи може бути, аби вона сподівалася, що він скаже, що Джан Кійт жив?

— Чи ви знаєте того Джана Кійта? — спитав він.

Заперечила головою.

— Ні, мене не було в дома кілька літ. Я була в школі. Не пригадую собі його нітрохи.

— Але він знав вас. Себто бачив вас нераз. Нераз згадував мені про вас, як уже був близький смерті та терпів страшні болі. Кадав, що журиться

вами та що лише задля вас жалує, що пошукав собі справедливості у вашого батька. Мусите мене добре зрозуміти, я потворюю його слова. Він назвав це справедливістю. Ніколи не сумнівався щодо того. Ви мабуть ніколи не старалися глядіти на події з його точки погляду.

— Ні!

На силу вимовила це одно слово та наче у пропасниці ждала, щоби говорив даліше. Не зводила з нього очей.

Кійт говорив тепер інакшими словами, ніж Мек Давелеві. Факти були ті самі, але він говорив із більшим запалом, бо з власного переконання та з любови до Кенністена. Про саму подію та й це, що її попередило, говорив із Кійтового погляду. Лице Мірієм Кіркстен поблідло ще більше, вона знову стиснула руки, як оповідав про подробиці трагедії, що відігралася в отсій кімнаті, в якій вони обоє тепер сиділи. А потім думками йшла за Кійтом у далеку непривітливу північ, в околиці вічного льоду, в країну тупих, заялзених траном ескімосів. Оповідав про ці близькі до божевілля тижні та місяці без денного світла, вкінці дійшов до хатини, довкола якої завивала буря, що серед неї помер Кенністен. І хоч про цілу погоню оповідав наче Кенністен, то тепер був він Кійтом і оповідав про смерть свого доброго приятеля. Колиж дійшов до того, як це він похоронив покійника під долівкою хатини, з другого кінця стола почулося здавлюване ридання. Одначе в очах дівчини не видно було сльоз. Може сльози булиб скрили перед ним безмежну розпуку, яку міг вичитати в тих очах. Мірієм заволоділа собою. Хоч горло її дрожало корчево старалася віддихати спокійно та рівномірно. Потім сказала:

— То такий був цей Джан Кійт!

Кійт похилив голову притакуючи цю неправду, подумав про Кенністена та сказав:

— Це була найчесніша людина, яку я знав. Дуже мені жаль, що він помер.

— Мені також жаль.

Простягнула руку через стіл довго вагаючися. Кійт видивився на неї:

— Ви поважно говорите це?

— Так мені жаль!

Кійт схопив її руку. Хвилю чув, як її пальці затиснулися на його долоні, потім ослабли і вона боязко взяла руку назад. Кійт бачив, що її лице змінилося. Очі її цербігли по ньому, по його правім рамени, зіниці розширилися. Здержала віддих. Кійт, досвідчений в довгій погоні, відвернувся. Поза ним не було нікого. Лише вікно. Дощ спливав по шибах. Кійт побачив, що занавіса не була спущена, як в інших вікнах. Саме коли оглянувся, дівчина підійшла до вікна та замкнула віконниці. Кійт знав, що вона мусіла бачити щось біля цього вікна, що її налякало. Одначе не питав її, лише вдав ніби нічого не бачив. Спитав, чи може курити.

— Бачу, що тут курять — сказав оправдуючись і вказав на недокурок.

Глядів на неї пильно, та в цій же хвилі волів би був не сказати тих слів. Приловив її. Брата її не було в Принс Алберт. А дим, що його тут хтось оставив, не мав зовсім американського запаху. Побачив, що зачервонілася на лиці, тому джентельменська совість робила йому докори. Все таки тепер тяжко вже було не вірити Мек Давелеві. Тут був Шан-Тонг. Це Шан-Тонг вийшов із сіней, як

Кійт увіходив. Вона певне побачила була Шан-Тонгове лице у вікні тай тому так налякалася.

Її відповідь знову викликала сумніви в нього:

— Це не гарно з мого боку, пане Кеннстене, — сказала вона — я на Сході навчилася курити. Берете це мені за зле?

Цим разом побідило, джентельменство. Не відповів так, як радий був відповісти: »Чи вам дійсно здається, що можете мене обдурити? Чи не бачите, що я журюся вами?« та замість того відкусив кінець цигара й сказав:

— Виж знаєте, що в Англії курить багато жінок. Я особисто можу мати упередження до того, та навіть я не вважаю курення великим гріхом, принайменше тоді, коли хто вміє вибрати таку сорту, найліпшу — яку можна дістати на Сході.

Вже не міг здержатися, засміявся їй просто й без обиняків у лице:

— Та я не вірю, щоб ви курили — сказав.

Встав. Усё ще всміхнений стояв напроти неї наче старший брат і ждав, що вона признається йому. Вона не злякалася, ані не збентежилася, що він так отверто говорив в нею. Хвилинку наче заглядала в його душу та відчитувала найтайніші його думки. З її очей пробивалося сумно безрадісне, тужне благання. Знову побачив як її горло дріжало корчово і почув безмежне спочування для дочки того, що він його вбив. Та здавив це почування в собі. І так зважився за богато. Тепер була її черга сказати щось. В дверях подала Кійтові руку та побажала доброї ночі. Була зворушена та безпорадна. Кійт подумав, що вона повинна би мати когось, хто подав би руку та розважив би її.

— Прийдете ще? — прошептала вона.

— Так, прийду, — відповів. — Добраніч!

Вийшов на дощ. Двері зачинилися за ним, але передтим почув іще, як з горла Мірієм Кіркстен вирвалося здавлюване ридання.

Несподіванка.

Кійт стиснув у руці револьвер, коли у страшній пітьмі вертав до дому. Не міг навіть бачити під ногами жорстви (грубий пісок), чув лише її. Та відчував напевно, що Шан-Тонґ десь тут недалеко. Питався сам себе, що може значити це перестерігаюче прочуття. Чутким інстинктом гоненої звірини прочував небезпеку. Перейшов через огородову хвіртку та зійшов горбком на діл до міста. Щойно, коли станув в отворених дверях хатини та глядів на бурю, яка йшла від західних гір, міг почати вязати до купи те, що довідався та стверджувати, як положення змінилося. Тоді здавалося йому, що його постанова невідклична, а тепер усе було неясне та неперне. Не міг як стій кинути Принс Алберт, як це уявляв собі тому кілька годин. Це, що йому поручив Мек Давел, було наче службовий приказ. Також Мірієм Кіркстен задержувала його тут, а не менше і Шан-Тонґ. Попри це все мав вражіння людини, що йде по дуже тонкім леду, — всетаки не міг зрозуміти, де й чому цей лід тонкий.

— Чого я сам додаю собі страху! — старався впокоїти себе. — Чому, до біди, я денервуюся цією гарною дівчиною та й тим проклятим китайцем, саме тоді, коли мої справи стоять так добре? Колиб у справу не був вмішаний Мек Давел.

Пристанув на хвилину. Він занадто пізнав усі злидні та прикрости, щоб обманювати отсе самого себе. Тому то сам собі мусів признати, що це Джан Кійт задержував його. Хоч Кійт офіційально вже не жив і був похоронений, то щось незрозуміле звязувало його з тою загадковою справою, в якій головні ролі відгравали Мірієм і Шан-Тонг.

Оце задержувало його тут, хоч він тепер уже був Дервент Кенністен, а не Джан Кійт. Льогічно переконував себе, що з цим усім не має нічого спільного та може пійти в гори, коли тільки схоче. Лише туди був для нього сильний лід — переконував сам себе. Зложить Мек Давелеві якийнебудь рапорт, забуде панну Кіркстен і усунеться Шан-Тонгові з перед очей, перед його погрозами. Джан Кійт помер, повторював собі, а тому, що він помер, не буде ним більше займатися ні справедливість ні поліція.

Розглядав ці думки з усіх боків, коли вертав серед п'яних до міста. Все таки манила його золотоволоса Мірієм. Тайна хутора Кіркстенів пробуджувала в ньому всі його ловецькі інстинкти. Бажання виступити до боротьби із Шан-Тонгом усе більше не давало йому спокою. Та він, а навіть і сам Кенністен, не сподівався, що справа так замотається. Вони оба мали на думці лише те, щоби рятувати Джана Кійта.

Це все знову пригнобило його, почувався самотнім і знову думками блудив по привітних горах.

Вулиці опустіли, то тут то там блимало крізь мряку світло, то тут то там відчинилися двері, в долі над рікою скавуліла собака. Скавуління було спумне й розпучливе. Подібно було й Кійтові на душі. Не було ні одної хати, в яку міг би зайти, щоби

Його привитали щиро й весело: »Добрий вечір, Кійте! Як гарно, що ти прийшов! Ходиж у хату, на дворі дощ, а тут тепленько та затишно«. Не міг зайти навіть до Дагена, свого старого приятеля там над рікою. Саме своїх старих приятелів мусів дуже виняти, щоби не зрадитися. Для нього не було вже приятни. Ніде не вільно йому було шукати цього, що загубив. Дорогі спомини були для нього гіркі та зненавиджені. Найліпші приятелі були його найзавзятішими ворогами. Почування самотини давило його так, що навіть повітря, яким віддихав, ставало густе й тяжке. В цій хвилі Дервент Кенністен потонув зовсім у його безмежній тузі за Джаном Кійтом.

Поступив до слабо освітленої крамнички купити коробку цигар. У крамничці був лише власник. Кійт зачепив ліктем об телефон. Зателефонує до Уолі та скаже йому, щоби добре напалив. При огні щераз усе докладно обдумає, заки зійдеться з Мек Давелем.

Та зголосився не Уолі. Кійт хотів саме виправдатися, що його фальшиво получили, але тут же в телефоні озвався голос:

— Це ти, Кенністене?

Це говорив Мек Давел. Кійта зморозило. Щож це інспектор міг робити в його хаті під його неприсутність? Тай Мек Давелів голос був такий приказуючий і непривітний, що Кійт аж здригнувся. Мек Давел майже кричав до нього!

— Так, я! — відповів Кійт слабо — я в місті, хотів купити цигар. Що сталося?

— Не розпитуй довго, а приходи сюди мерщій, — відповів Мек Давел. — Жде тут на тебе велика несподіванка.

Кійт чув як по другому боці з лоскотом завішено слухавку. Щось там у хаті сталося, коли Мек Давел так схвилювався. Неспокійний вийшов із крамниці. Щось радило йому не спішитися занадто. Там могли ждати його несподіванки, які певно не вщасливлять його. Таких несподіванок могло бути аж надто багато. Серед неспокійного вижидання несподіванки відчував, яку приємність обіцувала йому ця скринька цигар, що її стиснув під пахою, і навпаки, які неприємності могли отсе привитати його. Одначе навіть і найбільша невдача не в силі була вбити в Кійта вродженого йому гумору і він засміявся тихо. Справді щастя його вже мусіло низько впасти, коли відчував розраду в цьому, що притискав до серця скриньку цигар.

Як вийшов на горбок, побачив, що в усіх вікнах хатини світилося, але занавіси були поспускані. Питав себе, чи це Уолі постягав їх, чи може зробив це Мек Давел із обережності. Недовіря казало йому скриньку з цигарами взяти під ліву паху, щоби праву руку мати свободну. Відкілясь із темряви перестерігав його Кенністенів голос: «Не вкладай їм так добровільно голови у петлю. Коли треба буде боротися, борися!»

А потім приключилося щось, від чого на хвилю завмерло в нього серце. Стояв біля дверей, приложив ухо та наслухував. Почув голос. Це не був голос Уолія ані залізної людини — Мек Давела. Це був жіночий голос.

Відчинив двері, скоро перебіг тих кілька сходів, що через невеличку ждальню вели до великої світлиці. Війшов так скоро, що це, що тепер побачив, не змінилося через кілька секунд. Великі березові поліна горіли в коминку. В фотелі сидів Мек

Давел, у пальцях держав димляче цигаро. На низенькому стільці сиділа якась дівчина, бороду підперла рукою. Спочатку, як іще світло осліпило було його, думав Кійт, що це дитина. Дуже гарна дитина, з широко отвореними, здивованими очима, а в її золотистім волоссю мерехтіли ще каплі дощу. Кійт здіймив капелюх, обтер собі дощ із очей. Мек Давел і не ворохнувся. Дівчина встала цоволеньки. Щойно тепер побачив Кійт, що це не дитина. Могло їй бути з вісімнадцять літ, була струнка, ніжна. Виглядала змучено. З її чудового личка годі було пізнати, чи боролася з плачем, чи зі сміхом. На ще більше Кійтове збентеження підходила до нього помало, а так любо гляділа. А Мек Давел усе ще сидів і впиляв у нього очі.

Серце в Кійта забилося із хвилювання. Та не було часу розглядати причин цього схвилювання. Прочував, що ці широко отворені ясні очі несуть для нього якусь трагедію. Дівчина витягнула до нього руки та закликала дрозжачим голосом, що заломився в плачі та сміху.

— То ти мене не пізнаєш, Дері? Не пізнаєш мене?

Скрикнула, заплакала. Мек Давел устав. Кійт зворушився до дна душі. Отворив рамена і в ційже хвилі дівчина кинулася в його обійми. Дріжала, заходилася від плачу, сміялася. Чув на лиці її м'яке волосся, руки її обняли його за шию, тягнула його голову до себе та цілувала палко й без страху раз у раз. Кійт обняв її сильніше. Чув Мек Давелів голос — йому здавався цей голос далеким і неприродним — говорив, що тепер оставить їх самих і що завтра зайде знову. Кійт чув як двері відчинилися і зачинилися. Мек Давел пішов. А м'яккі

стрункі рамена все ще кріпко обіймали його шию. Ніжне волосся все ще пестило його лице, вона дрижала на його грудях і плакала наче мала дитина. Кійт іще сильніше пригорнув її до себе. Дике схвилювання заволоділо ним, пробігало кожний нерв його наче електрична струя. Одначе воно пройшло скоро. Це схвилювання згоріло у власнім полум'ї, а серце його було наче холодний попіл. Почув стукіт у кухні. Пригадав собі Уолія. Знову бачив стіни світлиці, фотель, у якому щойно сидів Мек Давел, і палахкотячий вогонь. Дівчина підняла голову, взяла в обі долоні його лице та глянула на нього очима, які вже познавав. Були це ті самі очі, які гляділи на нього з поблідлої фотографії у Кенніс-тевовім годиннику.

— Поцілуй мене, Дері!

Годі було не послухати. Її уста злучилися з його устами. Її пестоці були повні любови й щирости. А потім ще кріпше обняла його шию, лице скрила на його грудях і плакала, аж поки він не підняв її наче дитину та посадив у фотель перед ватрою. Стояв перед нею й силувався всміхнутись. Волосся її розіпустилося й усім пишним лискучим тягарем упало їй на лице та рамена. Не спускала з нього обожаючих очей, хотіла всміхнутися, хоч мокрою й помятою хусточкою втирала очі. Тепер іще більше подобала на маленьку дівчинку.

— Ти — ти — мабуть ні трохи не радий, що бачиш мене, Дері...

— Це ...це... мене так заскочило, — вдалося йому проленетати. — Бачиш...

— Певно, Дері, що це велика несподіванка, та я й так хотіла. Я й так уложила була собі тай обдумала собі вже багато літ тому. Та, будь ласка, здій-

ми зі себе плащ, він мокрісенський, сядь тут біля мене на стільці.

Кійт послухав, хоч був багато за великий для цього стільця.

— Ти тишишся, що бачиш мене? Правда, що тишишся, Дері?

Перехилилася через поручча фотелю, підняла руку й відгортала йому мокре волосся із чола. Який милий був її дотик. Ніколи ще в житті не зазнав подібного вражіння. Мимоволі нахилив лице до неї. Тоді вона притягнула його голову до грудей й притиснула кріпко.

— Ти щасливий, Дері? Скажиж. Скажи, що ти щасливий!

— Так, — прошептав Кійт. Він чув, що серце її бється скорше, схвильовано.

— І я вже ніколи не вернуся до них — сказала зараз завзято. — Ніколи! Все вже буду при тобі, Дері! Все!

Приклала уста до його вуха та шептала таємничо: — Вони навіть не знають, де я. Може гадають, що я померла. Один полковник Репінгтен знає. Я сказала йому, що відшукаю тебе, хочби навіть мала йти пішки довкола світа. Він обіцяв мені, що нікому не зрадить моєї тайни. Він передав мені також листи для дуже милих тутешніх людей. Вже шість місяців, як я виїхала. А як я надибала твоє ім'я в урядових списках кінної поліції, що так сухо виглядають у синіх шабатурках, я впала на коліна й дякувала доброму Богові, Дері. Я знала, щодесь, колись таки найду тебе. Та відколи я кинула Монреал, не спала ще навіть дві хвили. Мені здається, що я справді налякала цього велитня із страшними вусищами. Коли, промокла до нитки,

зайшла до нього нині вечером і сказала: Я міс Мейрі Джозефіна Кенністен і хотіла би говорити з моїм братом, він вибалушив очі. Я гадала вони вискочуть йому. А потім він кляв, присягався та сказав: »Мій Боже, а я зовсім не знав, що Кенністен має сестру«.

Серце в Кійти забилося: Так, то ця гарненька дівчинка була Кенністенова сестра!

— І я люблю його, бо він був такий добрий для мене — оповідала вона даліше. — Уяви собі лише, він обняв мене, на правду пригорнув мене до серця, Дері. Гадаю, він не здогадувався, що мені вже минуло вісімнадцять літ. А потім загорнув мене в широкий дощовий плащ і ми прийшли сюди. Та — ах, Дері, Дері, чому ти це зробив? Чому не сказав мені цього завчасу? Ти — не хотів мене тут? Не хочеш, щоби я була біля тебе?

Він чув, як вона говорила, але думками був деінде. Думки його линули до хатини серед ледяної пустині, в якій під долівкою лежав неживий Девонт Кенністен, чув завивання вихру, як тої ночі, коли то помер англієць і бачив знову цю невисловлену тугу в Кенністенових очах. Тепер знав уже, чому Кенністенове лице слідкувало його сірими мряками тай чому ще так довго по його смерті відчував його таємничу приявність. І знову довкола себе чув цю таємність, а щось, що було Кенністеном, втискалося в нього. Із хаосу його думок пробивалися виразно слова: »Вона твоя! Вона твоя!«

Обняв її кріпко, а голос, непохожий на Кійтив, кричав:

— Так! Хочу, хочу!

»Що сталося із Кенністеном?«

Кійт не піднімав голови. Дівчина держала його сильно в обіймах, він чув теплий дотик її уст на своєму волоссю. Свідомість злочину тяжіла йому на душі наче велика брила олова. А таки з глибини тої самої душі вирвалися тужні слова: »Так! Хочу, хочу!« Закусив уста і бачив себе як найгідкішого обманця. Ця чужа, ніжна, чудова дівчина своїми устами, раменами та лагідними пестощами перемінила порожнечу мертвого світа в шалений вир, у який тягнуло його щось, а в яким не міг найти дна ні твердого ґрунту. Мек Давелеві сказала, що вона його сестра і він перед Мек Давелем признав це. Признав велику брехню, одначе його успіх не був для нього тріумфом. Наче палюче полум'я вдарило на його мозок бажання виявити дівчині всю правду, сказати їй у чийх обіймах вона спочивала, що він не Дервент Кенністен, не її брат, лише Джан Кійт, убийник. Та все ще боровся із прикметним кожній людині інстинктом самозбереження.

Помало звільнився з обіймів дівчини. Ще бо-дай цей вечір хотів не дати пізнатися.

— Тепер мушу тебе, Мейрі Джозефіно, післати до ліжка, а завтра обговоримо все, — сказав Кійт. — Тиж така змучена, геть на пни спиш.

На лиці дівчини виступили злісні, діточі морщини, що йому вже відразу було сподобалося.

— Знаєш, Дері, мені чимраз більше здається, що ти дуже змінився. Тиж давніше все кликав мене Джаді, а тепер, як я виросла, мені також подобається більше Мейрі Джозефіна, хоч ти не мусиш бути такий офіційальний. Слухай Дері, скажи мені отверто, ти боїшся мене?

— Боятися тебе?

— А так, тому що я виросла. Вже не можеш мене так любити, як ти мене любив тому рік, два, три, сім літ? Колиб ти любив мене так як тоді, то ти не сказав би мені, щоби я вже йшла спати. щойно кілька хвиль після того, як ти мене вперше побачив після стільки літ розлуки... Дері, я зараз розплачуся. Побачиш. плазатиму...

— Не плач! — благав він. — Пропшу тебе, не плач!

Не знав що почати. Одначе Мейрі Джозефина врятувала його. Зірвалася нараз. посадила Кійта на силу в фотелі, а сама сіла йому на коліна.

— Так! — глянула на нараменний годинник. — За дві години піїдемо спати. Маємо багато справ обговорити, і то справ, які годі відкладати до завтра. Я не могла би заснути, поки ти не скажеш мені чогось, а ти мусиш мені це сказати. Я всеодно любитиму тебе таксамо, що ти й не відповів би мені. Дері, Дері, чому ти зробив це?

— Що? — считав Кійт здивовано.

Нараз Джаді наче здеревіла. Впялила безпорадні очі у ватру та ледви віддихала. Кійт відчував, що його питання було більше ніж непідхоже. Так признав свою несвідомість, яка у Кенністена була неможлива. Тому то вона мусіла вірити, що він лише немилосерно відграє роль несвідомого. Вкінці зважився таки глянути на неї. Радісна осмішка зникла з її лица. Видно було, як вона змучилася. Рука її, що досі пестила його волосся, опала на діл.

— Мені справді здається, що ти багато радніший був би, колиб я взагалі була не приїздила — сказала вона, та силуючися, щоби її голос не за-

ломився. — І я пійду собі, коли ти хочеш відіслати мене назад. Та я все мріла про твою обітницю, що ти колись пішлеш по мене або й сам приїдеш забрати мене. Одначе заки скажеш мені, щоби я забиралася, я рада би теж знати чому. Чому ти скривався передімною. Стільки літ — і оставив мене у тих, про яких знаєш, що вони ненавидять мене. А може тому, що тобі зовсім незалежить на мені? А може тому, що... що.. — Похилила голлову йому на груди та прошептала якось так дивно зрозуміло:

— А може тому, що ти боявся?

— Боявся? — повторив Кійт спровола та глядів у ватру. Боявся...

— І вже хотів додати:

— Чого? — одначе ще завчасу вдалося йому проковтнути це слово.

Полум'я зашипіло сильно та бухнуло в комин. Це палаюче огневе серце поділяло на Кійта надземськи-пронизливо, він відчував, що Дервент Кенністен тут біля нього. Малесеньку хвилиночку навіть здавалося йому, наче полум'я освітило Кенністенове лице, а десь біля нього або внутрі його самого чути було шепіт, Кенністенів голос. Ця примарлива надлюдська сила заволоділа Кійтом і геть опутала його, зломилла в ньому всякий спротив і кермувала ним. Сила ця була більше ніж бажання й замисли людини. Кійт відчував, що англієць хотів, щоби він поступав так, як отсе тепер.

Дівчина ждала його відповіді. Уста її ще більше затиснулися. Його зволікання, його здержливість при привитанні та його охота виминути розмову на цю тему, що здавалася їй такою важною, зродили великий біль у її очах. Бачив уже такий

біль в очах смертельно ранених звірят. Простягнув руку та згорнув волосся з її лица. Пальці його закопалися в шовковій гущавині, хвилину глядів у її очи, заки промовив.

— Дівчинко, скажеш мені правду? — спитав він. — Чи схожий я на колишнього Дервента Кенністена? — На твого Дервента Кенністена? Чи схожий я ще на нього?

Відповіла тихо й збентежено, одначе біль помало гаснув в її очах, коли почула на своєму волоссю ніжний дотик, його пальців:

— Ні, — ти — змінився.

— Так я змінився. Частина Дервента Кенністена померла тому сім літ. Ця частина його була мертва, аж поки він нині вечером не переступив отсього порога і поки не побачив тебе. І з тої хвили запалало життя також у цьому мертвому Кенністені. Помало, помало вертає воно. Це, що було мертво, починає ворухитися, починає пригадувати собі. Глянь, миленька Мейрі Джозефіно, ось що це було.

Підняв руку до чола і поклав палець на загоїну. — Це дістав я тому сім літ. Воно вбило половину Кенністена, вбило цю частину, яка повинна була жити. Розумієш мене? Шойно нині вечером...

Кійт налякався її широкоотворених очей. Малювався в них невисловлений жах. Тяжко прихотилося йому дальше говорити неправду.

— Тижнями лежав я наче неживий, — говорив він на-силу — а як знову прийшов до себе, втратив пам'ять. Я знав як називаюся, знав, хто я, одначе з того, що я давно пережив, остали мені лише примарливі привиди. Я пригадував собі тебе, та це було наче якийсь дивний, гнітучий сон, що все тяжів на мені. Мені здавалося, що ціле життя мушу шу-

кати чийогось лица, якогось голосу, чогось що я любив, більше ніж усе інше в світі, що все було біля мене, а чого я не міг найти. Це була ти, Джо-зефіно! Ти!

Чи це дійсно Дервент Кенністен говорив його устами? Відчував знову цей непоборний примус, який висилав із себе силу, що не була його силою. Що Кійт почав як брехню, це тепер плило з нього як правда. Так, це він, він, Джан Кійт, шукав, тужив і сподівався. Це Джанові Кійтові, а не Кенністеніві, добрий Бог у хвилию найчорнішої самотини, смутку та розпуки зіслав цього янгола. Це вже не була брехня, ні! Це була боротьба. Боровся за те, щоби заховати для себе цей атом людства, що значив для нього більше ніж усі інші люди разом. Боровся за свою любов, яка заповняла для нього світ чарівною красою. Цей світ у якому не мав рідної хати, ні приятеля. Душею хопився цієї боротьби, як потопаючий халається колоди.

Коли дівчина гладила його лице та тужно й жалко вимовляла його ймення, не розумів цього, що говорив. Іще сильніше обняв її, цілував її уста, очі, волосся та раз у раз повторяв, що тепер уже, коли віднайшов її, ніколи-ніколи не віддасть її нікому. Вона також обняла його кріпко. Подобали на двох дітей, що після тяжкої довгої розлуки вкінці зійшлися знову. І Кійт відчував, що Кенністен дуже мусів любити свою сестру. І що ця брехня боронить не лише його, але й Кенністенове серце. Не було часу розглядати причини, чому Кенністен не взяв був сестри до себе. Нині вистарчало, що Кійт був Кенністеном і що йому припала ця дівчина як дорогоцінна спадщина.

Вкінці Кійт встав, узяв голову. Мейрі Джозе-

фини в долоні та держав її так далеко від себе, що міг глядіти їй у лице. Лице було мокре від сльоз і сяло від щастя. Підняла руку до його лица й торкнулася загоїни. З її очей читав Кійт безмежне спочування, ніжну любов і зрозуміння. Лагідно гладила рукою по загоїні. Кійт чув, як з під його ніг зникає давний світ, а отвирасться для нього безмежне нове щастя. Був вдячний тій загадочній могутності, що в саму пору дала йому силу й відвагу сказати неправду. Бо дівчина вірила йому! Ні трохи не сумнівалася.

— Завтра мусітимеш допомогти мені, щоби я пригадав собі багато дечого. — сказав Кійт — а тепер, Мейрі Джозефіно, послухавш мене тай підеш спати.

Дівчина приглядалася загоїні.

— А я стільки літ нічого про це не знала, — шептала вона — нічогісінько не знала. Вони говорили мені, що ти помер, одначе я відчувала, що це неправда. Один полковник Репінгтен...

Побачила, що по його лиці наче тінь промайнула.

— Дері, цього також не пригадуєш собі?

— Пригадаю собі — завтра. Нині я не в силі про ніщо інше думати і нічого іншого бачити, лише тебе, Мейрі Джозефіно. Завтра...

Дівчина притягнула скоро його голову до себе та поцілувала загоїну, яку оставило там розпечене дуло Кенністенової пістолі.

— Так, так, тепер мусимо вже йти спати, Дері. А не роздумуй за богато. Нині не смієш думати про ніщо інше, лише про мене. Завтра вже все розясниться. Все! А тепер можеш післати мене спати. Пригадуєш собі, як...

Жалувала тих слів, вкусилася в уста, щоби далі не говорити.

— Скажи мені це, — настоював Кійт — чи я ще пригадую собі, як...

— Як ти все останній заходив у мою кімнату та загортав мене в ковдру? І як ми обоє на потемки балакали собі тай як ти мене вкінці цілував на добраніч. Твій поцілуй все помагав мені вснути.

Кійт притакнув головою:

— Так, пригадую собі, — сказав.

Узяв обі її, знищені в подорожі, валізки, запровадив Марію Джозефіну в її спальню та засвітив світло. Це була кімната для муштини, одначе дівчина постоjala хвилинку, розглядалася із захопленням:

— Тут так привітно, Дері, справді наче вдома, — прошептала.

Кійт не сказав, що це не його хата та що й він ночував тут лише одну ніч. З такими дрібницями міг підіждати до завтра. Показав їй лазничку та резервуар із водою, а потім сказав Уолієму, що приїхала його сестра та що мусить спати в кухні. Колиж прийшло сказати добраніч то знав бодай, чого від нього ждали та що він мав робити. Поцілував Мейрі Джозефіну. Поцілував її двічі. А вона обняла його, притиснула його до себе. Кійт почував при цьому, чого ще ніколи не зазнав за ціле життя.

Загасив світло та сидів іще з годину біля догоряючих березових полін. Уперше відколи вернув від Мірієм Кіркстен, міг зібрати розшалілі думки. Бачив виразно свою брехню. Все таки не жалів, що говорив неправду. Він жеж боронив Кенністенових намірів; боронив себе самого та Кенністенову сес-

тру, врятував для себе Мейрі Джозефіну, щоби її любити, боротися за неї, боронити її. Це не була брехня Юди, лише брехня, яку боронив цілим серцем, цілою душею і цілим своїм мужесььким характером. Коли був би сказав правду, був би своїм власним катом, був би зрадив неживого англійця, який дав йому своє ім'я й усе, що мав. Коли був би сказав правду, то цим лише серцю дівчини, якій ще світило ясне сонце, спричинив би безмежний біль. Не чув жалю, ні сорому. Роздумував лише над боротьбою, завзятою боротьбою, яку треба було звести щоби поступати зовсім так як Кенністен, так як булоб гідне Кенністена.

Давне бажання, яке в його серці рездув вітер із західних гір, заволоділо ним знову. Побудує собі хату у джерел ріки, так як собі постановив, заки ще Мек Давел згадав був йому про Мірієм Кіркстен і Шан-Тонга. Та не сам один піде на захід. Мейрі Джозефіна піде з ним!

Була північ, як устав із фотеля та пішов до своєї спальні. Двері були зачинені. Відчинив їх і ввійшов. Саме коли рукою сягнув до електричного вилучника, втягнув носом відомий уже запах, якого одначе тут не повинно було чути. Тойсам запах, що його чув у сінях дому Кіркстенів, заповняв його спальню, той тяжкий запах альоосу, від якого аж недобре робилося, запах із викуреної папіроски. Наче тяжке кадило висів він у повітрі.

Кійтові очі заіскрилися дико, коли при світлі розглянувся по хаті та майже певен був, що застане тут Шан-Тонга, як сидить у кріслі, вижидаючи його. В кімнаті не було нікого. Кинув очима на оба вікна. Занавіса одного була стягнена, друга була піднесена, а шибя до відсування, піднесена понад

приямкою яких два-три цалі. Кійт підійшов до вікна з пістолем і стягнув занавісу. Потім підійшов до стола, на якому стояла лампа, та Брейдові люльки, книжки і часописи. У попільничці був недокурочок щойно викуреної папіроски. Шан-Тонґ увійшов був сюди потайки, та видно не старався затаїти, що він був тут.

Щойно тепер запримітив Кійт на столі щось, чого передше там не було, чотирикутну скриночку з індійського дубового дерева. Насамперед прийшло йому на думку, що це мусить бути касетка Мірієм Кіркстен і що вона переслала її Шан-Тонґом. Ще не закинув цієї нерозумної думки, як сягнув рукою по білий білетик, що лежав на касетці. На горішньому боці білет був незаписаний, по другому боці був записаний буквами, що красою зовсім не уступали різьбі:

Найциріщі поздоровлення від Шан-Тонґа!

У цюж мить Кійт відчинив скриночку. Був там старанно зложений клаптик паперу, а на ньому виписана одна стрічка таким самим старанним письмом. Серце в Кійта перестало битися, кров у жилах зледоватіла, коли прочитав, що там було написано. Зловіща вістка від Шан-Тонґа в вісьмох словах:

Що сталося з Дервентом Кенністеном? Ви вбили його?

Жах.

Кілька хвиль Кійт із жаху стояв наче без душі. В руці держав цей клаптик білого паперу. Пізнали його. Ця думка мов молотом вдаряла в його мозок. Пізнали його, пізнали саме в хвилині його три-

юмфу, радості, саме тоді як для нього зачиналося радісне та надійне життя, коли, після чотирьохлітнього пекла, зачиналося життя справді таке, що варта було жити. Колиб цей удар упав був на нього кілька годин скорше, він прийняв був би його інакше. Тоді він був іще озброєний. Був приготовлений на те тоді, коли вперше ввійшов був до Мек Давелевого кабінету, ще й потім рахувався із тим. Викриття невдача та смерть — це були можливості сміливої гри, яку відгравав. І він був би не боявся бо міг утратити лише життя, життя, що вже не багато було варта, що найбільше стільки, як розбитий корабель без власника. Тепер усе було інакше. До нього прийшла Мейрі Джозефина, наче чарівний камінь чарівника-мудрця, щоби перемінювати для нього олово в щире золото. За кілька хвилин вона перемінила світ. Дикий хаос, з яким боровся безнадійне, перемінила в щасливу гармонійність а його будучину заповнила ще кращими обіцянками. На устах чув іще солодке дріжання її останнього поцілуя, на шиї відчував іще пестливі обійми її нижніх рук. Може бути, що вона й не спала. Тут біля нього, в другій кімнаті думала про нього, обожала його, може клячала та молилася за нього — саме тепер коли він корчево держав у пальцях злощасну Шан-Тонґу записку.

Перше що йому прийшло до голови, було — втікати, самолюбна спонука рятувати себе. Ще міг втекти. Ніч скриє його. Та в цюж мить гостро докорав собі за зраду Мейрі Джозефینی. Роздумував: чому Шан-Тонґ перестерігав його? Чому не пішов просто до інспектора Мек Давела виявити, що цей, якого взяли за Дервента Кенністена, це Джан Кійт, убийник батька Мірієми Кірїстен.

Ця гадка знову зморозила Кійта. Щераз перечитав записку. Виходило з неї, що Шан-Тонґ твердив напевно, а не здогадувався. Знав, що він не Дервент Бенністен, а Джан Кійт тай ще вірив, що він убив англійця, щоби вкрасти його ідентичність. Та хоч знав і вірив, не пішов до Мек Давела. Кійт знову глянув на записку. Щераз перечитав: »Найщиріші поздоровлення від Шан-Тонґа!« Що могли значити ці слова, чому Шан-Тонґ написав їх, коли рівночасно з тими поздоровленнями хотів його перестерегти, дати йому нагоду втекти!

Кійт успокоївся трохи. Чим більше приглядався записці, тим кріпше вірив, що цей загадочний Шан-Тонґ не робив би цього без причини. Було лише одно можливе: китаєць також задумував щось непевного та дав осьтак пізнати Кійтові, що найкраще зробіть, як не мішатиметься в його справи. Так бодай спершу здавалося Кійтові.

Кійт підійшов до вікна та приглядався йому пильно. Безсумніву Шан-Тонґ увійшов туди. Футрина і фіранка були завалені болотом, також на долівці були сліди. Цим разом уважливий китаєць не зважав на ноги. Біля дверей до світлиці побачив Кійт місце, на якому Шан-Тонґ стояв довше, певно, щоби підслухувати Мейрі Джозефину та Мек Давела, коли вони ждали у світлиці. Нараз Кійтові очі спинилися на дверях. Брейді був помалював двері на біло, а на цій ясній поверхні Шан-Тонґ виписав виразно годину відвідин: 10.45. Кійт аж скрикнув легонько із счудування. Глянув на годинник, було чверть на дванадцяту. Він вернув би він рятувався втечою. Передовсім хотів йому дати йому цим легко пізнати, що більше ніж три чверти години підслухував під дверми та пригля-

дався йому й Мейрі Джозефіні крізь дірку від ключа.

Колиб хто інший, навіть такий незначний як Уолі, був так провинився, Кійт був би вбив його. Сам дивувався, що це виразне Шан-Тонгове признание якось не обидило ні визвало його. Прочував щось. Знав, що Шан-Тонг не оставив цих знаків через чванькуватість, що все те має означену мету. Кійт був досить здібний, щоби розуміти чужі наміри. Цілком так, як учора відчував біля себе приявність Кенністена і вона допомгла йому відіграти його ролю перед Мейрі Джозефіною, так тепер відчував, що в цій хаті криється щось дуже важного для його життя.

Для розв'язки таких тяжких загадок Кійт мав свій спосіб. Усів, закурив люльку і призадумався. Тепер йому здавалося, що Шан-Тонг не хотів, щоби він рятувався втечею. Передовсім хотів йому дати пізнати, що знає, що не сам Кійт увиходить у гру, але й він сам, Шан-Тонг. Година, визначена олівцем на дверях, була натяком, що китаець розуміє Кійтове положення, що він мав доволі часу почути, а навіть побачити це, що зайшло було між Кійтом і Мейрі Джозефіною. Кійт мусів тепер відповісти собі на два питання: Що задумує Шан-Тонг? Що Шан-Тонг хоче від нього?

Зараз прийшла Кійтові на думку Мірієм Кіркстен. Певно задля неї приходив Шан-Тонг. Пригадав собі, як то він нечаяним питанням збентежив був Мірієм. Колиб у цьому домі на горбку не було Мірієм Кіркстен, Шан-Тонг уже давно був би пішов до Мек Давела і тепер Кійт сидів би вже у в'язничній келії. Коли так, то Мек Давел говорив правду. Мірієм Кіркстен боролася за щось, що для неї ма-

ло більшу вартість, ніж її життя. Коли Кійт подумав про це щось, заскреготав зубами та затиснув п'ястуки. Шан-Тонґ тріюмфував, але ще не зібрав овочів цього тіюмфу. Все ще не досягнув у повні свої мети. Ця гарна Мірієм Кіркстен і гидкий Шан-Тонґ були змішані у боротьбу. Якось загадочно повинен був він, Джан Кійт, рішити, хто має вийти з цієї боротьби переможцем, а хто переможеним. Чому йому припала така доля, коли й як мав її відіграти, цього Кійт іще не міг зрозуміти. Завтра рано ждатиме відповіді Шан-Тонґа.

А ранок уже сірів. Доходила перша година. Двацять годин тому варив іще собі страву під голим небом. Щойно вісімнадцять годин тому стрів був Енді Дагена, а не багато пізніше сидів у фрівієра й питав сам себе, яка доля жде його, коли стане око в око з Мек Давелем. Просто неможливим, недорічним здавалося йому, щоби з того часу минуло щойно п'ятнадцять годин. Та що це була правда, на доказ того стояло ось тут перед ним ліжко. Справжнє ліжко, а він же стільки літ не спав на такому ліжку. Уолі прилягав до ліжка для нього. Простирано було біле як сніг, капа в торочками, подушки пухкі аж любі, наче ось-ось злетять угору. Колиб вони й піднялися на очах Кійтові, він уважав би це зовсім природним. Після того, що вже сталося через тих п'ятнадцять годин, літаюча подушка булаб чимсь зовсім зрозумілим. Однак подушки не відлітали. Стояли на місці та запрошували Кійта. Це казало здоровому людському розумові рішатися скоро. Не міг не спати цілісеньку ніч. Чому не переспатися? І Кійт уже не зволікав. Іще раз глянув на годинник, а за пів години обернувся

на другий бік. Сказав собі, що спатиме чотири години. Встане зі сходом сонця.

Джаді.

З konieczности перемінився Кійт у живий годинник. На другому році скитання загубив був годинник. Спочатку здавалося йому, начеб утратив руку, часть мізку або приятеля. Не оставало нічого, лише самому собі бути годинником, будильником. Виробився в цьому на справжнього мистця.

Брейдієве ліжко та мягонькі подушки були для Кійта загибілю. Рано, після Шан-Тонгової гостини, пробудився щойно, як сонце залило вже було кімнату.

Тепле сонішне проміння падало Кійтові на лице й говорило йому, що він заснав. Здогадувався, що вже буде восьма година. Виняв годинник зпід подушки й переконався, що вже чверть на девяту. Зібрав у думках події вчорашнього дня. Витягнувся, аж кости затріщали, а груди піднялися приємно. Віддихав глибоко, втягав ранішнє повітря, що вливалось крізь відчинене вікно. Готов був стати віч-на-віч перед Мек Давелем і Шан-Тонгом.

Сам чудувався, як дуже хотів уже побачити Мейрі Джозефину. Чи встала вже вона? Певно ні. Мабуть спатиме до полудня, вонаж змучена. Всмінувся лагідно в сторону Брейдієвого тоалетного зеркала.

Нараз якісь притишнені голоси в сусідній кімнаті притягнули Кійта до дверей. Наслухував пильно. Серце забилося в нього сильніше. Один

голос був Уоллів — а оце говорила Мейрі Д'Жозефина.

Смішно було йому з самого себе. Так старанно зодягатися, це було новістю для нього. Уоллі прилагодив був йому все можливе до миття і найшов навіть час вичистити й випрасувати одяг, що він його вчора добув із Кенністенової гардероби. З англійцевими річами приніс теж із касарні замкнений куферок. Виглядав радше на скриньку, що в ній хтось хотів заховати добре якісь річи, ніж на подорожній куфер. Оббитий був чотирма сильними, широкими мосяжними штабами, також на дуглах і на кантах був оббитий такою самою бляхою. Замок був якийсь штудерний. Коли не було ключа, не оставало нічого, лише розбити його. На металевій табличці понад замком було вигравюроване великими буквами імя й назвище власника.

Кійт приглядався куфрові. Не була це звичайна скринька, яку можна подибати між річами полісмена, як сьє Кенністена. Зверха пізнати було, що можна її відчинити лише власниковим ключем: видно, дуже важні тайни скриваються там. У хатині на далекій півночі Кенністен мимоходом сказав був раз: «Між моїми річами найдеш теж децо, що тобі не одно може розяснити». Тепер ці слова промайнули Кіттові через голову. Може англієць мав на думці те, що є в куфрі? Чи не буде ця скриня для нього розвязкою загадки, перед якою найшовся після приїзду Мейрі Д'Жозефини? Був майже певен того. Приглянувся добре куфрові й переконався, що деяким знарядям буде можна відчинити.

Як зодягнувся, щераз розчесав бороду. З огляду на Джаді чув чимраз більшу відразу до тієї щітинастої маски. Хоч борода надавала йому гарного, військового вигляду, не терпів її. Головною її провиною було те, що з нею Кійт виглядав на старшого. Крім того зачинала рудіти, а мусіла дряпати та колоти, що аж ну, коли він...

Кійт осміхнувся й успокоївся.

— Нема що! Така вже ти й так мусить бути з тобою до лица — пробурмотів Кійт. — Зрештою, він і з бородою нічого парубок, це тішило його. Кійт був щасливий.

Відчинив двері до світлиці так тихенько, що Мейрі Джозефіна спочатку не запримітила його. Стояла плечима до нього, зігнувшись над столом. Одіта в суконку з м'якої матерії, ще трохи зімняту, бо була запакована. Ясно-золотисті кучері звисали довкола голови. Колиб за це навіть мав заплатити життям, не міг би був здержатися, щоби не оглянути її від ніг до голови. Кійт усе ще стояв на тімсамім місці і не міг надивитися на неї, коли Мейрі Джозефіна оглянулася й побачила його.

Щось змінилося, щось було інакше, ніж учора вечером. Виглядала на старшу. Мабуть не ялося піднімати її вгору, наче дитину та нести до крісла. Нині здавалося це Кійтові зовсім неможливим.

Мейрі Джозефіна розвіяла його сумніви. Легенько скрикнула, підбігла до нього й Кійт почув її рамена довкола шиї, а уста наставила йому, щоби цілував. Вагався якої чверть секунди, коли взагалі за такий короткий час можна вагатися. Потім обняв її кріпко й поцілував. Чув як її лич-

ко тулилося до його грудей, як мило лоскотало її волосся його уста й щоки. І він удруге поцілував її, хоч вона не жадала. Заки ще міг сказати собі: ні, поцілував утретє.

Потім її долоні спочили на Кійтових висках і він впивався трівожно-допитливим поглядом її очей. В очах цих відзеркалювалася любов, тихе зрозуміння та вдячність материнської душі, яка тимсамим поглядом любить і молиться зате, що її люблять. І колиб це мало коштувати його життя, не міг інакше, мусів поцілувати її четвертий раз.

Коли Мейрі Джозефіна вчора вечером пішла спати сумніваючись у його братню любов, то тепер усякий сумнів мусів розвіятись. Личка її палали, очи світилися. Дрожала зі щастя. — «Ти, Дері, — сказала вона — такий самий, як і колись!» Узяла Кійта за руку та потягла до стола. Уолі встроимив осміхнене лице крізь кухонні двері, а Мейрі Джозефіна кивнула йому головою й осміхнулася. Кійт зараз побачив, що Уолі відвернувся від своїх божків, щоб обожати ще щось гарнішого. Уолі не дивився вже на Кійта та не ждав від нього вказівок.

Мейрі Джозефіна сіла при столі напроти Кійта. Щасливо осміхаючись розповіла йому, як сонце пробудило її та як помагала Уолієві прилагодити сніданок. Кійтові вперше прийшло тепер на думку, яка користь із неї. Як чудово, що вона тут! На її гарному чолі виступили маленькі морщини, коли довідалася, що Кійт пішов спати щойно по першій. Це було так любо, як вона сердилася на нього. Уолі приніс сніданок. Кійт був щасливий, як багатий власник. Досі не мав

нікого, хто так посварив би на нього. Став просто власністю Мейрі Джозефіни і свідомість цього вщасливлювала його.

Всі його дотеперішні пляни розвіялися. Хотів відгравати глупу роллю людини, що трохи втратила пам'ять. А тепер підчас сніданку був зовсім інакший, поведився як людина зовсім здорова й свідома. Мейрі Джозефіна була безмежно щаслива, коли запримітила, як він від учора вечер змінився на краще. І він завважав, як вона боялася (хоч не давала цього пізнати по собі) сказати щось таке, що знову затьмарило би їх щастя. Була така добра для нього, що Кійт найрадше приступив би до неї, вкляк, поклав би їй голову на коліна та виявив усею правду.

Коли ця думка прийшла йому до голови, лице його знову посумніло. На чолі Мейрі Джозефіни знову висупили морщини. Вона на хвилиночку заглянула в душу гоненої людини, в якій всякі бажання роздавлено безпомічно. Кійт скоро замкнув це перед нею, чого вона ніколи булаб не зрозуміла, всетаки вона доглянула це. Загоїна над оком виправдувала їй все, чого вона в ньому не розуміла. Чув як бється її серце. Стояв наче обвинувачений перед самим собою. Вона вірила йому, а він говорив неправду! А таки, як любо говорити для неї неправду!

— Він телефонував до мене, та як я йому сказала, що мусимо бути тихо, бо ти ще спиш, то мені здається, він сердився і кляв. Щось на таке виглядало. Та я не могла добре зрозуміти. А потім таки накинувся на мене, казав, щоби я зараз збудила тебе та щоби сказала тобі, що ти не вар-

та такої гарненької, любої сестрички, як я. Правда, Дері, який він милий?!

— Ти говориш про Мек Давела?

— Певно, що про містера Мек Давела! А коли я сказала, що твоя рана доскулює тобі більше ніж коли та що я була би щаслива, аби ти ще відпочивав, то мені здається, він проковтнув якийсь дуже терпке слово. Він дуже любить тебе, Дері. Потім спитав мене, що це за рана, а я сказала, що ця над оком. Чому він питався? Чи ти може ще маєш яку рану, Дері?

Кійтів голос також змінився.

— Дурниця, — сказав він. — Бачиш Мейрі Джозефину, ти дуже счудуєшся, коли скажу це тобі. Одначе мусиш приобіцяти мені, що не зіпсуєш собі апетиту, до снідання. Нині вперше від трьох літ спав я у правдивім ліжку!

Ї не ждав відповіді, а став оповідати їй свої дивні пригоди. Оповідав не так як Мек Давелєві та Міріємі Кіркстен, хоч говорив те саме вже третій раз. Цим разом Кійт оповідав Кійтові пригоди устами недійсного та неістнуючого Кенністена. Забув про сніданок. Уолі зажурився дуже, коли заглянув крізь двері та побачив, що кава і грінки стигнуть. Мейрі Джозефину нахилилася трохи через стіл. Ніразу не перебила йому. Кійтові ніколи й не снилася така слава, яка отсе пробивалася для нього з її очей. Коли оповідав про бурі, про божевільно довгі, чорні ночі, про голод і холод, про втечу та погоню, про жахливу побіду: зловлення Джана Кійта, коли це все прибрав у слова і надав йому життя ударами свого серця — то побачив це все відзеркалене в гарних сірих очах. У цих очах відзеркалювалася вся йо-

го істота. Часом ці очі були холодні із жаху, потім знову, теплі та палаючі співчуттям, однак все сяла в них гордість і любов лише для нього одного.

Та яка це велика любов відбивалася в тих очах, це пізнав Кійт уповні щойно тоді, як оповідав їй про ці безнадійно-розпучливі дні та ночі, коли то зближалася смерть, про братерську приязнь, яка злучила серця обох.

— І з того всього ти вернувся саме того дня, як я приїхала тут? Ти вернув відтам?

Пригадав собі ролю, яку мусів відгравати.

— Так, три роки такого життя. Коби я лише на половину так добре пригадував собі це, що було передтим.

— Яюсь уже пригадаєш собі, — сказала дівчина пошепки — напевно, дорогенький Дері.

Уолі перетиснувся дверми й, обожаючи осміхаючись до Мейрі Джозефіни, сказав, що в кухні має ще більше кави та горячісеньких грінок. Кійт був вдоволений, бо це перервало розмову, з якої не знав, як вийти. День зачався гарно. Ів яєшню та шинку, що її японець гарно пригрів, і розповідав Мейрі Джозефіні про свої справи на далекій півночі та як йому вчора вдарив на голуву запах шинки Енді Дагена. Печеня з морса, впевняв Кійт дівчину, знаменита тай з тюленя несогірша, але переїсться, або треба бути ескімосом. М'ясо білого ведмеда тяжко стравне, тверде й ликовате. Китове м'ясо досить добре, головнож із хвоста, також можна їсти зимою на зимно варений тран. Та звичайно годі його зварити, бо нема топлива, хіба що їдемо на чердаку корабля або маємо спіртову машинку. Ескімоські

ласощі це пташачі яйця. Літом призбирають їх багато, вони псуються, заки настане холодне время. В зимі мерзнуть на груді. Він сам підчас голоду жив цим три неділи, таку замерзлу, груді розтирав зубами, наче великі шматки ледового цукру. На це Мейрі Джозефіна нахмарила трохи чоло. Ть зараз осміхнулася, коли він далі весело оповідав, якто приємно жити нічим більше лише повітрям і як то ненаїсні ескімоси у свято кладуться плічма, а їх жінки кидають їм шматки мяса в рот, так що їх черева пучнявють наче воля птахів, переладованих збіжем.

Сніданок був гарний. По сніданку, Кійт переконався, що доказав чимало. Заки встали від стола, Мейрі Джозефіна счудувалася, коли Кійт сказав Уолієму, щоби приніс йому, молоток і долото із Брейдівної скриньки майстерських причандалів.

— Я загубив ключик від моєї скриньки, мушу її розбити — сказав.

Мейрі Джозефіна засміялася миленько.

— Після того, що ти мені наповідався, я гадала вже, що ти хочеш зісти кілька замерзлих яєць і мусиш їх розбивати! — сказала.

Як переходили у світлицю, похилила голову на Кітгове плече, колиж він нахилився над нею, уста його затопилися в її мягкому, ясному волосі. Задумувала пляни й рахувала на пальцях. Коли він має може де виїхати, вона поїде з ним. Куди він не пішов би, вона також піде з ним. Не хоче розлучатися з ним — це певне. Як він іще спав, прийшов її великий куфер. Вона вже давно булаб готова, заки він іще відчинить свою скриньку. Має гарну, синю суконку, вбереться

в неї. А волосся? Чи добре зачесалася? Чи може так показатися його приятелям? Вона так спішилася.

— Волосся дуже гарне!

Почервоніла під його палкими поглядами. Потім ударила його пальчиком по кінчику, носа та засміялася.

— Але, Дері, колиб ти не був моїм братом, я справді вірила би, що ти залюбився в мені. Кажеш це так страшно поважно. Може ні?

Почув нараз тяжкий біль, наче від удару кинжалом.

— Так, я говорю це зовсім поважно. Волосся чарівно гарне. Тай ти, Мейрі Джозефіно, дуже гарна! Все в тебе гарне!

Вона станула навспиньки та наставила йому уста. А потім побігла відсіля розрадувана та розсміяна зникла в своїй спальні.

— Мусиш дуже спішитися, а то я перегоню тебе! — кликнула за ним.

Тайна Дервента Кенністена.

У своїй кімнаті за замкненими дверми Кійт знову почув у серці тяжкий біль. Як тяжко було віддихати!

Колиб ти не був моїм братом..., слова ці вдарили Кійтові в мозок, шарпали його серце, глумили та насміхалися з нього, реготалися тріюмфально, зовсім таксамо, як ці грізні вітри глумилися недавно з нього в підбігуновому пеклі. Йі брат! Кійт затиснув п'ястуки, що аж нігті вилися в тіло. Ні, над такою можливістю боротьби

він іще не призадумувався! А тепер оце впало на нього наче ледяно-холодна струя. Коли впаде в бою, то скінчить на шибениці. Колиж побідить, то вона буде його сестрою. На, все й на віки лише сестрою тай більш нічим! Невисловлений біль мучив його, що глядів на її гарне волосся, в її чудові очі, на її струнку, стать не як брат, а як залюблений. Немилосердна доля знову перемішала карти так, що мусів бути покидьком, видідиченим. Він був Кенністен, а вона була Кенністенова сестра.

Заволоділа ним страшна лють на цю лукаву силу, що її долею зовуть. Яка несправедлива, яка безнадійна, яка боязко-підступна і хитро-обманчива була ця сила, що все боролася проти нього! Затиснув уста та п'ястуки і крикнув глухо: Раз бодай дай мені боротися без підступу! Позволь мені бачити вихід! Дай мені боротися у чесній боротьбі бодай з промінчиком надії!

На який шлях не завернув би, як завзято не боровся би, рятунку, для нього не було. З тогочасного дня, як убив суддю Кіркстена, життя його було знівечене й останеться знівеченим до самого кінця.

Зпоза дверей доходив до Кійта тихий спів Мейрі Джозефینی. Вмить запанував над собою, лице випогодилося. Здавалося йому, що бачить осміхнене Кенністенове лице та чує його голос так, як тоді, там у хатині, підчас хуртовини: »Дивне воно, старий друже, дуже дивне — тай смішне!«

Так, воно було смішне. Ось життя насміялося з нього немилосердно. Кійт наче бачив перед собою Кенністена, як підкручує вуси, холодні, сині очі іскряться від здержуваного смі-

ху, та каже: »Так, смішне воно, старий друже, страшно смішне, але буде ще смішніше, коли прийде хтось інший та забере тобі її зперед носка.

І він мусів би стерпіти це, стояти з боку, всміхатися, бо він її брат!

Мейрі Джозефіна застукала до дверей.

— Дервенте Кенністене — озвалася вона якось так холодно. — Якась жінка хоче говорити з тобою телефоном. Що сказати їй?

— Що? — Ах — гм! — Скажи їй, що ти моя сестра, Мейрі Джозефіно. Колиж це панна Кіркстен, то будь для неї чемненька та скажи, що покищо я не можу прийти до телефону, та що ти дуже рада познакомитися з нею тай, що ми нині знайдемо до неї.

— Так, справді?

— Так, бачиш — говорив Кітт біля самих дверей — бачиш, ця панна Кіркстен...

Однаке Мейрі Джозефіни вже не було. Кітт розсміявся. Був знову, веселий. Покищо вистарчало, що вона була тут що любила його, що хотіла жити при ньому та що принайменше тепер її доля в його руках. Гень там у верховині, ввижалося йому, будуть собі самі, хто зна що це може бути. Може колись...

Забрався з долотом і молотком до скриньки. Робота була нелегка. Аж руки омліли, заки відважив віко. Притягнув скриньку, ближче до світла та заглянув у середину. Якжеж розчарувався! На перший погляд не міг зрозуміти, чому, взагалі Кенністен замикав цю скриню. Була майже пуста, ледви дно заповнене. Наче на глум Кійтовим сподіванням найперше впала йому; в очі панчоха з величезною дірою на пяті. Під панчохою

лежала стара футряна шапка, якої ніхто не носить на північ від Монтреалу. Був там іще собачий нашийник із ланцюжком, невеличке кишенькове пістоля та величезна старосвітська пістоля й певно зі сто патронів різного калібру, порозсипуваних між цим усім. В однім куті старі, вимняті штани до їзди верхом, пара білих черевиків із гумовими підшвами. Всяка збиранина була в цьому куфрі. Навіть велика пістоля мала зломаний курок, а малим пістолям можна було хіба сполошити муху, колиб стріляти до неї з відповідної віддалі. Кійт перекидав долотом цю всілячину та вкінці під якоюсь ганчіркою, пошкожою на виношену, спортову сорочку, натрапив на картонну коробку від черевиків. Підняв, накривку. В коробці було повнісенько паперів.

Це вже могло мати якусь вартість. Кійт поклав коробку на Брейдів стіл і сів біля нього. Насамперед оглядав більші папери. Було там кілька вже неважних ловецьких посвідок, виданих у Манітобі, щось шість, позначених олівцем, малювали ріку Піс і ціла купа листів від секретаріатів різних торговельних агенцій, що оформували поселенцєві землю на дуже корисних умовах. На самім споді коробки були вирізки з часописів і пакетик листів. Не були звязані, тож Кійт узяв насамперед вирізки часописів та аж здеревів із несподіванки. Було там шість вирізків, усі з англійських часописів, усі короткі змістом, наче біржеве звідомлення. Зміст усіх шістьох був однаковий.

Повідомляли коротко та виразно, що Дервента Кенністена, з родини Кенністенів із Дерлінгтону, пошукує поліція за влом і що досі годі

було його зловити. Кійт аж скрикнув із обурення та счудування. Ще раз глянув, чи не помиляється. Ні, таке говорили холодні, чистенькі букви.

Дервент Кенністен, що для Кійта був мірилом усіх чеснот, цей зрівноважений, сміливий муштина — вломником! Ні, це підла брехня!

— Неможливо! — сказав Кійт скрегочучи зубами. Ці видруковані стрічки говорили неправду, мусили говорити неправду.

Кійт узявся переглядати листи. Мали поштову печатку: Дерлінгтен, Англія. Пальці Кійтові дріжали, як розложив перший лист. Був такий, якого сподівався: від Мейрі Джозефіни. Було їх дев'ять. Поскладав їх за порядком. Лежали у куфрі вже з вісім літ, а всі були написані на протязі одинацятьох місяців. Письмо було читке. Коли Кійт перечитував один лист за одним, забув, що це таке час і що на нього ждала Мейрі Джозефіна. Вирізки з часописів розяснили йому один бік справи, з листів, тут одно речення, там кілька слів помогли йому розгадати другу часть загадки. З вириків і натяків, сумнівів і здогадів мусів укладати собі цю відгадку. Колиж перечитав останній та все, що довідався, хотів укладати в цілість, відчув невисловлену радість.

Потім іще раз перечитав дев'ятий і останній лист, писаний іншою рукою. Був короткий, а кожде його слово зраджувало огидливу мету, задля якої був написаний. Кійт затиснув п'ястуки, як читав цей лист.

Цей дев'ятий лист держав Кійт у руці, як устав від стола, а уста його нехотячи прошептали Кейністенові слова: »Це страшно дивно, старий

друзе, — та смішне!» Одначе вимовив ці слова не дуже смішним тоном. Його голос був твердий та гострий, а очі палали огнем.

Схопив часописні вирізки та глядів на них із лютим осміхом, як піднялися в полум'ї та спопеліли. Скільки то неправди в житті!

І знову вимовив Кійт слова, начеби покійний англієць на силу, вложив їх йому в уста:

— Це дуже дивне, старий друже — таї смішне!

Спогади.

Чверть години пізніше сходив Кійт із Мейрі Джозефиною зеленим горбком у долину Саскачевану. Йшли в сторону, ліса, темно зелених левад, широких стежок, що вели у свобідну, рівнину Місто остало поза ними. Саме цього бажав собі Кійт. Хотів бути як можна найдалше від Мек Давела, Шан-Тонга та Мірієм Кіркстен, поки розбурхані думки не попливуть знову, спокійним руслом. Та передовсім хотів бути сам один з Мейрі Джозефиною, заповнити собі її, бути певним, що вона його, що задля неї бореться. Відчував недалеку драму. Знав, що мусить станути віч на віч із Шан-Тонгом, що знову мусить виставитися на перехресні Мек Давелеві питання та влучні висновки. Треба було плавати обережно наче риба у мілкій воді, щоби виминути наставлені сіти, що мають її замотати та знищити. Нині важний день. Сцену, приготовлено, занавісу, ось-ось піднімуть. Усі актори були готові відгравати свої ролі. Та поки-що прийшов лише прольоґ — у ньому головну, ролю грала Мейрі Джозефина.

Станули на горбку. Кійт задержався якого пів кроку поза плечима дівчини, так що незамітно міг глядіти на неї. Мала відкриту голову. Подивляв її буйне волосся, що приманливими кучерями вилося довкола голови, а сонце перемінювало його в темно-червоне золото. Рад був затопити пальці у цій живій шовковій пряжі, та як нахилився трохи, побачив, що з очей дівчини була радість життя. Чудовий краєвид вдолі на захід так ущаслилював її. Доц, що падав у, ночі, відсвіжив усю зелень, а сонце осяяло її. Навіть ріка не здавалася Кійтові ніколи такою гарною як цього ранку, таї ніколи ще не оволоділа була ним так дуже туга за джерелами її, за могутньою, незайманою горою, якої шпиль зникав гень у блакитному, небі. Почув здавлений радісний оклик Мейрі Джозефїни:

— Ах, Дері!

Серце билося в нього із щастя. І її очі побачили країну чудес, яку він бачив. І вона відчувала її. Її ручка скрилася в його руді, пальці сплелися. Чув, як її проймала краса, як впивалася чудами вільної країни: морем лісів, філя за філею, аж гень до багряної заграви на овиді, краєвиду розрізаного широкою золотожовтою стяжкою Саскачевану, що котив помало та спокійно мерехтячі філі.

Говорив їй про країну, з якої випливала ріка, що вона оце гляділа на деї. Дівчина віддихала скоро, стиснула сильно його руку, а широко розкриті очі блукали горі рікою.

Це щойно початок західної краси — говорив Кійт дівчині — за тим м'рячним овидом, де верховіття дерев торкається хмар, ідуть прерії — не

такі скучні, скупі прерії, які бачила з вікна вагону, — а безмежна, гарна, благословенна Богом, північно-західна країна, з тисячами озер і рік, із багатьома десятками тисяч квадратних миль прегарних лісів. А за тими лісами ланцюги все вищих і вищих горбків, іще далі гори. Зпоміж цих гір впливає ріка.

Глянула скоро на нього ясними, щасливими очима.

— Там мусить бути чудово! Містож лежить так низько. А там угорі...

— Божа країна! — сказав Кійт широ.

Мейрі Джозефіна відітхнула глибоко:

— Але що людям хочеться все ще жити по містах! Я так мріяла в Англії про цю гарну країну, але аж такою гарною я не уявляла собі її, Дері. Ти цілими роками впивався такою країною, а я тимчасом — ах, Дері!

Ці слова, з яких промовляв любий докір і її туга за ліпшою, новою батьківщиною, ущасливили його безмежно. Обое їх гнала та сама туга, бо і вона гляділа на захід. Так то нараз Кійт пізнав свій шлях, начеб із непроглядної пільми освітили його спалахнувші смолоскипи. Малоощо не забув, що він мусить бути Кенністеном. Говорив їй про свою вимріяну країну, оповідав, що тої ночі, заки вона прийшла, твердо постановив був собі пійти тамтуди. Прийшла саме в пору. Ще трохи і його вже не булоб, люди булиб не віднайшли його, був би пропав у тій чудовій верховині: А тепер, тепер пійдуть туди обое разом. Пусяться в дорогу, так як він задумав, скоро та незамітно. Просто пійдуть собі відсіля, пропадуть. Треба, щоби ніхто не знав про

це, навіть Мек Давел. Воно мусить остати тайною їх обоїх. Колись скаже їй, чому. Серце билося йому страшно, як оповідав їй даліше дивні пригоди, наче хлопець. І її серце билося скорше, пізнав це по румянцях, що виступили їй на лиці та по радості, яка була їй з очей. Вже небаром пустяться в дорогу, можуть зачати мандрівку, колинебудь, позавтра, навіть завтра. То буде життя, лише вони самі серед безмежних, прегарних гір.

— Будемо собі вірними приятелями — говорив Кійт — лише ти і я, Мейрі Джозефіно, ми самі саміські. Ніхто не остав нам.

Це вперше говорив він так: вперше основувався на фактах, про які довідався з листів. І йому зараз відповів на це допитливий погляд очей Мейрі Джозефіни. Кійт притакнув головою й осміхнувся. Він зрозумів її скору відповідь. Стиснув її кріпше за руку, й обоє стали сходити з горба.

— Тамтої ночі та нині вранці — говорив Кійт — я віднайшов багато дечого. Цікаве, як то дрібниці можуть мати великий вплив. Подумай собі, що то може заподіяти в годиннику одно зеренце піску. — Кійт усе ще осміхався, як торкався загоїни над оком. — А ти, ти поділлала наче чудотворний лік. Тепер я пригадую собі. Мені вже не здається, начеб це було тому сім-вісім літ, а начеб це щойно вчора впало зеренце піску десь у машинерію моєї голови. Тепер уже знаю, що тоді, коли зі мною було зле, все це впало на мене. Зрозумівш мене зараз, коли покажу, тобі щось.

Якби він був Кенністеном, не міг би сказати

цього більш природно, самозрозуміло, поважно. Переживав велику неправду, та вона вже не була для нього неправдою. Не вагався, як мусів би був вагатися зі сорому, та грижі совісти. Боровся, щоби з хаосу та розпуки пробудилося щось гарного до життя. Боровся за життя проти смерти, за щастя проти невилічимого смутку, за світло проти темряви. Боровся, щоби вдержати те, що інші бажали знищити. Його велика брехня не затроїть нічого, нікому не спричинить болю. Ця неправда була знаряддям для щастя та для всіх цих скарбів, що їх мало принести щастя. Ця неправда була могутньою зброєю! Без цієї зброї йому не пощастило би, а невдача рівняласьби розпуці. Вірив у правість своєї неправди, тому це, що говорив, виходило з чистого серця, хоч скривалося в тини оманства.

Радів, що Мейрі Джозефина вірила йому, так зовсім, що ні на хвилиночку не з'явився сумнів ані в її очах, ані на устах. Бо ось оповідав їй Кійт, як то багато він «пригадує собі», а це було ні менше ні більше, лише стільки, скільки він довідався з листів і часописних вирізків. Була це нещаслива родинна пригода, а з нею неминучий біль, жура і клопіт. Йому, було на двадцятий рік. Кенністени з Дерлінгтену, то були його вуйко та тітка. Вуйко мав якийсь визначне становище при будові шотландських кораблів. У цього вуйка жили вони всі троє: він сам, Мейрі Джозефина та його брат Едджерт. Дали їх до твердосердних свояків «на село». Старший брат і якийсь там англійський закон уважали це доцільним. У тих свояків минало життя серед обосторонної відрази та невдоволення, аж поки Дер-

вент не підріс, щоби спротивитися цьому. Все це міг Кійт пізнати з листів, але остало ще не од-но, чого він не добачив. Еджберт, здогадувався Кійт, мусів бути нероба тай ще каліка або хо-рий, бо Мейрі Джозефіна в листах називала його «нещасним Еджбертом» і жаліла його, за-мість осуджувати, хоч це Еджберт приніс їй не-щастя та розлуку. Еджберт, молодший від ньо-го яких шість-сім літ, раз у ночі розбив вуйкову касу у темряві зведено бій, з якого Еджберт ле-дви що вирвався вуйкові з життям. Вуйко зіпхав потім вину на Дервента. Дервент, якому Еджберт мусів признатися до всего, обіцяв Мейрі Джозе-фіні, що колись забере її та втік до Америки. Вуйко післав іще йому погрозу, що як колись вернувся би в Англію, замкнуть його у в'язницю. Небаром потім нашли «нещасного Еджберта» не-живого в ліжку. Руки й ноги були в нього страш-но покручені від корчового болю. Кійт здогаду-вався, що Еджберт не міг бути нормальний ні фі-зично, ні душевно.

— Я саме хотів післати по тебе, — говорив Кійт як зійшли з горба — я уложив був собі пляни, все було готове, хотів забрати тебе, та тоді прийшло отсе.

Пристанув, а по кількох хвилинах напружен-ня, коли навіть віддих здержав у собі, Мейрі Джозефіна читала девятий і останній лист із ан-глійцевого куфра, що його Кійт забрав був із собою. Всього в кільканадцятьох стрічках сповіщав цей лист про смерть Мейрі Джозефіни та пов-торяв погрозу, що колиб він, Кенністен, колине-будь відважився вернути в Англію, жде його тюрма.

Дівчина скрикнула з жаху:

— Так це отсе було!

— Так — і рана над оком, — сказав Кіт пригадуючи собі ролю, яку мусів відгравати — і це і те прийшло майже рівночасно. Це мусіло бути тим зеренцем піску, що попсувало машинерію в мойому мізку.

Тяжко приходилося тепер говорити неправду: і при цьому глядіти їй просто в лице, що нараз поблідло. Хвилиночку наче не чула його голосу, не слідкувала його слів. Її вохкі очі гляділи йому глибоко в очі.

— Тепер розумію! — сказала Мейрі Джозефина. Її руки стиснули судорожно листа.

— Я майже цілий рік була хора, Дері. Вони гадали, що я вмру. Тоді він певно написав отсього листа. А коли мені потім покращало, то вони сказали мені, що ти помер. Я потім уже більше не писала та не бажала собі нічого, лише смерти. Опісля, майже рік пізніше, прийшов до мене полковник Репінгтен. Був такий схвилюваний, що його милий, старечий голос дріжав; казав мені вірити, що ти ще живеш. Один його приятель вернув саме з Бритійської Колюмбії та розповідав йому, що тому три роки стрічав на ловах ґрісліських ведмедів*) анґліїця на імя Кенністен. Ми написали може зі сто листів і написали якогось Джека Отто, який був із тобою в горах. Тепер уже знала я напевно, що ти ще живеш, одначе ми не могли ніяк довідатися, де ти обертаєшся і так я приїхала сюди...

*) ґріслі = ведмідь, сильний ведмідь (*Ursus ferox*), жиє в скелистих горах Північної Америки.

Кійт був би пішов об заклад, що вона `тепер розплачеться. Одначе вона на силу здержала сльози й осміхнулася. — І — я віднайшла тебе! — закінчила з тріумфом.

Пригорнулася до Кійта, а він обняв її в плечах — і пішли далше. Оповідала йому, як то вона приїхала була у Геліфекс, як полковник передав нею листи до милих, добрих людей в Монтреалі та Вінніпегу тай як вона раз випадково подибала його назвище у службовому списі кінної поліції. Потім, як могла найкорше, відїхала до Принс Алберг. Це він уже знає.

Коли дїяпла аж досі, Кійт пристанув, вказав на захід і сказав:

— А онтам наш новий світ. Забудьмо старий! Добре, Мейрі Джозефіно?

← Так! — прошептала. А її рука знову скрилася між його пальцями та спочивала довірливо в його руці.

Рідна хата.

Ішли далше попри порозкидувані купинами дикі яблуні та кедри, в золотому поранку вохкою землею. Повітря було свіже, пересичене приємними пахощами. І ось станули над рікою. Очі їх слідкували її широку, жовто-лискучу стяжку. Місто скривалося за горбками, ніякий його галас не доходив до них. Гляділи вгору на струю романтичної, таємничої ріки і там, де наче сходилися зелені стіни надбережного ліса, побачили широко отворені ворота, до західньої країни. Кійт вказував це рукою, показав і жовті береги, лис-

кучі піскові мілини та сказав, що ще навіть тут, багато тисяч миль від джерел, у цьому піску є золото. Золото з гір, якого материка не найшов ще ніхто. Його мрією і його старого приятеля Даґена, було найти це золото, що мусить криватися там угорі у джерел Саскачевану. Тепер шукатиме цього золота разом із Мейрі Джозефиною.

Повагом ішли даліше, а Кійт вибирав дорогу так, щоби прийти до цієї галяви в лісі, де була його рідна хата. Серце перестало в нього битись, коли станули там. Великий тягар наляг йому на груди. В лісі не було вже тієї поляни, він був зацущений. За чотири роки виріс молодняк, дика гущавина була між деревами. Щойно як підійшли близько хати, побачила її Мейрі Джозефина. Пристанула счудована. Бо побачила не покинуту тай не занедбану хату. Зараз пізнала, що в хаті ніхто не живе, але що мешканці наче не кинули її. То був подовжний, гарний будинок із високим, червоним комином. У вікнах були занавіси, а на широкій веранді від ріки стояли три плетені крісла. Два вікна були вибиті, а стільці розбиті в дребезги. Тут не було життя, тут жили лише примари живих.

Глянула мимоходом на Кійта та переконалася, що добре бачила. Він заціпив уста, лице стало дивно суворим. Підійшли до хати рука в руку, а тепер дівчинині пальці обіймали його ще ніжніше.

— Що з тобою? — спитала вона.

— Це хата Джана Кійта, вона така, як він кинув її тому чотири роки, — відповів Кійт.

Його дивно заломлений голос казав їй знову,

глянути в його лице. Запримітила як дуже Кійт був схвилюваний, хоч як старався заволодіти над собою. Горло його дріжало, рука стиснула болюче її руку.

— Хата Джана Кійта! — прошептала дівчина.

— Так, Джана Кійта.

Мейрі Джозефіна похилила голову й легонько та ніжно пригорнулася до його рамени.

— Ти мусів його дуже любити, Дері.

— Так.

Пустив її руку. Чула, як м'язи його руки напружилися, коли корчово затиснув п'ястуки. Лице його поблідло. Налякалася тупого погляду, його очей. Кійт шукав за чимсь у кишені та витягнув ключ.

— Як він умирав, я обіцяв йому, що зайду сюди та що в його імені попрощаюся з його хатою, — сказав Кійт. — Він любив цю хату. Підеш зі мною?

Дівчина відітхнула глибоко:

— Добре!

Ключ відчинив двері, що вели з веранди у хату. Двері закріпили на заржавілих завісах; з середини донісся холодний, мертвий подув. Кійт переступив поріг. Лише глянув, а пізнав, що нічого не змінилося. Все стояло тамсамо, де що був оставив тієї ночі, коли вийшов був із хати, щоби шукати справедливости у Кіркстена. Смішна дрібниця схвилювала Кійта дуже. На заповоршеному столі стояла миска з ложкою. Пригадував собі добре, як то він вечеряв того вечора — молоко та хліб. Миска й ложка стояли все ще тут — після чотирьох літ! Не роздумував над цим, що ця миска таксамо не могла руйнитися, як і інші

річи довкола. Дивно було, що миска стояла там на столі, начеб він щойно вчора вживав її. Така дрібниця зворушила Кііта найбільше. Він мусів сильно заволодіти над собою, щоби не піддатися нервам.

— Він згадував мені про цю миску з ложкою, — сказав Кііт і вказав на стіл. — Так, навіть про це говорив. Докладно описав мені все, що тут побачу, аж до оцієї дрібнички. Бачиш, він дуже любив свою рідну хатину. Навіть миски з ложкою тай де він оставив її, і цього не міг забути.

Тепер полекшало Кіітові. Старенька хата шептала йому тисячі споминів. І він оповідав все це Мейрі Джозефіні, коли обоє поволі переходили з кімнати в кімнату, аж поки перед її очима не станув наче живий Джан Кііт, той, якого побідив її брат. Це зворушило та схвилювало її. Вона озвалася:

— Це не ти загнав його до гробу! Правда, що не ти?

— Ні, це закон був спричинником його смерти. Як я вже згадував тобі, він помер наслідком відмороження легенів. Правду сказати, я радо віддав би йому мого віку половиною, колиб це було можливе. Та Мек Давел ніяк не повинен знати того. Ніколи не говори з ним про Джана Кііта.

— Я — я розумію, Дері.

— Він також не повинен знати, що ми були тут. Для нього Джан Кііт звичайний убійник, якого закон наказує йому повісити.

Пильно вдивлялася в нього. Ще ніколи не гляділа так на нього. — Дері! — прошептала вона.

— Що?

— Дері, чи Джан Кійт іще живе?

Кійт іздрігнувся. На лиці видно було, як стрівожило його це питання. Заволодів над собою на силу, та вже було запізно. В цюж мить Мейрі Джозефіна приложила йому руку до уст та шептала: — Ні! ні! ні! Не відповідай мені, Дері! Не відповідай! Я знаю — і розумію! Ах, яка я рада, яка дуже рада! Він живе і це ти дарував йому життя. Ти, мій добрий брат! Я горда тобою! А всі інші гадають, що Кійт не живе. Та не відповідай мені, Дері! Не відповідай!

Стояла біля нього. Кійт чув, що вона дрижала. Пригорнув її до грудей, цілував її волосся, уста. Оплела його шия раменами, очі її сяли радісно.

— Я розумію — повторяла пошепки раз у раз.
— Усе розумію.

— А я — я мушу дати тобі відповідь, — сказав Кійт — бо я люблю тебе і тому, що ти мушиш знати це. Так, Джан Кійт живе!

Важний день.

Годину пізніше Кійт ішов до інспекторського бюро. Здавалося йому, що йде у справжній бій. На душі був радий із нинішнього успіху. З того часу, як розбив Кенністенову скриньку, сталося неодно. Вже не стояв перед незглибимими тайнами.

Найбільше радів Мейрі Джозефіною. Вона готова була йти із ним кудинебудь, коби лише бути з ним. Коли довідалася, що Кіттові кінчив-

ся вже речинець служби та колиб він і надалі остав при поліції, частенько лишав би її саму одну, просила його, щоби покинув службу. І не допитувала вже більше, коли сказав, що треба буде потайки забратися відсіля, так щоби ніхто не знав, навіть Уолі. Думала, що це в звязи із справою Джана Кійта. Бо і Дервент провинився супроти закону, тому певно і йому грозив закон. А що боялася, ціла пригода ще більше манила її. Укладала пляни з Кійтом, як усе це перевести.

Ще одно радувало Кійта. Вже не так дуже був замотаний в усю цю брехню, як учора, бо найшлася нагода сказати їй, що Джан Кійт живе. Бодай це міг їй довірочно сказати. Це признання викликало в дівчини таке довіря для Кійта, що готова була боротися за нього або втікати з ним. Ні трохи не жалувала, що він дарував життя Джанові Кійтові. Була рада, що він живе.

Тепер уже, коли знала історію тієї самотньої хати там у лісі над рікою тай стільки довідалася про того, що жив колись у тій хаті, рада була зазнакомитися з Мірієм Кіркстен, дочкою того, що його вбив Джан Кійт. Кійт обіцяв їй, що нині пополудні підуть туди з гостиною, хоч не здавав собі зовсім справи, чи змогтимо здійснити цю обіцянку. Богато треба було зробити за найближчих кілька годин і неодного могло статися. Справді Кійт не дуже запрятував собі голову, тією гостиною. Нині важний день! Поки не бачився із Шан-Тонгом, не знав, що цей день принесе йому. Кожда хвилина могла поставити його перед рішачим бій.

У ждальні Мек Давелового бюро застав Кійт

Крюза, молодого писаря. Задуманий ходив сюди й туди. Був збентежений, стривожений. Руки встромив у кишеньці від штанів і нервово курив папіроску. Як побачив Кііта, лице його трохи розяснилося.

— Не знаю, що такого нині з інспектором, — сказав і показав головою на двері. — Казав нікого не впускати, лише вас. З вами хотів говорити якнайскорше.

— Як гадаєте, що сталося? — старався Кііт обережно вивідати.

Крюз здвигнув плечима, стряс попіл із папіроски, викривив лице та сказав: Шан-Тонг!

— Шан-Тонг? — повторив дихцем Кііт. Із слів його пробивався жах. Проняв його смертельним холодом. Хвилиночку здавалося вже Кіітові, що зрадився. То вже так раненько був тут Шан-Тонг? І ось ждав на нього Мек Давел та приказав нікого не впускати лише його. Коли китаець доніс на нього, то чому Мек Давел не післав за ним полісмеників у хатину, щоби арештувати його? Таке питання найперше промайнуло Кіітові крізь голову. Міг скоро відповісти собі на нього. Мек Давел не казав його арештувати, бо ненавидів Шан-Тонга та не вірив йому. Та ось тепер жде на нього, щоби переслухати його. Кіітові наче мурашки пробігли по спині.

Крюз приглядався йому, пильно.

— Щось то вже є з тим Шан-Тонгом — сказав він. — Воно зденервувало вже навіть нашого старого. Так дуже хоче говорити з вами, пане Кенністен. Я щось шість разів телефонував за вами до хатини.

Крюз кинув папіроску, обернувся скоро та

пішов до дверей інспекторського кабінету. Кійт хотів задержати його. Колиб це було можливе, був би кинувся на нього, та відірвав його від цих страшних дверей. Та Кійт не ворухнувся, не отворив уст. Вже було було запізно. Двері за Крюзом зачинилися. Чув, як він сповіщав, що прийшов мистєр Кєнністен і Кійтові здавалося, що ці слова ще лєдвн прогомєніли, а Мєк Давєл стояв уже в дверях.

— Ходи, Кєнністєне! — сказав Мєк Давєл тихо. — Ходи!

Цє не був звичайний Мєк Давєлів голос. Був якийсь такий придавлений, що мусів наганяти жаху. То був голос людини, що говорить тихо та спокійно, щоби скрити страшне схвилювання. Коли Кійт переступав поріг, зібрав іще скоро думки, що йому робити, заки ще признає себе побіджєним. Коли Крюз ждєтимє там, не надіючись нічого, він осьгут заскочить Мєк Давєла револьвером, звяжє його та заткає йому уста, вискочить крізь вікно та втєчє з Мєйрі Джозєфіною, в ліси, заки ще стямлятьєся.

Та якжєж счудувався, коли Мєк Давєл іще замикаючи двері, схопив його за руку, так сильно, що Кійт із болю аж здрігнувся. Мєк Давєл сказав із нетєсною радістю:

— Бог мєні свідком, я не попрікаю тєбє, що мусів так довго ждєти на тєбє. Воно не було також гарно, що я тєлєфонував нині ранєнько до твєєї сєстри, щє заки ти встав був. Вона просто з моста сказала мєні, що не будє будити тєбє. Та знаєш, вона сказала цє так, що мєні відійшла вже охота тєлєфонувати до тєбє і я передав цю справу писарєві Крюзові. Сідай, Кєнністєне, маю

тобі щось таке сказати, що аж здурнієш від того.

Мек-Давел сів у фотель, гладив і шарпав корчасті сиві вуси. З очей сипалися іскри. Кійт ждав. Мек Давел подобав на хижака, готового до скоку. Не скочив лише тому, бо ще не цілком певно знав, на кого повиненби кинутися.

— Що було вчора вечір? — спитався Мек Давел.

Кійт зібрав думки. Мек Давелеве питання дало йому нагоду, перший свій удар звернути проти Шан-Тонґа.

— Було доволі такого, що я нині повинен навідатися до Шан-Тонґа, — сказав Кійт.

Побачив, що Мек Давел опустив пальці, які перед хвилию корчово стиснули були поручча крісла.

— Таж я говорив правду? — озвався він.

— Я також так гадаю. Бодай вчасти. Дізнаюся всеї правди, коли поговорю нині з Шан-Тонґом. Із Кійтової осмішки пробивала сердитість. Мек Давелеві очі іскрилися так само грізно, як і Кійтові.

Залізний Мек Давел відітхнув глибоко. Ціла його стать не була вже така випружена.

— Колиб щонебудь мало статися — сказав він і глянув на Кійта, начеб то він згадував про це так мимоходом і випадково — колиб він кинувся на тебе...

— То для крайної оборони мусівби я вбити його, — докінчив Кійт.

Мек Давел не дав зовсім пізнати по собі, що чув ці слова. Всетаки Кійт вірив, що інспектор добре зрозумів його. Тепер Кійт розповів коротенько, що бачив і ще довідався вечером на ху-

торі Кіркстенів. Мек Давел почервонів наче індик, коли почув докази на те, що Шан-Тонг був там у хаті.

— А бачиш! — озвався Мек Давел і на силу здавив у собі лютъ. — Я знаю, що він там був, а нині рано вони обоє, — чи чуєш що кажу? обоє відпекуться. Вона говорила неправду та й при цьому гляділа мені просто в лице. А він брехав і перший раз сміявся мені на правду в лице. Хай мене не знаю що, коли він не сміявся мені в живі очі! Цей його сміх виглядав так, начеб хто виливав із фляшки густу оливу. Я не знав, що людина може так сміятися. А на добавок цього всього оповідав мені ще щось таке, в що я ніяк не можу повірити. Далєбі, не можу повірити!

Мек Давел зірвався і з руками на плечах ходив великими кроками сюди й туди. Нараз прискочив до Кійта:

— Чому, ради Бога, ти не привів Кійта із собою? Або коли вже не його самого, то бодай зізнання, підписане ним самим?

Кійтові здавалося, начеб хтось ударив його довбнею в потилицю.

— Що — що може мати спільного Кійт із цим усім? — ледви вимовив він.

— Більше, ніж важуся сказати тобі, Кенні-стене. Та чому ти не приніс від нього підписаного зізнання? Вмираючого легко намовити до чогось такого.

— Коли винуватий, то так — признав Кійт. — Та покійник не був такий. Хоч він убив суддю Кіркстена, то ніколи не жалував того. Не вважав себе злочинцем. Вірив, що на власну руку, поміг справедливості до побіди, що виконав справед-

ливу кару. Тому, теж навіть на смертній постелі до чогось такого не бувби признався ані не підписавби того.

Мек Давел усів.

— Та найгірше, що я нічого — нічогісінько не маю в руках проти того Шан-Тонґа — процідив він крізь зуби. — Мірем Кірстем вільно робити, що їй завгодно, а Шан-Тонґ не провиняється проти закону, коли вона добровільно паде жертвою цього жовтого чорта. Коли брати це строго на основі букви закону, то це лише її справа. Морально щоправда...

Мек Давел перервав і впялив дико палаючі очі у Кійта.

— Він ненавидить тебе так, як гадина нетерпить їдких квасів. Можливо, що він, якби трапилася йому нагода...

Знову перестав на хвильку, та ждав, чи Кійт здогадався, в чому річ, хоч він не сказав іще того.

Кійт наслідував Кенністена: здвигнув плечима та підкручував вуси. Потім устав і холодно осміхнувся. Бодай цей одинокий раз удатно наслідував англійця.

— Може ще нині матиме цю добру нагоду — сказав. — Та треба вже йти мені. Я дуже радби стрінутися із Шан-Тонґом іще перед обідом...

Мек Давел підпровадив Кійта до дверей. На його лиці видно було неспокійне вижидання. Знову взяв Кійта за руку та заки ще двері відчинилися, сказав:

— Колиб мало прийти до чого, хай діється, що хоче, лише не те, що собі задумав Шан-Тонґ.

Кійт пішов. Серце його забилося скорше, ко-

ли подумав над словами, що їх щойно сказав Мек Давел. А що це за несподіванка могла бути — питав Кійт сам себе. — якого Мек Давел обіцяв був заскочити його, та не сказав.

Трудна гра.

Не гаючись вибрався Кійт шукати Шан-Тонґа. Подобав на такого, що має грати трудну партію шахів, посунення йшли так скоро по собі, противник так близько підступив до нього, що мозок просто не мав відпочинку. Кожня година приносила щось нового, ставляла його перед усе новими постановами.

Сам Мек Давел піддав йому, як найлегше виграти справу. Дав йому зрозуміти, що найкраще булоби увільнити світ від Шан-Тонґа. Ця строга людина, що ніколи не найшлаб виправдання для вбивства, посунулася так далеко, що піддавала йому вбивство.

Кійт обурився та дивувався. Здогадувався, що Мек Давела особисто цікавить Мірієм Кіркстен і бачив, що саме це дає йому оружя в руки. Колиб не мав іншого рятунку, міг у крайности вбити Шан Тонґа.

Кійт пішов просто до Шан-Тонґової каварні. За останніх чотири роки тут чимало змінилось. Перейшов сніи, обвішані китайськими галтованими занавісами. Тут уже обхопила його східна пишнота та спокій. Така каварня повинна задоволити навіть і найвибагливіших міських гостей. Вся обстановка була дуже дорога, видно було, що тут не рахуються з грішми. Різьблені столи майже

пригнічували своєю дорогоцінністю. Скатерті та срібло були без закиду. Чудові гаптовані паравани так зручно поукладані, що годі було бачити весь льокаль. У цю вчасну передполудневу пору чути було небогато притишених голосів зпоза параванів. Два Китайці таксамо чистенькі, як ці скатерті та срібло, пересувались тихесенько, наче рисі з оксамитними лабами, обслуговуючи від стола до стола. В глибині біля різьбленого стола стояв неповоротно третій Китаєць і пильно вважав, наче куна. Це був Лі-Кінг, права рука Шан-Тонґа.

Кійт підійшов до нього. Як уже був зовсім близько китаєць поволесеньки схилив трохи голову та взяв папіроску з уст. Не ворухився, мовчав, але вираз його лиця питав виразно: що собі бажаєте?

Кійт знав такі східні штучки. Не сумнівався ні грохи, що Лі-Кінг знав дуже добре, що йому треба та що Лі-Кінг навіть задля цього стояв тут на варті.

Тому Кійт дав китайцеві Кенністенову візитівку та сказав:

— Передайте це мистерові Шан-Тонґові. Він жде на мене.

Лі-Кінг узяв візитівку, придурковато читав по складам назвище та вкінці похитав головою:

— Шан-Тонґа нема дома. Вийшов.

І більше нічого. Куди пішов, або коли вернеться, цього Кійт ніяк не міг видобути із Лі-Кінґа. Шан-Тонґів управитель знав усе, лише не знав де пішов Шан-Тонґ. Кійта збирала охота схопити жовтого лицеміра за горло та й так довідатися від нього дещо. Одначе завважав, що

Лі-Кінг пильно слідкує його та що повідомив би Шан-Тонга про кожне схвилювання, яке зявилося би на Кійтовім лиці. Кійт глянув на годинник, купив при оскленій ляді біля каси цигаро, кивнув спокійно головою та сказав, що при нагоді ще колись загляне.

Десять хвиль пізніше рішився Кійт на відважне посунення. Не було коли зволікати. Мусів найти Шан-Тонга і то зараз. Сподівався, що Мірієм Кіркстен скаже йому найдокладніше, де обертається китаєць. Зібрав думки і відвагу, на таке питання як ішов угору до її хати.

І знову розчарувався. Панни Кіркстен не було дома, або й коли була, то видно не чула, як він стукав до дверей.

Пішов на двірєць. Усіх, кого спитав, ніхто не бачив там нині Шан-Тонга. Касієр рішучо твердив, що не продавав китайцеві залізничого білету. Тому то китаєць не міг бути десь далеко. Кійт підозрівав щось. Шан-Тонг мусів мати щось спільного з Мірієм Кіркстен. Чув обридження.

В такому настрої вернув до Мек Давела. Станув перед своїм начальником, нахилився над його бюрком. Цим разом Кійт перший став говорити:

— Скажу зовсім отверто, що ці любощі це приватна справа їх обоіх. Що він жовтий, а вона біла, це ще не наша річ. Та де подівся її товстюх-брат?

Мек Давел не знав, що відповісти. Кійт за— Називаєш це якимись любощами — говорив він. — О, ні, це не є справжня любов. Це злочин проти...

— Деж подівся її братік, той товстюх? — За

кожним словом Кійт вдаряв сильно п'ястуком об стіл. — Де він?

Мек Давел не знав що відповісти. Кійт за-примітив це та ждав.

Небаром Мек Давел устав і підійшов до вікна. Глянув хвилину крізь вікно, потім знову підійшов до бюро. При цьому шарпав сірі вуси. що говорив про його схвилювання.

— Що це ти, Кенністене, так любиш допитуватися про дрібниці, а вони часом найскорше можуть збити людину з пантелику.

— А часом такі дрібниці дуже важні — додав Кійт. — Тепер мені здається дуже важним, щоби ми вивідалися, де є Петро Кіркстен і чому він не вставиться за своєю сестрою? Де він?

— Не знаю. Він пропав десь тому місяць. Мірієм казала, що він виїхав у Бритійську Колюмбію у справі якоїсь копальні. Де ця копальня, цього вона докладно не знає.

— І ти віриш їй?

Оба глянули на себе. Якись двозначники були виключені. Вони зрозуміли один одного.

Мек Давел осміхнувся.

— Ні, я їй не вірю. Вірю лише, що вона говорить неправду. Одначе має в цьому якусь ціль. Бо лише уявити собі цього Петра Кіркстена! Шкода для нього навіть того трохи пороху, що післав би його на тамтой світ. Уяви собі, що він займається копальнями або чимсь подібним, до чого треба пильности та праці! Та вже найдивніше з того всього, що Мірієм так дуже любить свого брата, того неробу товстюха. Я казав шукати його в Бритійській Колюмбії — самособою все дарма. Це новий доказ, що Мірієм

не добровільно годиться на якінебудь любовці із Шан-Тонгом. Вона говорить неправду. Колиб вона сказала правду...

— Буває така правда, якої ніяка людина не може сказати, — перебив Джан Кійт. — Таку правду треба викрити, або вона остане навіки погребаною. Нині пополудні займуся докладніше тою справою. Маю ще один помисл. Гадаю, що довідаюся дещо цікавого ще нині вечером.

Десять хвиль пізніше, вертаючи до хатини, Кійт роздумував над новим пляном. Ще нині пополудні навідається до Мірієм Кіркстен і питає її про Петра. Потім піде до Мек Давела та скаже йому, що сам поїде у Бритійську Колумбію шукати Петра Кіркстена. Візьме із собою Мейрі Джозефіну. Задержиться там аж поки не скінчиться його служба, а потім повідомить Мек Давела, що нічого не вивідався та що вже не хоче служити при поліції й що задумав шукати щастя в Австралії з Мейрі Джозефіною. Заки Мек Давел дістане цього листа, він уже може мандрувати в гори. Так міг вивязатися з цілої справи. Радів на таку думку, а справа Мірієм Кіркстен здавалася для нього вже лише настільки важною, що давала йому нагоду, для осягнення власної мети. Він жеж був Джан Кійт і тут розходився про його життя та про Кенністенову сестру.

Міжтим Джадді перекреслила всі його наміри. Мабуть чатувала вже на нього, бо вже з узбічча побачив її, як бігла до нього. Спершу зляяла його за довгу, неприявність. Пригорнув її до себе й обоє йшли так далі, крутою стежкою. Кійт побачив, що Мейрі Джозефіна нахмарила трохи чою;

— Дері, чи це гарно, щоби дівчата відвідували муштин?

— Гм, як коли. А ти гадаєш, що так не повинно бути?

— Так. Вона гарна, тому не можу взяти тобі цього за-зле. Та нічого не пораджу, але воно якось не подобається мені.

Кійт пригорнув її так кріпко, що аж скрикнула.

— Дері! — протестувала — колиб ти ще раз так зробив, то переломиш мене.

— Що я тому винен — боронився Кійт. — Я мусів так притиснути тебе, бо я дуже щасливий, що воно тобі не подобається. Я можу лише одну любити, а люблю тебе й любитиму, тебе до кінця життя.

— Я не зависна, — протестувала зачервоніла дівчина. — Одначе вона двічі допитувалася за тобою телефонічно, а потім сама прийшла. Вона така гарна.

— Здогадуюся, що говориш про панну Кіркстен.

— Вона дуже хотіла бачитися з тобою, Дері.

— А як вона тобі подобається, кохана?

Кинула на нього оком.

— Подобається мені. Вона така мила, така гарна, а в її волосся я просто влюбилася. Та нині рано чимсь мусіла згризтися. Я цього зовсім певна, хоч вона не давала пізнати по собі.

— Пено була знервована, бліда, а очі мала перелякані. Так?

— Бачу, що ти знаєш, Дері. Так, така була вона.

Кійт осміхнувся. Справа стала вияснюватися.

Щастя осміхалося йому. Все так добре складалося, навіть ця несподівана гостина Мірієм Кіркстен. Не роздумував над цим, чого приходила Мірієм Кіркстен. Ходило йому, тепер лише про нього самого, щоби з того всього вийти ціло. Треба було поговорити про все і з Мейрі Джозефиною Мусів приготувитися.

На горбку поза хатиною був маленький березник, а біля нього лавочка. Туди пішов із Мейрі Джозефиною й оповідав їй свої пляни.

Личко Мейрі Джозефینی зарум'янілося, очі світилися від радісного схвилювання. Ще трохи й обоє будуть уже в чудових, загадочних золотих горах. Обоє, самі. Може вже нині вечером або завтра виберуться в дорогу. Мусить бути готова.

Далі торкнувся справи Мірієм Кіркстен, згадав про її загадочну спілку, із Шан-Тонгом, про підозріння Мек Давела й що він сам про це думає, та що хоче вихіснувати це все для її щастя.

Як скінчив, побачив, що радість зникла з лиця Мейрі Джозефینی. Тепер відчував, які почування викликав у її душі. Мейрі Джозефіна дивилася на справу інакше. Він радив їй вихіснувати для себе, нещастя іншої жінки, щоби дійти до щастя. Серце Мейрі Джозефینی відкидало це. Кійт засоромився. Старався не дати пізнати цього по собі. Тут розходилося про його життя.

Пальці Мейрі Джозефینی затиснулися на Кійтовій руці. Очі гляділи в далечінь. Бачив, що геть поблідла на лиці. В очах палав інакший огонь.

— То тому, вона була така схвильована й бліда, а очі якісь такі стрівожені? Повторяла тихо

Кійтові слова. — Через тую китайську потвору, того Шан-Тонга — бо він як кажеш, має над нею якусь силу, бо...

Вирвала скоро руку з його руки, що Кійт аж злякався. Її очі, перед хвилиною ще такі лагідні й добрі, кидали огнем. — Коли ти, Дері, не скрутиш вязів цьому проклятому чортові, то я зроблю це!

Стояла перед ним зітхаючи глибоко. Це не була ця лагідна серна, що перед хвилиною, а жінка готова боротися в обороні іншої жінки. Це була гідна Кенністена сестра. Навіть тепер, хоч його пляни розбилися, обняв її, а вона склонила голову на його грудях.

— Можеш бути певна, що ми дамо собі раду з тим китайцем, ще заки заберемося відсіля — сказав Кійт.

Сповідь Мірієм Кіркетен.

Уолі в розпуці, що обід стигне пішов шукати Кійта та Мейрі Джозефину. Найшов їх на лавці під деревами та просив іти їсти. Обід був дуже добрий.

По обіді Мейрі Джозефіна пила каву, а Кійт курил цигаро й обоє нараджувалися. Кійт обіцявав собі, що ще нині віднайде Шан-Тонга. Коли Мейрі Джозефіна гляділа так ніжно на нього, то йому ніяке завдання не здавалося за тяжке. Його тягнуло щось братися таки зараз за діло. Коли викурил цигаро до половини, Мейрі Джозефіна сіла на поручча його крісла, пригорнулася до нього та гладила його волосся. Тепер Кійтові

відійшла охота шукати Шан-Тонґа. Найрадше сидів би так усе. Аж Мейрі Джозефіна мусіла пригадати йому його завдання. Та передтим ще станула на пальцях і поцілувала в лице.

Кійт чувся сильніший після цих пестоців, ніж коли мав би зі собою відділ вояків. Рішився просто йти до мети.

Насамперед пустився до дому Мірієм Кіркстен.

Від огородової хвіртки завважав Мірієм Кіркстен серед корчів. Була без капелюха, волосся мерехтіло до сонця. Вона майже рівночасно побачила Кійта. Скоро побігла напроти нього. З лица її пізнав, що дуже нетерпляче вижидала його:

— Мені дуже прикро, що ви не застали мене в хатині, панно Кіркстен — сказав Кійт і стиснув її руку. — Здогадуюся, що ви приходили, щоби зі мною поговорити в Шан-Тонґовій справі.

Відразу, приступив до річи. Мірієм гляділа на нього пильно й непорушно, начеб зрозуміла не лише його слова, але й думки.

— Правда, що ви задля того приходили, панно Кіркстен?

Притакнула головою, одначе уста й не ворушилися.

— Щоби поговорити в Шан-Тонґовій справі — повторив Кійт. — Панно Кіркстен, що це так пригноблює вас? Чому нікому не скажете, Мек Давелеві або мені або...

Хотів сказати: Вашому братові, одначе Мірієм схопила так негайно його за рамя, що зараз перервав.

— Чи Шан-Тонґ був у нього, у Мек Давела? —

спитала трівожно. — Був він нині там? Чи може говорив вам...

Віддихала скоро й не говорила дальше. Її пальці вліся в його рамя.

— Не знаю що там зайшло між Шан-Тонгом і Мек Давелем — сказав Кійт. — Мек Давел дуже журиться вами. Я також журюся вами не менше. Можемо говорити щиро й отверто, панно Кіркстен. Щось недобре, коли ви маєте якесь діло із Шан-Тонгом. А маєте щось, того ви не можете заперечити. Ви заходили до Шан-Тонга пізно в ночі. Він був тут, як я вперше відвідав вас, пані. Що більше — він і тепер є тут у хаті.

Мірієм подалася трохи взад, начеб він замахнувся був до неї п'ястуком.

— Ні, ні, ні! — кричала. — Його тут нема! Присягаюся вам, його нема тепер тут!

— Як я можу вам вірити — відповів Кійт. — Ви Мек Давелеві не сказали правди. Стараєтесь, як можете, затаїти правду. А ми знаємо, що це все задля Шан-Тонга. Та чому? Приходжу до вас, щоби стати в вашій обороні, щоби вам допомогти. Мек Давел також pomoже вам. Та саме тому мусимо знати все. Панно Кіркстен, чи ви любите того китаїця?

Кійт знав, що таке питання, це образа. Перодбачив його наслідки. На блідих лицях дівчини виступили нараз червоні пляна, начеб оце їх там маляр намалював. Вона відступила ще на один крок. Очі її палали. Не звертала очей з нього, а показала на грядку перед корчем. Там, на вохкій землі, лежав неживий вуж.

— Ненавиджу, його, як оцього вужа! — сказала.

Кійт знову глядів на неї.

— Коли так, то ви з якоїсь причини, відомої лише вам і Шан-Тонгові, готові продатися йому, або може й уже продалися.

Це не було питання, це було обвинувачення. Кійт бачив, як Мірієм поблідла, а ціле її тіло охляло. Голову схилила помало на груди та сказала:

— Так, задумую продатися.

Кійт остовпів. Тимчасом дівчина заволоділа над собою. Дальші її слова ще більше затрівожили його.

— Я аж стільки сказала вам, бо я певна, що ви не зрадите мене. А до хатини заходила я просити вас, щоби ви допомогли мені придумати щось такого, що заспокоїло би Мек Давела. Виж говорили, що хочете допомогти мені. Додержете вашу обіцянку?

Кійт усе ще мовчав, а вона говорила далі:

— Здаюся на вашу поміч. Мек Давел щось підозріває, одначе він не повинен довідатися нічого певного. Мусите мені допомогти в цьому. — всього яких два-три тижні. Потім може статися Бог вість що, а до тої пори він мусить вірити мені. Розумієте мене?

— Здається мені, що розумію, — відповів Кійт — Ви хочете, щоби я сліпо йшов за вашими вказівками, хоч не знав би чому, хоч ви не дали би мені іншого пояснення, лише те, що ви хочете продати себе Шан-Тонгові за якусь незнану, таємничу ціну. Вимагаєте від мене, щоби я затаїв цей огидний торг, щоби помагав до цього, щоби я людині, якої недовірчивість перепиняє цьому торгові, сипав піском у вічі. Колиб я не підозрі-

вав, що ви не при здорових змислах, я сказав би, що ваш плян смішний і нездійснимий. Та що я майже вірю, що ви зсунулися з глуздів — то мені навіть жаль вас. Колиб можна розважати таке пропозиція, то ви мусіли би сказати мені, чому ви хочете продатися Шан-Тонгові та за яку ціну.

Мірієм поблідла як смерть, але була зовсім спокійна. Лише руки тряслися їй. Бачив, що старалася зкрити руки перед ним. Почув щирий жаль для неї.

— Не буду, вам довше наприкрюватися — сказала вона — бо виявити вам цього не можу. Чи можу бути певна, що цього, що я вам сказала, не зрадите нікому? Може я була занадто щира перед вами? Причина, що мене спонукала до того, поправді не є причиною. Я сказала вам стільки тому, бо ви були разом із Джаном Кійттом. Джан Кійт може був би також міг допомогти мені,

— Чомуж Джан Кійт? Як він міг допомогти вам? Похитала головою.

— Колиб я сказала вам це, то відповіла би й на інші питання, на які мені годі відповісти.

Кійт стояв перед непоборимою перешкодою. Знав, що спорити з Мірієм, переконувати її, не не доведе до нічого. Інша думка прийшла йому до голови. Мета виправдає засоби. Затиснув п'ястуки, нахмарив лице:

— Чуєте, — крикнув — ви граєте вашу гру, а я мою. Можливо, що ми обое самолюби тай кожне з нас має на оці лише свою користь, а про іншого й не думає. Колиб ви допомогли мені, я також поміг би вам.

Знову співчував щиро з нею, коли побачив, як захланно кинулася на цю приману.

— Добре — сказала. — Віддих заперло в неї. — Добре, старатисяму, допомогти вам!

— Насамперед признайтеся мені: чи вам жаль було би, колиб так Шан-Тонґові приключилося щось? Чи ви терпіли би часлідком того, колиб він помер, колиб його вбито, колиб...

Вона віддихала все скорше й скорше. Червоні плями торіли знову, на її лицях.

— Чи ви терпіли би ще тоді? — повторив Кійт.

— Ні — ні — я не терпіла би, мене це не боліло би! Він заслугує на смерть!

— Коли так, то скажіть мені, де Шан-Тонґ? Бо я мушу, вийти, з ним на чисту воду, щоби виграти мою гру. Я гадаю, що в мене є важніші причини, ніж у вас. Моя гра, це смерть або життя. Тому, теж цікавить мене ваша справа. Бачите, це самолюбство. Я мушу, поразуватися з ним, а ви можете мені в цьому, допомогти. Не буду, більше надокучувати вам питаннями. Вашої тайне зраджу нікому, тай допоможу вам у Мек Давела, коли й ви не зрадите нікому, моєї тайни та можете мені. Найперше: де Шан-Тонґ?

Мірієм не вагалася ні хвильки.

— Його нема в Принс Алберт — сказала. — Не буде його десять днів.

— Алеж бо він не купував залізничного білета. Ніхто не бачив, щоби він їхав залізницею.

— Ні, він пішов пішки горі рікою. На нього ждало авто, воно підвезе його до вінніпеґського поїзду.

— А не сказалиб ви мені, що він там у Вінніпезі має до діла?

— Ні, цього не можу вам сказати.

Кійт здвигнув плечима.

— Тай не треба. Можу здогадатися. Він поїхав там стрінутися з вашим братом.

Побачив знову, що вгадав. Вона всетаки відповіла йому:

— Ні, він їде там не тому, щоби переговорювати з моїм братом.

Кійт подав їй руку:

— Панно Кіркстен, я додержу мою обіцянку. Поможу вам у Мек Давела. Само собою жадаю за це заплати. Чи дасьте мені слово чести, що раз повідомете мене, як тільки Шан-Тонг вернеться?

— Дам вам негайно знати!

Дала йому руку. Коли Кійт глянув в її очи, побачив, що він переносив не більший і не тяжчий хрест ніж вона. Мірієм Кіркстен також боролася за життя. Заки відійшов, сказав іще:

— Де є життя, там є й надія! Дуже можливо, що коли я вирівняю мій рахунок, зараз і ваш допроваджу до порядку. Десять днів! А потім...?

Осміхнувся і вийшов. Мірієм Кіркстен гляділа за ним. Руки зложила на грудях, в очах її вдно було нову іскорку надії. Коли огородова хвірка замкнулася за Кійтом, Мірієм заплакала тихо, витягнула руки, наче бажала прикликати назад того, що одинокий міг урятувати її. Простогнала:

— Десять днів! десять днів! А потім... що потім?

Десять днів.

За тих десять днів уся краса півдня обсіпала долину Саскачеваду. Побідною силою було нове життя в природі. Багряні цвіти красувалися наче великі плями серед зелених левад. Ліс придівся в нові барви, блакит неба наблизилась більше до землі, а кров у жилах людей плила легше на свіжому повітрі. Кійт переживав це як ніколи досі. Після чотирьох літ серед підбігунової пустині ця вчасна весна над Саскачеваном опянювала його. Також для Мейрі Джозефіни було все йове, вщасливило її. Вона ще ніколи не втішалася так красою природи, як ось тут: у червні в південних околицях півночі.

Кійт додержав слова, що дав його Мірієм: розвіяв найгірші Мек Давелові підозріння у справі Мірієм Кіркстен. Мек Давел вірив Кійтові. Коли Кійт сказав, що Мірієм Кіркстен лише тому така нервова, що Шан-Тонг втягнув її брата у якусь труднощі та воно все прийде до порядку, як лише Шан-Тонг вернеться з Вінніпегу, Мек Давел стиснув Кійтові руку, не скриваючи вдячності.

— Га, чому вона мені нічого не хотіла сказати, Кенністене — жалівся Мек Давел. — Чому не мала до мене довіря?

Кійт мав готову відповідь:

— Бо... ну, — вагався він, наче мусів роздумати, якими словами сказати це.

— Бачиш, мені тяжко приходитьсь сказати це. Панна Кіркстен не хотіла би, щоб ти довідався щонебудь, поки вона не затріюмфує, поки все минеться. Може це жіноча вразливість. Видно,

хоче, затаїти це перед людиною, яку цінить більше, ніж усіх інших у світі. Не хоче, щоб він довідався щонебудь, доки сама не виправдається, так що в нічому не можна буде її підозрівати. Знаєш, я на твоєму місці саме тому, цинив би її дуже.

Мек Давел обернувся, одначе Кійт бачив, що він збентежився.

— Може бути, Дєрвенте, що ти все відгадав. Може ти навіть у силі зрозуміти мене. Самособою вона цього ніколи не дізнається. Я занадто старий для неї, навіть на батька. Одначе я маю право вважати на неї і коли хто небудь обидивби її...

Мек Давел затиснув п'ястуки. Кійт стояв поза ним і сказав:

— То може ти поступивби так, як поступив Джан Кійт, що пімстився за батькову кривду. А що закон на все всемогучий, то можливо, що й Шан-Тонг носитья з такими думками. Та оставмо це! Покиж Мірієм добровільно, з ясними очима не прийде до тебе зрадити тобі свою тайну та причину, чому таїлася перед тобою, доти, гадаю, буде найкраще, щоби ти вдавав, що нічого не знаєш, нічого не підозріваєш. Зроби так, а все інше остав мені.

Кійт пішов а Мек Давел усе ще стояв біля вікна.

Перед Мейрі Джозефиною Кійт не потребував нічого скривати. Із усім своїм йшов він у щастя спільного життя з нею, хоч не міг позбутися думки, що поки жде на Шан-Тонга, над ним висить Дамоклів Меч, що лише волос відділює його від нещастя. Сподівався, що це, що Мірієм Кіркстен не хоче зрадити йому всієї своєї тайни,

перемінить почування Мейрі Джозефіни для неї в рівнодушність а навіть відразу. Одначе помилився. Мейрі вперлася при своєму, що запросить Мірієм Кіркстена завтра на обід. Вона скрпила Кійтове довіря для Мірієм.

— Колиб ти був не обіцяв мені, що не залюбишся, я дуже бояласяби — призналася Кійтові Мейрі Джозефіна вечером після відвідин Мірієм Кіркстен. Та я, Дері, всетаки боялася нині трошки. Вона така дуже гарна, а ти любищ гарне волосся, їїж волосся чудове.

— Не пригадую собі, — сказав Кійт, — що би я тобі обіцявав, що не залюблюся. Я страшно залюбився і то в тобі, Мейрі Джозефіно. А щодо чарівного волосся панни Кіркстен: я за все її волосся не давби навіть одного твого волоска.

При тих словах Мейрі Джозефіна засміялася легенько, розпустила волосся та кинула його Кійтові на лице і на рамена.

— Мені часом такі смішні думки приходять до голови, Дері — шептала вона — колиб не це, що ми все були наче наречені та колиб не те, що ти вже й давніше любив моє волосся і цілував мене та говорив мені, що я гарна, то я дійсно не повірилаби, що ти мій брат.

Кійт сміявся і був радий, що її волосся закрило його лице.

У ці чудові літні дні обоє майже не розлучалися. Кійт оставляв її саму лише тоді, коли мусів долагодити службові справи. Приготовлявся тоді на все можливе. Майно Кійтів у Принс Альберт варта було щонайменше сто тисяч доларів, а від Мек Давела довідався, що ще треба долагодити різні формальности, заки воно зможе перейти на

спадкоємців. Знав, що його доля рішиться скорше сьак чи так. Тому, що тепер мав Мейрі Джозефіну, про яку повинен був дбати, то склав завіщання, яким записував їй все, що мав. Завіщання підписав як Джан Кійт. Залякував його в коверті та зашив у блюзі, під підшевною. Як Дервент Кенністен узяв залягаючу за півчверта року платню 1260 доларів. Двіста шістьдесятъ доларів задержав для себе, тисячу доларів новими стодоларовими банкнотами вирахував на стіл на очах Мейрі Джозефіни, також залякував їх у коверті та передав їй.

— У тебе вони безпечніші, ніж у мене — сказав на оправдання. — Сховай їх десь у себе під підшевною. Це наш маєток у гори.

Мейрі Джозефіна взяла цей скарб із гордим задоволенням людини, на якій плечах спочиває така величезна відповідальність.

Найближчі дні принесли Кійтові радість і біль. Бо навіть у хвили найбільшого щастя щось вялило його серце. Все, навіть колиб із тієї боротьби вийшов побідником, Мейрі Джозефіна не могла бути його. Сестра! А він же ж любив її інакше.

Всеж таки, наперекір здоровому розсудкові, коли був сам із Мейрі Джозефіною, надія віджила в ньому наново. Коли йшла з ним під руку, тоді щось кричало в ньому, що ціле життя було би брехнею, що не могло би бути землі, сонця, співу, щастя на світі, колиб цей світ і для нього не мав якоїсь надії. Його надія жила там далеко за обрієм ліса, за золотистими полями, далекими преріями, за горами, в горах. Як іще хлопцем і юнаком мріяв про ці гори, так тепер мріяв про Мейрі Джозефіну. Над берегами Саскачевану, оповідав їй

свої мрії: житимуть там лише для сеоє. І Мейрі Джозефіна мріяла з ним. За тиждень пережили стільки, що за цілий рік. !

Дев'ятого дня, як сиділи при вечері, задзвонив телефон. Кійт пішов до телефону та зголосився. Говорила панна Кіркстен.

— Він вернув! — сказала на силу.

Кійт відповів, що розуміє та повісив слухавку. Знав, що лице його змінилося, як обернувся до Мейрі Джозефіни. Заволодів собою, погладив Мейрі Джозефіну по волоссі та сказав їй, що Шан-Тонг вернувся та що тепер мусить зайти до нього. В спальні причепив револьвер під блюзу.

Як виходив, пристанув іще раз у дверях. Мейрі Джозефіна підійшла до нього та поклала йому руки на плечі. В її очах малювався неспокій. Щось говорило Кійтові, що це в останнє стоїть так з нею. Що й не сталосяби нині вечером, воно розяснить його положення. Приголубив її кріпко до грудей. Хвилину, держав її так та глядів їй в очі.

— Любиш мене? — спитав тихо.

— Більше ніж усе в світі — прошептала вона.

— Поцілуй мене, Мейрі Джозефіно!

Поцілувала його. Кійт не зараз пустив її з обіймів.

Потім Мейрі Джозефіна стояла в сінешніх дверях і провожала його очима аж поки не зник у темряві за горбом. Кликнула ще на прощання. Кійт відгукнувся їй. Чув, як двері хатини замкнулися. Якесь зловіще прочуття схопило його за серце.

В таємничій кімнаті.

На веранді стояла Мірієм Кіркстен, бліда, в очах її малювався смертельний жах.

— Він був тут цілих десять хвиль, — сказала глухо. — За тих десять хвиль сказав мені щось... Ах, колиб вам не пощастило...

— Коли мені не пощастить...? — повторяв Кійт спровола її слова.

— То мені остає лише один вихід! Ви — ви розумієте мене?

— Так. Тому мені мусить вдатися! Я зателефоную, то щоб ви були в дома.

— Добре, ждатиму, щоби довідатися — відповіла Мірієм охрипшо.

Кійт вийшов. Огородова доріжка, посипана піском, мерехтіла біло в місячному сяйві. На небі ясніли зорі. Була ясна ніч, одна з золото-білих ночей в країні Саскачевану. Під таким небом люди не йшли вчасно спати. В містечку мерехтіли світла. Кійт почув притишені голоси, як сходив у долинку, що ділила ще його від міста. Переходив попри муштин і жінок, що весело балакали і сміялися. Чув музику. На головній вулиці перекочувалася струя людей. На розі вулиці стояла Армія Спасення, молода жінка, молодий чоловік, хлопець-калічка, дві дівчинки і старець співали: »Ближче, мій Боже, до Тебе!«. Проти торговельної палати над закрутом ріки мандрівний знахор зібрав товпу слухачів біля свого воза. Ударам тамбуріни Армії Спасення відповідав глухий гомін наслідуюваного муринського баньо.

Кійт переходив попри це все. Його вуха чули, очи бачили, одначе йшов скоро далі. Це, що

бачив і чув, здавалося йому лебединим співом. У місті кипіло веселе, радісне життя, а в його серці кипіла лють засудженця. Чув, що наближалося до нього безмежне горе, одначе не боявся.

Підійшов до Шан-Тонгової каварні. Зпоза вікон, заслонених шовковими занавісами, продиралося жовте світло. Ввійшов. І тут кипіло життя, гамір, сміхи, дзенкіт склянок, дим із папіросів і східного кадила. А Лі-Кінг, косоокий, неповорухний, з папіроскою в устах, стояв такий самий загадочний, сторожкий на тімсамім місці, що й тоді, коли Кійт прийшов був уперше, начеб за тих дев'ять днів не рухався з місця.

Кійт приступив просто до нього. Цим разом Лі-Кінг привитав Кійта вже здалека легкою осмішкою. Кинув папіроску на землю та вклонився низько. Нині не вдавав придурковатого.

— Хочу говорити з Шан-Тонгом — сказав Кійт.

Майже сподівався, що його не пустять. Тоді готов був увійти на силу, користуючися правом поліційного старшини.

Одначе Лі-Кінг не спиняв Кійта. Був навіть услужливий. З того пізнав Кійт, що Шан-Тонг жде на нього. Лі-Кінг попровадив Кійта здовж паравану, потім попри другий, третій й чимраз більше параванів. Кійтові здавалося, що ціла дорога веде лябіринтом параванів. Вкінці Лі-Кінг станув перед деревляною різьбленою стіною та потиснув чорне горло високого птаха, з лебединою шиєю та широко розіпнятими крильми. Деревляна стіна розступилася перед ними. За стіною було темно. Лі-Кінг покрутив електричний вилучник і освітив вузький коридор. На кінці коридору від-

чинив другі двері й осміхнувся до Кійта — Туди на гору! — сказав.

Були тут сходи, а як Кійт ступав ними, двері замкнулися за ним тихо. Лі-Кінг не провожав уже його. Кійт ішов, як міг найтихіше. І знову станув перед дверми, відчинив їх таксамо тихенько, як Лі-Кінг зачинив був тамті доліщні.

Знову гаптовані паравани, а потім побачив Кійт щось такого, що аж пристанув. Найшовся у великій, яких пядесять стіп довгій і трицять стіп широкій світлиці. Ніколи ще не бачив такої вибагливості й пишноти. Його ноги потапали в шовкових килимах. Стіни були обвішані дорогими золототканими драперіями, різьблені столи, мягенькі отоманки та низенькі східні стільці порозставляні були, мальовничими групами. Напроти Кійта було підвищення, а перед підвищенням, осяяна світлом свічок, клячала якась стать. Щойно тепер запримітив Кійт, що у світлиці то тут то там світилося багато свічок і що ця стать не ворухилася. Кійт кинув оком на зброї, що стояли попід стіною наче воїни і йому прийшло на думку, що ця клячуча стать, це якийсь вирізьблений божок. Запах калюла налягав йому тяжко на груди. Кійт закапльав.

Стать, що клячала перед підвищенням, ожилилася, простягнула тричі руки й опустила їх тай тричі торкнулася чолом землі. Ці рухи супровожало одномавітне тихе бурмотіння. Все це відбулося скоро. Ще може не минуло й дві хвили, відколи свійшов Кійт, як стать що клячала, зірвалася на ноги наче кітка, обернулася, станула напроти Кійта, осміхалася й кланялася.

— Добрий вечір, Джале Кійте!

Це був Шан-Тонґ. Був загорнений в бухастий китайський одяг, наче жінка. Було це багряне кімоно, з галтованими павами. Тяжкий шовк спливав із дрібної постаті аж на землю. Шан-Тонґових кроків не чути було нітрохи на м'якому килимі.

— Добрий вечір, Джане Кійте!

Шан-Тонґ стояв біля Кійта та приязно простягнув до нього руку. А таки в його голосі чути було наче муркотіння кітки, що зачалася на добиччу. З палаючих очей пробивався укритий тріумф.

Кійт не взяв Шан-Тонґової руки, вдав, що не бачить її. Глядів у палаючі, певні побіди китайцеві очі. Чи це можливе? Він має впасти жертвою цього жорстокого kota!

Шан-Тонґ наче відгадував його думки. І здавалося, що вони бавлять його, бо все ще осміхаючися вклонився знову.

— Я Шан-Тонґ — сказав із ледви помітним глумом. — Тут у моїй хаті я інакший. Не пізнаєте мене?

Ввічливо вказав рукою стіл, при яким стояли проти себе два крісла. Сів, не ждав, аж сяде й Кійт.

І знову у глибині Кійтового серця мусів Шан-Тонґ вичитати бажання вбивства, бо нараз сплеснув у долоні, не голосно, так лише тихенько, раз, другий.

— Виєте зі мною чайку, правда? — спитав ввічливо.

Ледви вимовив ці слова, а стіни довкола ожилилися. Кійт почув шелест, шепіт, обвішані стіни заворушилися, дерев'яні планки розступилися. Чути було наче шум одягів і тихі кроки. Відкі-

лясь з'явився якийсь китаєць, приніс скатерть, серветки та порцеляну, за ним ішов другий з посудиною на кипяток і чайником, а третій станув біля Кіята. І все ще чув Кійт шелест поза обвішаними стінами, з чого догалувався, що їх було там більше.

Не злякався, а осміхнувся до Шан-Тонґа. Не минула й хвиля, а звинні китайці зробили свою роботу та знову зникли.

— Дуже звинна обслуга! — сказав Кійт із признанням. — Дуже звинна! Та в мене в руках є щось іще звиннішого.

Шан-Тонґ нахилився через стіл.

— Джане Кійте ти хиба збожеволів, коли приходиш сюди з уплянованим убивством — сказав він. — Краще будьмо собі приятелями. Так буде

З Шан-Тонґового лиця наче зсунулася маска. Кійт, що готовився до бою та збирав сили до рішучого наступу, остовпів. Шан-Тонґ говорив поважно. З очей його пробивалося ще щось більше, ніж повага. виразна надія, що Кійт у половині найліпше. Будьмо собі приятелями!

дороги піде йому на зустріч. Одначе Шан-Тонґ тепер уже не подавав руки. Тепер певно відчував цю пропасть, яка ділить білих від жовтих. Відчував, що Кійт погорджує ним. Зпід жовтої шкіри пробивався огонь.

— Слухайте — сказав спровола — так ми оба мушчини, Джане Кійте. — Голос його був лагідний, спокійний, дбайливо плекані нігті вдаряли по столі. — І то мушчини, які пізнали, що це значить бути відділеними від любої жінки нібито непоборимими перешкодами.

Кійт хотів відповісти, одначе з його горла добувся лише захриплий звук. Шан-Тонґ забув на

чай у філіжанках, що був уже холодний. Ще трохи перехилився через стіл і тепер Кійтові здалося, що бачить чорта з косими, жевріючими очима. Кійт аж здригнувся.

А Шан-Тонгів голос звучав так смертельно холодно.

— Я пізнав вас у Мек Давелевім бюрі — сказав він. — За першим поглядом пізнав я, що ви не Дервент Кенністен. Потім було вже легко здогадатися всього іншого. Можливо, що ви вбили Дервента Кенністена. Цього я не допитуюся, бо я ненавидів його і колись я сам був би вбив його, колиб він був вернувся. Від першої хвили, як ми стрінулися, Джане Кійте, ви були так наче неживий. Чому ж я не видав вас катові? Чому я перестеріг вас? Чому я пощадив ваше життя, що було в моїх руках? Чому я не зрадив вас перед сестрою Дервента Кенністена, лише дозволив вам відгравати ролю героя? Чи здогадуєтеся?

— Почасті! — сказав Кійт спокійно. — Та говоріть далі. Я слухаю.

Ні на хвилиночку не прийшло йому на думку перечити, що він Джан Кійт. Це було зайве й глупе.

Хитрий Шан-Тонг вгадав Кіитові думки. Притакнув:

— Добре, Джане Кійте, це легко вгадати. Ваше життя в моїх руках. Можу вас пурятувати, можу й знищити. Та я не знищив вас, бо ви можете мені стати в пригоді. Все буде гаразд. Оба будемо щасливі, бо ви задержите для себе сестру Дервента Кенністена, а я — я дістану мою золотоволосу богиню, Мірієм Кіркстен.

— Я стільки й здогадувався, — сказав Кійт. —
Говоріть далі.

Шан-Тонґ вагався хвилинку. Здавалося, старається відгадати, що скривається в холодному, спокійному Кійтовому лиці.

— Ви любите сестру Дервента Кенністена — говорив іще тихіше та лагідніше. — А я — я люблю мою золотоволосу богиню. Бачите, над підвищенням висить її портрет і мички її золотого волосся, я молюся до нього.

Кійтове лице ще більше схолодніло та поблідло, коли побачив, як у Шан-Тонґових очах горіла здавлювана пристрасть. Чув обридження до нього. Це не була любов, це було божевілля. Одначе Шан-Тонґ не був божевільний. Це була потвора. І хоч його очі горіли та кололи, то голос усе ще був тихий та лагідний.

— Я знаю, що ви думаєте. Бачу, що ви бачите — сказав він. — Вам в очах жовто, ваші думки жовті! Бачите мою шкіру, мою расу, — одначе... — Шан-Тонґ осміхнувся, а голос його був майже солодкий — одначе жінка належиться тому, хто її візьме.

Кров Кійта кипіла, одначе голос його був спокійний. — Говоріть далі! — сказав він.

Тепер уже Кійтів спокій випровадив Шан-Тонґа з рівноваги. Щойно тепер на його жовтому лиці виступили кроваві пляма. — Я сказав вам це, бо думав, що будемо приятелями! — Та ви не хочете. Ви, таксамо, як і моя золотоволоса богиня, ненавидите мене. Ненавидете за мою жовту шкіру. Кажете, що в мене жовте серце. Вона ненавидить мене, всеж таки вона моя! Моя!

Зірвався нараз і вимахував перед Кійтом ши-

рокими рукавами. — Ви також немогтимете ставити мені по дорозі! Гляньте поза себе, що я приготував для біло-золотої богині. Тут вона житиме, поки не заберу її зі собою у мою батьківщину. Тут, на цьому підвищенні, віддасться мені тілом і душею. А ви не в силі змінити цього і вона не в силі змінити цього, цілий світ не в силі нічого вдіяти! Ще нині в ночі прийде вона до мене!

— Ще нині в ночі? — повторив Кійт глухо. Він також зірвався. Лице його сполотніло.

Шан-Тонґ усе ще вимахував йому рукавами поперед очі.

— Отсі свічки світяться для Мірієм Кіркстен. Вони ждуть її. І нині в ночі, коли ціле місто спатиме, вона прийде. І це ви, Джане Кійте, приведете її сюди.

Кійт не спускав очей із Шан-Тонґа та дивувався сам собі, що він такий спокійний.

— Так, ви приведете її сюди! — повторив Шан-Тонґ. — Ходіть, покажу вам, як і чому..

Шан-Тонґ підійшов до підвищення, рукою торкнувся дерев'яної різби. Відчинилися двері. Шан-Тонґ звернувся до Кійта.

— Ходіть! — сказав.

Кійт відітхнув глибоко. Готовий на все перейшов дверми за Шан-Тонґом.

Петро Кіркстен.

Джан Кійт ішов за китайцем вузьким коридором і ще одними, грубо витапцерованими дверми ввійшов у слабо освічену кімнату. Кімната для не мала іншого виходу. Була майже чотирикут-

на, з низькою стелею, темними голими стінами. Що тут хтось був, пізнав Кійт із густого диму, з папірсок. Одначе хвилину, не міг нічого доглянути. Потім побачив лице, що гляділо на нього крізь жовтий дим. Було це відразливе, страшне лице, із звисаючою товстою шкірою, а очі світилися з глибоко запалих ямин. Видно було вже і людську, стать, випащену, охлялу.

Шан-Тонг уклонився.

— Джане Кійте, дозвольте представити вам Петра Кіркстена, — сказав він.

Кійт остовпів. Уперше із студування й жаху скрикнув легко. Підійшов вперед. Справді в цій людській руїні пізнавав Петра Кіркстена, брата Мірієм.

І коли ще так Кійт стояв мовчки, озвався Шан-Тонг:

— Петре Кіркстене, ти знаєш, чому я привів до тебе цього пана? Знаєш, що це не Девент Кенністен. Знаєш, що це Джан Кійт, убийник твого батька?

Товсті губи ворухнулися.

Захриплий товстий голос сказав:

— Так.

— Він не хотів мені вірити. Тому, я привів його тут, щоби ти сам сказав йому: Чи ти годишся, Петре Кіркстене, щоби твоя сестра віддалася мені цієї ночі тілом і душею?

Знову, ворухнулися товсті губи. Цим разом Кійт запримітив, як тяжко приходилося говорити цій людській руїні. Кійт знав, що питання та відповіді були наперед приготовлені. Це говорила людина пропаща, якій грозить смерть.

Зломаний голос сказав:

— Так.

— Чому? — спитав нараз Кійт.

Лице нещасного викривилося. Він глянув на Шан-Тонга. А Шан-Тонгові очі іскрилися в сутінку, наче очі гадини.

— Бо це врятує мені життя.

— Та чому, врятує вам життя?

Хвилина мовчанки і знову, з великою напругою вимовив:

— Бо — бо я вбив людину.

Шан-Тонг осміхаючись кланявся і відступав до дверей.

— Дякую, Петре Кіркстене. Добраніч! Підете зі мною, Джане Кійте?

Вбивство.

Кійт ішов за китайцем темним коридором наче хто його вдарив у голову, не в силі був вимовити ні слова. Вернули у пишну світлицю, освічену лагідним світлом свічок, до стола заставленого філіжанками чаю й дорогою посудом. Кійт чув, що по спині спливає йому, піт. І знову Шан-Тонг глядів йому, в очі.

— Отака це причина, Джане Кійте. Петро Кіркстен убийник. Допустився вбивства холоднокровно та з розмислом, а знають цю тайну лише Мірієм Кіркстен і її найнижчий слуга Шан-Тонг. Щоби заховати цю тайну, щоби рятувати свого брата, золотоволоса богиня майже готова віддатися мені. Кажу, майже готова, Джане Кійте! Вона рішиться нині в ночі. Не боюся цього, як випадє це рішення, коли ви пійдете до неї. Вона прийде.

Я засвітив для неї свічки, прибрав подружжя до вищениця, весільний пир готовий. О, вона прийде, бо коли не зробить того, коли буде загатися, то завтра рано повиснуть на шибениці Петро Кіркстен і Джан Кійт.

Хоч Кійт відчував страшне обридження, не схвилювався. Тепер зрозумів усе. Переговорами не здобуде нічого. Не було рятунку. Шан-Тонг мав туза у руді.

Нараз наче лискавка промайнуло Кійтові, який ще оставав для нього рятунок. Були лише дві можливості. Зараз таки втікати, і то без Мейрі Джозефینی або зрадити Мірієм Кіркстен.

Озвався до китайця спокійно:

— Бачу, Шан-Тонг, що це торгівля. Ви даруєте мені життя за Мірієм Кіркстен.

— Ще більше ніж ваше життя, Джане Кійте. Даю вам і Кенністенову сестру, — Мейрі Джозефіну. Так, даю вам Мейрі Джозефіну, і дарую вам життя, тай дарую життя Пертрові Кіркстен — це все за одну Мірієм Кіркстен.

— А я, Джан Кійт, якось загадочно — як, цього ще не знаю — я маю вам дати Мірієм Кіркстен?

— Так.

— А коли я, Шан-Тонг, коли я вас тут, так як ви ось тут сидите, таки зараз убу на місці?

Шан-Тонг здвигнув плечима та зареготався так, як це Мек Давел говорив, що той сміх похожий, начеб хто із фляшки виливав густу оливу.

— Я і це передбачив. Усе списане на письмі. Колиб мені щонебудь сталося, то я вже приготував післанців — вони віднесуть це письмо Мек Давелеві. Колиб ви торкнулися мене, це зна-

чило би, що ви запечатали би вашу долю. Крім того неможливо вам відси вийти живцем. Я цього не боюся.

— Як жеж ви уявляли собі, що я дам вам Мірієм Кіркстен?

Шан-Тонг нахилився. Пальці його сплелися жадібно.

— Ах, нарешті ви доставили доцільне питання, Джане Кійте. Будемо приятелями. Я не вимагаю від вас нічого трудного. Самі здивуєтеся, як дешеву ціну ставлю вам. Уже тому, десять днів Мірієм Кіркстен майже згодилася була на мої умовини. Цютім зявилися ви. З тої хвилі, як ви прийшли до Мек Давелевого бюро, вона наче відмінилася. Може впроїла собі, що ви вставитеся за нею, а може лише тому, що вважає вас за того, котрий зловив убийника її батька. Я був тоді пополудні в неї, як ви відвідали її. О так, тоді міг я бачити, тоді зрозумів я, що в ній загорілася іскорка надії. Тому, я перестеріг вас. Я оув певен, що лише ви, так як прооудили в ній дю іскру, надії, так лише ви можете догасити її. І це мусить статися нині в ночі. Мусите пійти до неї та сказати, що нема ніякої надії. Скажете їй, що ніяка сила в світі не може врятувати її та що Шан-Тонг жде на неї, що завтра вже буде запізно, що умову, треба конче виконати ще нині в ночі. Вона прийде. Врятує життя своему, братові та Джанові Кійтові.

Тепер уже Кійт засміявся китайцеві в очі. Одначе цей сміх не прояснив Кійтового лица.

— Шан-Тонг, ви чорт! Я прийшов був сюди, щоби вас убити. Та тепер я інакше надумався. За дів години буду, у Мек Давела та вибю

вам оружя з руки, бо признаюся йому, що я Джан Кійт. І розповім йому, історію Мірієм Кіркстен. Розповім йому, про отсей жертівник, про цю подружу, естраду, що ви приготували для неї і завтра виступить проти вас ціле Принс Алберт, витягне вас із вашого пекла й убіє наче щура. Це моя відповідь. Ти косокий, трійливий, підлий жовтий чортяко! Хай я вмру, хай вмирає Петро Кіркстен, одначе Мірієм не буде твоєю!

Кійт випрямився, коли говорив це. І він сам собі дивувався, що був такий спокійний, дивувався, що руки йому не дріжали та що ум його був зовсім холодний в цю хвилю пожертвування.

Шан-Тонґ також здумівся. На власні очі бачив отсе, як біла людина посвячувала своє життя для врятування жінки. Перед хвилиною побідник, почувався тепер Шан-Тонґ побідженим. Усі його пляни розсипалися. Його оружя вирвали йому з рук, його власне життя було нараз загрожене. З очей Кійта бачив, що він говорив по-важно. Він піде до Мек Давела, скаже йому правду. Отся людина, що стільки натерпілася за своє життя й волю — жертвує тепер своє життя за якусь дівчину! Шан-Тонґ не в силі був зрозуміти цього, усетаки мусів вірити цьому. Його холодне лице відзеркалювало незломну постанову.

Коли Кійт сказав ці слова, що нищили всі хитрі Шан-Тонґові пляни, відчув радше ніж до-бачив зміну, в азійцеві. Жовтолицій молох, перейшов по черзі недовірвання й остовпіння та за-бавав нараз крові. Зручно наче кіт зірвався з місця, відгорнув плащ і схопив ізза шовкового пояса револьвер. Рівночасно з горла добувся йому охриплий оклик.

Кійт відскочив на бік. Грізні очі азієця перестерегли його. В світлі свічок заблещув Кійтів службовий револьвер. Усетаки цей рух не настигив скорше, ніж відповідь на Шан-Тонгів крик. Двері до розсування розступилися, занавіси захиталися, наче від вітру. Шан-Тонгові слуги вскочили у кімнату, та наче кічня собак винулися на Кійта. Кійт не мав часу рахувати, скільки їх там було. Всі його думки були звернені на Шан-Тонгів бравнінг. Бачив, як його срібне дуло заясніло у світлі свічок, побачив дим і огонь, одначе вистріл бравнінга заглушив вистріл Кійтового револьвера. Кійт бачив, що бравнінг упав на землю, бачив, що і Шан-Тонг припав, наче складаний ніжик.

Кійтові потемніло в очах, коли звернув револьвер на інших. Стріляв і відступав до дверей. Нараз схопив його хтось іззаду, та мало що не відірвав голови. Кійт упав на землю. Випусти револьвер із руки. Чув, що на нього звалилася прислуга. Жовті руки хапали його за горло. Чув на лиці горячий віддих. Боровся наче Лаокоон, оплетений вужами. Кістка руки, що тиснула Кійта за горло, зломила, наче троцца. Вигнув чіюсь голову, аж тріснула хребетна кістка. Вдаряв і давив, наче божевільний, завдавав смерть і рани. Вкінці окровавлений, обшарпаний зірвався на ноги та скочив до дверей. Коли відчинив їх, побачив, що лише двох людей піднімається із землі.

В тіснім коридорі завагався яку секунду. В каварняній салі — знав це — були люди. Тамтуди не міг утікати. Та в глибині добачив занавісу, а за нею вікно. Вдарив сильно ліктем і висадив раму. Холодне нічне повітря відсвіжило

його. За хвилю, був уже на дворі, на невеличкій платформі, на самій горі вузьких сходів. Ніхто не здогав його. По ринві опустився на темну вулицю поза каварнею.

Вітер охолодив Кітта. І знову, був такий спокійний, як тоді перед Шан-Тонгом. Китаєць не жив. Цього був певний. Та годі було тратити дорогий час. Гра скінчилася, він програв. Для нього стояли вже лише одні двері отвором. Кенністен на його місці певно зробив би те саме. Тепер уже не треба було Кіттові зголошуватися у Мек Девела, бо Шан-Тонг не жив, а Мірієм Кіркстен була врятована. Тепер мусів далі боротися за своє життя.

Одначе Мейрі Джозефіна мусіла все знати. Від нього самого мусіла дізнатися всього!

Ніхто не бачив, як Кітт вузьенькою вуличкою вийшов із міста. Чверть години пізніше йшов у гору до Брейдієвої хатини. В хатині світилося, всі занавіси були попідтягані, щоби освітити Кіттові дорогу. Мейрі Джозефіна ждала на нього.

Кітт був спокійний. Одяг на ньому, був пошарпаний. Як увіходив хотів обтерти собі кров із лица. Одначе з ран, завданих гострими нігтями напасників, усе ще текла кров. І так окровавлений, з розкуйовдженим волоссям, з голою шиєю та грудьми станув перед Мейрі Джозефіною. Коли вона бліда, наче труп, кинулася йому на зустріч, Кітт здержав її рукою:

— Прощу заждати хвилиночку, Мейрі Джозефіно.

Здивував її його холод. Кітт підійшов скоро до телефону. Дівчина ворухнула устами, одначе не могла вимовити ні слова. В горлі здавило її.

Кійт викликав число Мірієм Кіркстен. Мейрі почула притишений голос із телефону. А потім чула, як Кійт говорив:

— Шан-Тонґ не жив!

І більш нічого. Повісив слухавку, й звернувся до Мейрі Джозефіни. Вона скрикнула слабо й кинулася до нього:

— Дері, Дері!

Кійт відстудив на бік і вказав їй фотель перед ватрою:

— Сядь, Мейрі Джозефіно!

Знову, послухала його. Була така бліда, що не хотілося вірити, що вона жива. І Кійт оповідав їй усю правду, від початку до кінця. Мейрі Джозефіна не промовила ні словечка. Здавалося, западається все більше й більше у великому фотелі, коли він оповідав усю цю правду, з того часу, коли то на далекій північній пустині обмінявся з її вмираючим братом його назвищем і ідентичністю. До самої смерти, це знав він, буде його переслідувати її смертельно бліде лице, з широко отвореними очима, німими устами. Мейрі Джозефіна зложила рученята на грудях і слухала його неправду і його велику любов для неї.

І коли Кійт скінчив, Мейрі Джозефіна не рушилася з місця і не сказала ні слова. Кійт пішов у спальню і засвітив світло. Скоро спакував, що найпотрібніше, колиж уже був готовий, написав на картці паперу:

»Все і все і тисячі разів повторюю: Люблю Тебе! Прости мені, коли можеш, колиж не можеш, то скажи Мек Давелеві, що справедливість може найти мене там угорі в країні наших мрій у джерел ріки.
Джан Кійт«.

Лист оставив на столі. Хвилиночку наслухував під дверми світлиці. Не чути нічого! Ніхто не ворухився. Відчинив тихесенько вікно, яким свого часу вліз був Шан-Тонг.

За хвилину стояв під зоряним небом. Гень із міста доходив слабкий гомін веселих, розсміяних людей. Кійт завернув на північ. По другому боці горба і в долині були ліси. В світлі зір мандрував знову шляхом у самотину, країну переслідуваних і засланих.

Втеча.

Цілу ніч, при блідому світлі зір Джан Кійт уперто йшов на північний захід. Довго йшов прорубаними лісами й управлюваними полями. Йшов взовими дорогами та стежками, переходив попри хати, що мовчаливі стояли окутані темінню ночі. Двічі занюхали собаки чужинця, та забрежали. Раз іздалека почув людський голос. Потім зачалися стежки прикріщі. Дійшов до великого мочарища. Знав його. Заки відшукав стежку, що пробігала мочарищем, засвітив сірник і глянув на компас і на годинник.

Дві години мусів йти мочарями, потім стояв серед зарослого дикого ліса. На серці полекшало Кіттові. Знову ліс був його самотнім другом.

Не відпочивав. Мозок і тіло вимагали лише безупинного руху. Та це не жах попихав його так наперед. Жах перестав уже бути для нього спонукою. Гнало його лише при звичаєння. Тепер уже був убийником двох людей. всетаки і цим разом увільнив світ від гадини. Навіть Мек Давел признавби це, а Мірієм Кіркстон певне на вколідках

дякувалаби Богові за те, що він зробив. Та колиб його навіть і не пошукували за вбивство Шан-Тонга, то все таки грозила йому кара смерти за вбивство судді Кіркстена. Ніхто, навіть Мейрі Джозефіна ніколи не призналаби вповні, що він посвятився для дочки того, якої батька вбив. Навіть Мейрі Джозефіна не зрозумілаби того, хоч як він любив її.

Здивувався, як то він знову вернув до давньої навички говорити із самим собою та як спокійно згодився з тим, що його поворот у рідні сторони це був лише маленький чудовий епізод його втечі. Не знав іще, що цей спокій, це була розпука, петля, що душила його сильніше, ніж жах перед шибиницею.

— Не вдасться їм зловити мене! — додавав собі відваги.

Наслухував свій власний голос, коли раз у раз повторяв ці слова. Мейрі Джозефіна не зрадить мене! Повторяв ці слова, не тому, що був цього певен, лише тому, щоби відігнати іншу думку, яка настирливо напихалася йому. А ця гадка так голосно напиралася йому та не хотіла дати втишитися: «Вона ненавидить тебе та скаже, куди ти пішов!».

З кожною годиною приходилося йому все тяжче здавити цю уяву. Вона ставала все виразніша. Щоби відігнати її, пригадував собі Мейрі Джозефіну. Хотів її бачити щасливу, коли голос її був такий пестливий, такий любий, а лице таке погідно осміхнене. Одначе переважно бачив її такою, якою була перед самою втечею — смертельно блідю, з очима переляканими та затисненими устами — коли вже не був її любим братом, лише обман-

цем, злочинцем, а може й тим, якого вона підозривала, що вбив її брата, щоби забрати собі його ім'я і його становище.

Ні, ні, вона цього не зробить! — кричав сам до себе.

Так боровся за щось, що для нього було більше ніж воля. Боровся за Мейрі Джозефіну, яка тепер жилаби з ним, а не як, досі Кенністен. Йї дух буде біля нього, її голос чутиме в шепотах ночі, її лице-глядітиме на нього із ватри. І вона му-сить остати при ньому як ця Мейрі Джозефіна, що він її знав. Тому відганяв голос, що говорив про ненависть, боровся за це, що для нього було важ-ніше ніж життя.

Стало сіріти. Зорі блідли. Кійт іще не чув змучення. Ішов далі. Перший сонішний промінь стрінув Кійта яких трицять миль на південний за-хід від Принс Альберт. Задержався щойно над бе-регом озерця та зняв клунок із плечей. Був радий, що в прочутті важних подій ще вчора рано напов-нив наплечник харчами: »Не зашкодить подбати про запас на всякий випадок«, сміявся до Мейрі Джозефіни, коли помагав їй пакувати харчі. Мейрі Джозефіна встромила двічі стільки шинки, бо ду-же любила шинку. Кійтові прикро було тепер кра-яти цю шинку, в горлі здавило його. Чи не сміш-не це? шинка і любов! Кійт хотів засміятися, хоч слъози тиснулися до очей.

Покріпився добрим сніданком, відпочав кілька годин і знову пустився в дорогу. Тепер увесь час ішов помаліше, а під ніч розтаборився.

Десять днів держався оподалеку від людей. Виминав хижі ловців звірят і ловецькі стежки інд-іян. Обголив бороду, та голився що другий день.

Мейрі Джозефіна і так не дуже любила його бороду. Вона колола. Нераз говорила, щоби обголився гладенько, і ось тепер він виголений. Так було йому навіть гарніше, одначе схожість із Дервентом Кенністеном пропала. Десятого дня прийшов над озеро Тортел, пядесять миль на захід від Порт Піт. Гадав, що тут не має вже чого боятися. Купив від індіян свіжих харчів.

Потім завернув від Порт Піт на південь, перейшов Саскачеван і поміж ланцюгом горбів Блекфут і рікою Вермільон перекрався в околиці Бофало-Кулі: Надибав тут скотарські фарми і в одній купив вючного коня. Над озером Бофало купив, що треба було мати в горах, і пядесять залізних пасток на дикі звірята. Потім перейшов горішній шлях канадійської залізниці, а на другий день далеко на звиді побачив гори, окутані багряною мрякою.

Минуло шість тижнів від Шан-Тонгової смерти, коли Кійт повище Бразо побачив знову золотий Саскачеван. Тепер ішов помалесеньки. Перед ним знімалися сніжні верхи гір. Був уже зовсім близько країни своїх мрій. Одначе вона не манила його вже так як минулого року. Зникла краса, як розсипається та зникає скеля під напором води. Цілі два тижні волівся без цілі по зелених долинах підгір'я. Невисловлена самотина зідала його, мучила наче тяжка недуга. Не бачив ніякої ради ні кінця терпін'я, хоч міг найти товариство. Двічі підходив до таборової ватри. Бачив, що висилають післанців йому на стрічу, тому скривався перед ними. Не тужив за людьми, не тужив за розмовою з ними або щоби бодай чути як інші розмовляють. День і ніч думав про Мейрі Джозефіну. Мучився так

страшно, що лице поорали йому борозди, а очі запалися глибоко наче у хорого.

Часом огортала його така страшна розпука, що готов був навіть вертати до Принс Альберт. Готов був згинути, щоби лише бодай раз побачити її, хоч іздалека.

Та заволодів вкінці над собою. Постановив, що таки піде в гори, побудує собі хатину та житиме в ній. Коли й там треба буде боротися за волю і життя — боротиметься.

Одного дня, як їхав долиною попри ріку, побачив самотнього їздця, на яку мило далеко. Саме їздив на діл. Кійт подумав, що це певно шукач золота. Не мав охоти стрінутися з ним, тому скрутив направо і спинався на скелисту збіч.

Та ледви Кійт завернув уже й цей незнакомий звернув туди коня. Найправдоподібніше хотів перетяти Кійтові дорогу. Кійт розсердився. Видістався на невеличку високорівню, вищу ніж ціла долина, їхав далі, начеб хотів виїхати на сам верх гори. Та як тільки скрився за скельним зломом, завернув у бік і задержався у тіснім плаї. Тут перечекав з десять хвиль, а потім знову став їздити на діл.

Засміявся, що ця штучка так удалася йому. Незнакомий, що остав позаду, був тепер якої чверть милі вгору збічя та спинався все вище.

— Цікавий я, навіщо він завдає собі стільки трудно? — голосно сказав Кійт.

Та в пош мить незнакомий оглянувся і побачив Кійта. Пристанув на хвильку. Кійт уявив собі, що тамтой клене що влізеться. Потім став опускати на діл, а як був уже на самім долі плаю, катив коня чвалом. Тепер уже годі було втекти

йому. Віддаль меншала дуже скоро. Кійт отворив футерал револьвера і схопив долонею. Був уже певен, що поліція довідалася від Мейрі Джозефіни, куди він утік.

Коли тупіт кінських копит сказав йому, що незнакомий вже недалеко, Кійт відвернувся та глянув на нього. Відразу переконався, що це не полісмен. Незнакомий їхав дуже нездало, гоїдався сюди й туди. Руками вимахував, начеб працював при помпі, а кацелюх махався на ремінці на плечах сюди й туди.

— Гов — тпр! — крикнув Кійт на прискакуючого коня.

Серце завмерло йому. Витріщив очі, бо побачив велику руду броду та кудлату голову. Іздець здержав коня, зіскочив та захитався наче п'яний.

— Ну, слава Богу!

— Енді Даґен!

Джанні, Джанні Кійт!

Два приятелі.

Хвилину стояли оба без руху. Кійт був наче запаморочений. Енді Даґенові мало що не вискочили очі. Та ось Кійт зачув у повітрі запах вудженини.

— Енді, Енді Даґен! — промовив на силу. — То ти таки пізнав мене? Пізнав Джана Кійта?

Даґен пробурмотів щось незрозуміло та прискочив до Кійта. Руки їх сплелися і стояли так довго, червоні на лиці із схвилювання. Енді говорив:

— Ти минув мене тоді над рікою і я не пізнав тебе! Я гадав, що то Кенністен! Так так!

Відступив на крок, щоби краще приглянутися Кійтові.

— Джанні, Джанні!

— Енді, старий друже!

І знову потрясли руками та поклепували один одного по плечах, аж боліло. В очах Кійта видно було радість.

Нараз Даген випростувався, втягнув носом повітря:

— Чую відкілась шинку!

— Я маю в наплечнику, Енді! Та, ради Бога, забудь на хвилику про вудженину, а розповідж, яким чудом ти тут найшовся?

— Я ждав тут на тебе! Я знав, що мусиш туди їхати, коли хочеш дістатися до Літл ф'орк. Уже шість неділь вижидаю тут тебе.

Кійт затиснув пальці в Дагенове рамя.

— Відкіляж ти знав, що я їду туди? Хто тобі сказав?

— Як перуть бруди, то все виїде наверх, Джанні. То-то було раз! Китаєць не жиє! Джанні Кійт або інакше Дервент Кенністен вийшов діло. Жиє з гарною Кенністеновою сестрою. Нараз Джанні пропав! Ніхто не знає, де? Я здогадувався. Погадав собі, дівчина мусить знати. Пішов я до неї та розповів їй, якими то ми були щирими друзями; я і ти, а вона натякнула мені, що ти пішов угору до джерел ріки. Ще тої самої ночі я кинув »Беті М.«. А тій панночці, самособою, я сказав, що ти обдурив її. Я сказав їй, що цією карточкою ти лише хотів так перехитрити її.

— Боже! — простогнав Кійт. — Меніж і не снилося обдурювати її!

— Самососбою, що ні, Джанні! Я був певен того, лише боявся, що вона зрадить тебе. Колиб ти був бачив її гарні очі, як іскрилися пімстою, і зуби, що найрадше перекусилиби тобі горло і як при цьому затискала п'ястуки. Я сказав їй, що пущуся за тобою в погоню та готов принести їй у мішку твою голову, як це робили в давних часах. І вона повірила мені.

— Коли так, сказала вона — то я навіть не дам знати поліції. І ось я тут, і колиб я мав додержати слово, то мусів би тут на місці вбити тебе! Ха-ха-ха!

Кійт відвернувся.

Даґен схопив Кійта за плечі та глянув йому в очі.

— Що з тобою, Джанні?

— Може бути, що ти, Енді, не розумієш цього, — сказав Кійт на силу. — Мені дуже прикро, що вона так гадає....

Хвилинку Даґен мовчав, потім озвався:

— Прикро? Гей, чому має тобі бути прикро, Джанні? Ти був для неї добрий та юоставив їй майже всі Кенністенові гроші. То чого має тебе ненавидіти?! Гарна вона й люба... та коли радаби тобі видерти серце з грудей, то не маєш що жалувати за нею! Та думаймо краще, що нам тепер далі робити. Я за тих п'ять неділь облудмав, що буде далі. Маю у Літл Форк гарну хатину. Вже готова, шукатимемо золота та житимемо собі гарненько. Так. Чого нам журитися!

І засміявся.

Кійт пробував засміятися. Даґен нічого не

знав. Не знав, чим для нього була ця дівчина. І Кійт думав, що ніколи не скаже йому, цього. Цю тайну заховав для себе.

Щасливе Дагенове лице, окружене рудою бородою і волоссям, подобало на ясне сонце. Кійт не був тепер самотній. Даген, старий друг Даген, що разом із ним мріяв і укладав пляни в юних літах, був тут із ним. І Кійт із осміхом глянув у гори. Там угорі всього кілька миль відсіля, вився Літл Форк серед скельних щелин. Там ждали на нього укриті долини, дикі романтичні каньйони (глибокі річні корита), чуда, яких ще не бачило людське око. Там ждало його веселе життя, а біля нього був найщиріший друг, щоб ділитися з ним тим щастям. Кійт простягнув до нього руку:

— Боже благослови тебе, Енді! — осміхнувся — ти мій найліпший приятель!

Хвилину пізніше Енді вказав на смужку ліса.

— Вже зполудня — там є дрова. Коли в тебе є трохи шинки, то я раджу, підкріпитися.

За яку годину Енді доказав, що в нього апетит такий здоровий, як і колись. Заїдав і наставляв на Кійта:

— Ну, Джанні, тепер на тебе черга! Оповідай, як ти доїхав кінця тому старому смерділеві Кіркстенові?

В другій годині пустилися в дальшу дорогу. Годину пізніше дійшли до Літл Форк і аж до самої вечері йшли попри ріку. Коли розтаборилися, гори окружали вже їх із усіх боків. По вечері Даген закурив люльку, розложився вигідно, опершись об дерево та сказав:

— Добре, що ти ще в пору надійшов! Я ждав

уже десять днів там у долині, а харчі мені вже були минулися. І я був би мусів кинути стійку завтра або найдалі позавтра — щоби заpastися наново. Боже, яке життя гарне! Найдємо золото, Джанні, побачиш, що найдємо!

— Так, так, людина вірить ціле життя — що найде, — притакнув Кійт.

Даген пакнув сильно, зітхнув глибоко із вдоволення та засміявся голосно:

— Боже, то-то чортеня ця Кенністенова сестра — Джанні, я заложився би, що колиб ти так тепер зайшов до неї в кімнату, вона запустила би пальці в твою шию. Не знаю, чому; вона так страшно ненавидить тебе? То таки тому, що ти хотів рятувати твоє життя. Та це ще не причина. Самособою, ти мусів добре підбрехати її. Алеж бо інакше годі було. Брехня, це ще нічого такого страшного. Я також у мойому житті накоїв уже чимало збитків, одначе ніхто ще не хотів убити мене за це. Мек Давела я не боюся. Кождий каже, що то щастя, що того китайця нема вже на світі. Клопіт лише з тою дівчиною. Вона не спічне, поки не зловить тебе. І вона вірить, що це їй вдасться. Та ми не дамося. Перехитримо її.

— Говорімо радше щось веселішого, — сказав Кійт. — Я маю в клунку п'ядесят пасток. Памятаєш, як ми зимою хотіли наставляти пастки а літом шукати золота?

Даген затер руки та став балакати про рисів, лисів і куни та як то він перепомував пісок і що зеренця золота, які він найшов, то було таке саме золото, як це в околиці Мек Кафіна. Присягнувши на те.

— Коли не найдемо золота цієї осені, то найдемо його напевно на друге літо — сказав рішучо.

Вже пора було спати, а Даген усе ще говорив про це золоте щастя, про яке мріяв діле життя.

Вкінці, коли вже загорнулися в коци, підвівся ще раз і сказав до Кійта, підпершись на лікоть:

— Не журися, Джанні, через туя Кенністєнову, сестру. Я забув сказати тобі, що я подбав заздалегідь про все. Тому, два тижні написав я їй, нібито я довідався, що ти вештаєшся десь біля Грейт Слейв і що я здоганяю тебе. Тому спи спокійно, не журися тїєю гадючкою!

— Я не журюся, — сказав Кійт.

За чверть години почув, що Даген уже хрпів. Потихоньки виліз із коца і сів на землі. В попелі був ще приск. Небо було тажесаме як першої ночі його втечі — засіяне зорями.

Розтаборилися у гірському, травистому, плаї. Посередині було там озеречко, таке вузьке що на другий беріг можна було кинути каменем. На другому березі піднімалася стрімка нага скеля, висока на яких тисячу, стіп. На шпиль її падали саме перші проміння місяця.

Кійт пішов над озерце. Глядів на срібне сяйво місяця, що скоро пересувалося по скелі аж нараз і сам місяць виринув на сході між горами. Величезна, горіюча куля прояснила чарівно цілу околицю. Наче піднялася занавіса, так скоро, що й око не запримітило коли. Кожде дерево, кожний куш, кожний беріг скелі мерехтів у лагідному білому світлі. Озеро перемінилося у топлене срібло, а сніжні верхи гір світилися, наче прозірчасті. В повітрі чути було тихий щелест

листя, ворухеного вітром, а каміння, що відривалося від скель, видавало звуки, схожі на удари барабана.

Кійтові здавалося хвилиночку, що тут біля нього стоїть Мейрі Джозефина, та що обоє разом впиваються чаром цього вкінці здійсненого сну. Нараз скрикнув. Бо зараз пригадав собі, що мрії не здійснилися, що на віки остане самотником. Та якби там і не було, він і далі любитиме Мейрі Джозефину, до самої смерти.

Не спав цілу ніч. Кільканацять разів загортався у коц, клався, та знову вставав неспокійний. В четвертій розвів ватру, в пятій збудив Дагена. Старий шукач золота зірвався веселий наче юнак. Пішов обмитися. Колиж вернув від озерця, з голови та з бороди стікала вода, а на лиці був такий свіжий.

В шестій годині йшли вже далі, все здовж Літл Форк. Дорога ставала прикріша. Даген змазив час від часу з коня, щоби переконатися, що не збився з дороги.

— Цієї ночі я переконався, — говорив він — що від неї не грозить нам небезпека. Я мав сон, а сон справджується все навпаки. Це стара правда. Мені снилося, що ця чортівська дівчина підкралася до тебе і кухонним ножем відрізала тобі голову. Так, друже! Я бачив, як вона підняла твою голову, вгору! Кров стікала, а вона хихоталася...

— Мовчи! — скрикнув Кійт. Очи іскрилися йому, лице сполотніло.

Даген здвигнув плечима пробурмотів щось невиразно та й пішов далі.

Хатина в лісі.

Годину, пізніше, на Кійтове счудування, вузький, каньон, яким мандрували, отворився і показалася чудова балка — невеличка оаза пишної зелені серед височезних гір. Ледви ввійшли там, Даген закричав із усієї сили, зняв рушницю вгору та вистрілив.

— Вертаємо додому! — пояснив. — Наша хижка зараз за тою скелею. За десять хвиль будемо вже там.

Не минуло і десять хвиль і Кійт побачив уже хатину, серед густої кедрини та смеречини. Певно й із такого матеріялу, була побудована. Була більша, ніж сподівався, двічі, тричі така велика.

— Як ти міг сам побудувати таку хату? — дивувався Кійт. — Таж це палатка, Енді! Доволі для цілої рідні.

— Саме тоді мандрувало туди щось шість індіанців — говорив Даген — так я думаю собі, можна таксамо легко побудувати й обширнішу хату, коли трапляється стільки рук. Часом, що правда, приходилося клясти...

— Алеж бо з комина куриться! — скрикнув Кійт.

— Я задержав одну індіанку, — хихотався Даген. — Дуже добра кухарка та й гарна, поворотна сква (жінка півн.-американського індіанця). Її чоловік помер тамтої зими, то вона дуже зраділа, що за харч, хату та й п'ять доларів у місяць може остати тут. Скажи правду, чи не гарно списався твій друг Енді?

Яких сто кроків перед хатою плив потічок.

Даген зліз напоїти коня. Казав Кійтові йти наперед.

— Оглянь собі нашу палатку, Джанні! Я гордий з такої палатки.

Кійт кинув товаришеві віжки та пішов.

Двері від хати були відчинені. Кійт увійшов і зараз побачив, що Даген мав бути чого гордий. Перша велика світлиця пригадувала світлицю в Брейдівій хатині. Кійт чув, що у сусідній кімнаті ходив хтось сюди й туди, чув також, як тріскотіла ватра. Над потоком посвистував Енді. Тепер уже не свистав, лише співав. Кійт зрадив, коли почув сильний голос шукача золота. Співав цю саму пісню, яку все співав тому двадцять літ в околиці Мек Кафін. А потім із кухні почув жіночий спів. Навіть сква була щаслива.

А потім! потім!

Ах Боже! На порозі стояла вона, простягнула до нього руки. Така люба, щаслива, врадувана!

Кійт захитався. Шукав рукою довкола себе. В очах потемніло йому, потекли сльози, зарідав. А Мейрі Джозефіна вже лежала йому на грудях, обняла його, сміялася і плакала. Чув, як говорила.

— Чому — чому, — не вернув ти тієї ночі? Чому — Ти вискочив крізь вікно? Я — я ждала, я булаб — пішла — з тобою.

Від дверей бухнув до них радісний Дагенів сміх:

— А що, не казав я тобі, Джанні, що є ще більші брехні, ніж твоя? Ге?

З темряви на сонце.

Минула добра хвиля, заки Кійт вирвався й оглянувся. Так, це вона! З її очей, з її румяного

лиця було нове життя. Коли Кійт так впивався її красою, скрикнула вона легенько та скрила лице на його грудях. А Кійт шептав раз у раз, начеб не знав інших слів:

— Мейрі Джозефіно! Мейрі Джозефіно!

Даген уступився за двері. Та вони обоє і так не зважали на нього.

Старий шукач золота сміявся щиро, як випрягав коні, привязав оба до стовпа та попричіпляв їм на ший коров'ячі дзвонки. Щойно за якої пів години відважився знову підійти до хати. Та ще й тоді станув на стежці та счинив такий галас упряжю, що аж Мейрі Джозефіна вибігла на поріг. Сонце освітило її. Її чудове волосся рпливало по плечах. Кійт стояв так близько неї, що й його плечі закрило її волосся. Птичкою прилинула до Дагена. Так як стояв він тут із своєю великою рудою бородою обняла його й обцілувала.

— Ай, Боженьку — бурмотів Даген, бо не знав, що має сказати — Ай, Боженьку!

Кійт узяв його за руку.

— Енді, ти старий брехуне! — крикнув весело. — Колиб ти не був такий старий, що мігби бути моїм батьком, я вибивби тебе тепер, що ти не знавби, де стоїш. Так, так, вибивби. І то тому, що я так щиро люблю тебе. Ти зробив мені цей день...

— Найпам'ятнішим у цілому, моєму житті — піддала Мейрі Джозефіна. — Так, Джане?

Боязко вперше вимовила Кійтове справжнє ім'я. А Кійт поцілував її на очах Дагена.

Кілька годин пізніше, коли небо зяснило тисячами зір, Кійт і Мейрі Джозефіна були вже самі в своїй долині. Кійт згадав минулу ніч. Так-

само розливалось місячне сяйво по скельних щілинах. Такий сам шепіт чути було в повітрі, легесенький плюскіт води, таємничий гуркіт доносився гень із гір. Шпилі сніжних гір стояли довкола них наче пильні вартові. Ім під ногами стелилися пишні трави. У повітрі чути було милий запах цвітів

— Це долина наших мрій, — озвалася Мейрі Джозефіна. Голос її дріжав безмежним щастям. — Наші мрії про чудову долину здійснилися.

— А ти булаби пішла зі мною тієї ночі? — спитав Кійт. — Тієї ночі, як я втік відтам?

— Так! Я не чула, коли ти виходив. Я підійшла була до твоїх дверей та наслухувала, потім застукала, кликала тебе, колиж ти не відзивався, я ввійшла в кімнату.

— Боже! — озвався Кійт — після того всього ти булаби йшла зі мною, з людиною, якої руки окровавлені — з убийником, кажуть вони — з пошукуваним, винятим зпід права?

— Любий Джане — взяла його руку в свої та притиснула її до серця. — Коханий Джане, маю тобі ще щось сказати. Я просила Дагена, щоби він, як стріне тебе, не сказав тобі, що я тут. Тай просила я його, щоби він не сказав тобі ще чогось, бо я сама хочу сказати тобі це. Яка я рада, що він додержав слова. Не розумію, як він усе це зробив?

Ще кріпше пригорнулася до нього:

— Бачиш, Джане, то було страшне потім, як ти вбив Шан-Тонга. Небаром після того, як ти пішов, побачила я луну на небі. Горів Шан-Тонгів дім. Я злякалася, серце перестало в мене битися, я не могла й ворохнутися. Мусіла я так

сидіти добру хвилю біля вікна, аж нараз відчинилися двері і в комнату впала Мірієм Кіркстен, а за нею Мек Давел. Ах, ще ніколи не чула я, щоби хто так сердився, як він сердився, коли побачив, що ти втік. Мірієм упала передімною на вколішки та скрила голову, в мойому, подолку. Мек Давел ходив сюди й туди, вкінці звернувся до мене, начеб хотів зісти мене та закричав:

— Чи ви знаєте, що той дурень не вбив судді Кіркстена?!

Настала хвилина тишини. В голові Кіттові шуміло. Потім Мейрі Джозефіна оповідала далі:

— Самособою я знала, це після того всього, що ти мені говорив, про Джана Кітта, що це не його повинні називати вбийником. Та тепер, бачиш, тепер він і перед законом такий невинний, яким невинним я собі уявляла його на основі твоїх слів і як я тоді полюбила була його. Тоді вночі Кіркстен був ранений нетяжко. Він лише на хвилю втратив був свідомість. Це, що потім сталося, виглядає на неправду, одначе так дійсно було. Петро Кіркстен жив усе в незгоді із своїм батьком через гроші. Петро потребував багато грошей, а батько не хотів йому давати. Тоді вночі, як ти вийшов, Петро вбив свого батька, щоби одідичити хутір, а вину зложив на тебе.

— Боже! — простогнав Кітт — відкіляж ти знаєш це все?

— Петро Кіркстен попарився страшно в огні. Помер ще тобі самої ночі, та заки вмер признався до всього. Тому то Шан-Тонг мав таку силу над Мірієм Кіркстен. Шан-Тонг знав усе. Він прийшов був саме тоді, як Петро затирав

сліді вбивства, а Мірієм мала заплатити, щоби врятувати брата перед шибеницею.

— То тому, — шептав Кійт наче сам до себе — то вона тому так дуже цікавилася Джаном Кійтом.

Хвилину мовчали обоє. Жінка найшла своє щастя. Душа муштини вийшла з темряви на світло.

ЗМІСТ.

Як умирав Кенністен	1
»Чому я вбив«	5
Кійт-Кенністен вертає на південь	14
Принс Алберт	24
Ловець людей	32
Тайна Мірієм Кіркстен	47
Розмова з Мірієм	54
Несповіданка	62
»Що сталося із Кенністеном?«	70
Жах	78
Джаді	83
Тайна Дервента Кенністена	91
Спогади	96
Рідна хата	103
Трудна гра	114
Сповідь Мірієм Кіркстен	121
Десять днів	128
В таємничій кімнаті	133
Петро Кіркстен	140
Втеча	149
Два приятелі	154
Хатина в лісі	161
З темряви на сонце	162

